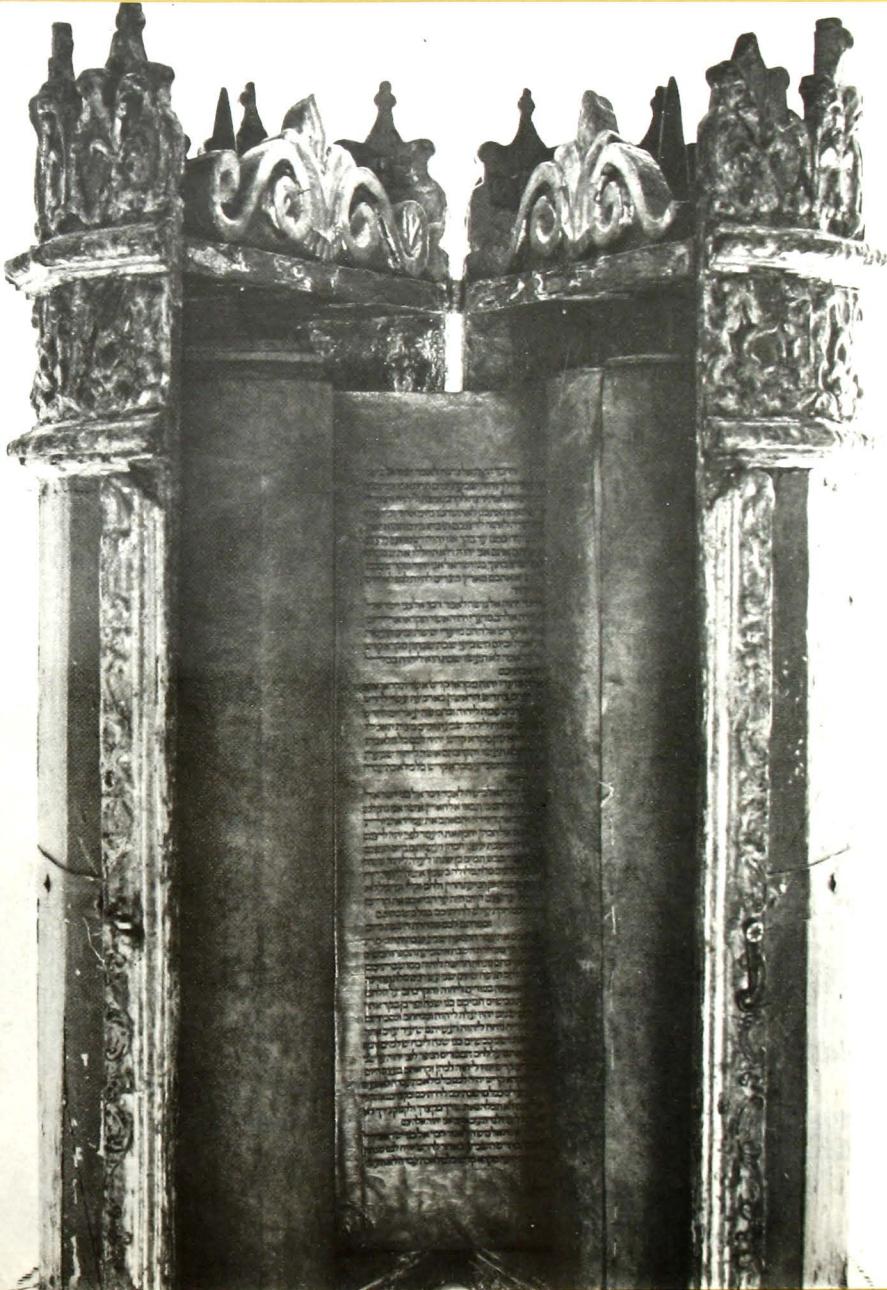

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 22 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1979 • ΕΛΟΥΛ 5739

זואת התרורה אשר שם משה לפני בני ישראל

«Καὶ αὐτός είναι ὁ Νόμος τὸν ὃποιον προσέταξεν ὁ Μωϋσῆς ἐνώπιον τῶν τέκνων τοῦ Ἰσραὴλ»
(Καθ. Προσευχολόγιον, σελ.: 172)

ΕΘΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Τό ύπουργειο Παιδείας έχει χαρακτηρίσει τό 1979 σάν 'Έτος Έθνικής Κληρονομιᾶς καί Παραδόσεων.

'Η άναγκαιότητα τῆς άναδρομῆς στήν Έθνική Κληρονομιά καί στίς Παραδόσεις είναι άπαραίτητη σέ χῶρες μέ μακραίωνη ιστορία, δπως ή 'Ελλάδα.

Περισσότερο άπό κάθε άλλον σηνθρωπο πάνω στή Γῆ, έμεις οι 'Εβραιοι τό θρήσκευμα αἰσθανόμαστε τή βαθύτερη άναγκη γι' αύτή τήν προφύλαξη καί τόν σεβασμό τῆς Έθνικής Κληρονομιᾶς.

'Άναγκασμένοι, έπι χιλιάδες χρόνια, νά ζούμε στή Διασπορά, μεταφέραμε κι άναπτύξαμε στίς χῶρες πού μᾶς δέχτηκαν κι έγιναν νέες πατρίδες μας, τά στοιχεῖα τῆς Έθνικής Κληρονομιᾶς μας (θρησκεία, ιστορία, πολιτισμό, παραδόσεις, ήθη κι έθιμα κλπ.).

Καί τά στοιχεῖα αύτά δχι μόνο τά μεταφέραμε, άλλά προσπαθήσαμε, παρά τίς φυσιολογικές έπιδράσεις πού ύποστήκαμε στίς χῶρες πού έγκατασταθήκαμε καί κάτω άπό τίς γνωστές συνθήκες (σχεδόν πάντα καταδιωγμένοι!) πού ζήσαμε, νά τά διαφυλάξουμε καί νά τά μεταδίδουμε σάν Ιερή παρακαταθήκη άπό γενιά σέ γενιά.

'Η Έθνική Κληρονομιά καί οι Παραδόσεις είναι αύτές πού μᾶς βοήθησαν νά μείνουμε ιστορικά ζωντανοί μέσα στίς άλλεπάλληλες καταστροφές τών αιώνων, μέσα στό διάβα τών χρόνων...

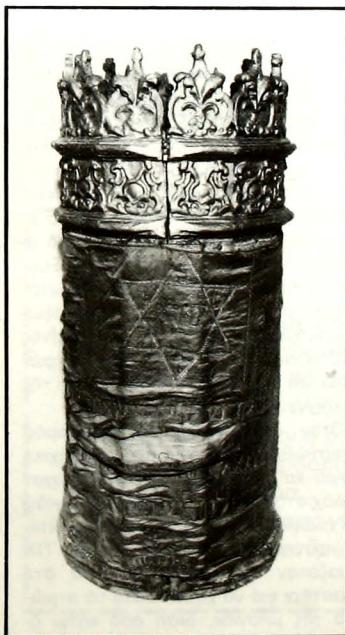
'Η Έθνική Κληρονομιά τών 'Ελλήνων, 'Εβραιών τό θρήσκευμα, είναι τά μνημεῖα πολιτισμοῦ καί ζωῆς πού ύπάρχουν διάσπαρτα σέ πολλές πόλεις τῆς 'Ελλάδος καί πού άναγονται μέχρι τήν πρό Χριστοῦ έποχή ἡ στά πρῶτα μετά Χριστό χρόνια, είναι οι Παραδόσεις τῆς θρησκευματικῆς μας ζωῆς πού τιμᾶμε κάθε χρόνο, είναι οι συνήθειες, τά ήθη, πού πολλά έλκονταις τή ρίζα άπό τήν 'Ιουδαική ζωή καί θρησκεία, μεταφυτεύθηκαν καί σ' άλλες έπισης Μονοθεϊστικές θρησκείες, είναι δλα αύτά πού συνθέτουν τήν προσωπικότητα τού 'Εβραιού στό διάβα τῆς Ιστορίας.

Γιά δλους αύτούς τούς λόγους μετέχουμε, μέ συναίσθηση εύθύνης καί προσοχή, στό 'Έτος Έθνικής Κληρονομιᾶς καί Παραδόσεων.

ΤΑ ΣΕΦΑΡΙΜ ΤΗΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΠΑΤΡΩΝ

“Αν ἡ πνευματική καρδιά τοῦ Ίουδαισμοῦ εἶναι ἡ Τορά καὶ τὰ σχόλια πού ἔχουν γραφεῖ γι' αὐτή μέσα στούς αἰῶνες, μποροῦμε νά πούμε ὅτι ἡ «οὐλική καρδιά» μιᾶς Ἰσαρηλιτικῆς Κοινότητος βρίσκεται στά Σεφαρίμ, πού οι πάρεχουν τόν πυρήνα τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγνώσεως κάθε Δευτέρας καὶ Πέμπτης. Ἐπί αἰῶνες οἱ Ἐβραῖοι διακινδύνευσαν ὅχι μόνο τίς περιουσίες τους ἀλλά καὶ τὴ ζωὴ τους, γιά νά διαφυλάξουν τούς Κυλίνδρους τοῦ Νόμου οι ὅποιοι εἶναι τόσο ιεροί, πού οι Καββαλιστές διδάσκουν ὅτι δλόκληρο τό μυστικό τῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος βρίσκεται μέσα σ' αὐτά τά γράμματα τοῦ Νόμου.

Τό ξύλινο ΤΙΚ, πρίν καθαρισθῇ καὶ ἀνακαινισθῇ, μέ τό κατακόκκινο ΜΕ'ΙΛ καὶ τὴν ἀφίέρωση.

Μπορεῖ κάποιος νά ισχυριστεῖ ὅτι ἡ μεταφορά τῶν Κυλίνδρων τοῦ Νόμου ἀπό μιά Κοινότητα εἶναι σημάδι τοῦ θανάτου της, διότι δείχνει ὅτι δέν ύπάρχει πιά **μνιάν** — ὅτι δέν ύπάρχει πιά Ἐβραϊκή Κοινότητα.

Πρίν ἀπό καιρό τό Ἐβραϊκό Μουσεῖο πληροφορήθηκε ὅτι ἡ Συναγωγὴ τῶν Πατρῶν ἐπρόκειτο νά κατεδαφιστεῖ. Πήραμε, λοιπόν, τὴν πρωτοβου-

λία νά γίνουμε οι μάρτυρες — καί κατά κάποιο τρόπο καὶ οἱ δράστες — ἐνός σημαντικοῦ γεγονότος στήν μακριά Ιστορία τοῦ Ἐβραϊσμοῦ τῆς Πάτρας. Ειμαστε ἐμεῖς πού μετακινήσαμε τούς Κυλίνδρους τοῦ Νόμου, σημειώνοντας ἔτσι, μ' ἔναν πολύ χαρακτηριστικό τρόπο, τό τέλος μιᾶς Κοινότητας.

Τό μόνο παρήγορα γεγονός στήν ολὴ ύπόθεση εἶναι ἡ ιστορική γνώση

תובן MHNYMA TOY K.I.S. שנין רבות ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟ ΧΡΟΝΟ

‘Η ἀρχὴ κάθε Νέας Χρονιᾶς, Ιδιαίτερα ὅταν βρίσκεται σ' αὐτή τὴν ἔποχὴ τοῦ ἔτους πού σημαίνει τὴν ἀπαρχὴ μιᾶς δημιουργικῆς περιόδου, ὅπως εἶναι ὁ χειμώνας καὶ ἡ ἥνοιξις, γεννᾶ προσδοκίες κι ἐλπίδες σ' δλους τούς ἀνθρώπους: Προσδοκίες γιά τὴν ἐπίτευξι τῶν σκοπῶν τῆς ὀμάδος, στὴν ὅποια ὁ καθένας ἀνήκει, ἐλπίδες γιά τὴν ἰκανοποίησι τῶν ἀτομικῶν — οικογενειακῶν στόχων.

Οι Ἐλλήνες γενικά καλούμεθα νά δραστηριοποιηθοῦμε σ' δλους τούς τομεῖς τῆς Ἐθνικῆς ζωῆς, σύμφωνα μέ τίς νέες συνθῆκες καὶ ὑποχρεώσεις πού ἐπιβάλλει ἡ συμμετοχή στά εύρυτερα εύρωπαϊκά πλαίσια. Ἐμεῖς οἱ Ἐλλήνες, Ἐβραῖοι τό θρήσκευμα, καλούμεθα νά δραστηριοποιηθοῦμε, παράλληλα, καὶ μέσα στά πλαίσια τῶν Κοινοτήτων μας γιά τὴν ἀνάπτυξι τῆς κοινοτικῆς ζωῆς.

Οι Ἰσαρηλιτικές Κοινότητες καὶ οἱ ἄλλοι ἔβραϊκοι ὄργανισμοί ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τή βοήθεια, τή συμπαράστασι καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ καθένα μας γιά νά μπορέσουν νά ἐπιτελέσουν τό ἔργο τους. Καὶ τό ἔργο αὐτό γίνεται γιά νά διατηρήσουμε τίς θρησκευτικές μας παραδόσεις, τά ἤθη καὶ τά ἔθιμά μας, ὅλα ἐκεῖνα δηλαδή τά χαρακτηριστικά στοιχεία πού συνθέτουν τό στομο τοῦ Τέληνας κι Ἐβραίος.

Τό Κ.Ι.Σ. σάν συντονιστικό δργανο τοῦ Ἐβραϊσμοῦ τῆς Ἐλλάδος, μαζί μέ τίς θερμότερες εύχες του γιά τή Νέα Χρονιά 5740, καλεῖ δλους τούς δμοθρήσκους, ἀνδρες καὶ γυναῖκες, κάθε ἡλικίας, νά πλαισιώσουν, μέ ἀγάπη καὶ κατανόηση, τίς προσπάθειες καὶ τό ἔργο πού γίνεται ἀπό τό σύνολο, γιά τό καλό τοῦ συνόλου.

TIZKOU LEZANIM RAMPOT

ὅτι ή Πάτρα ἔχει δεῖ πολλά συμβάντα καὶ κάποια μέρα οι Κύλινδροι μπορεῖ νά ξαναγυρίσουν. Πράγματι, ή ἑβραιϊκή παρουσία στήν Πάτρα είναι πολύ παλιά καὶ εἶναι πολύ πιθανό ὅτι κατά τὸν Πόλεμο τῆς Ἀνεξαρτησίας τοῦ 1821 ἡ Κοινότητα (παίρνοντας τούς Κυλίνδρους της) ἔφυγε. Στίς ἀρχές αὐτοῦ τοῦ αἰώνα μιά νέα Κοινότητα Ιδρύθηκε, ἀλλὰ ἀπόδεκατότηκε ἀπό τούς Ναζί κατά τὴ διάρκεια τοῦ ὄλοκαυτώματος. Ἐκείνοι πού δέν γνωρίζαμε, δταν γίναμε οἱ ληξιαρχοὶ τῆς Κοινότητας Πατρῶν εἴναι δτὶ ἐπόρκειτο νά ἐπιτύχουμε δύο ἀνεκτίμητης ἀξίας θησαυρούς γιά τὴ Συλλογὴ τοῦ Μουσείου: τὰ μόνα ύλικα ἀπομεινάρια τῆς ἑβραιϊκῆς Κοινότητας, πού ὑπῆρξε γιά αἰώνες στὸ νησί τῆς Κρήτης.

Ἡ Συναγωγὴ τῶν Πατρῶν είναι πολύ μικρὴ ἀλλὰ καὶ κομψὴ. Κατασκευασμένη μὲν ἡ ρυθμὸς πού δείχνει ὅχι μόνον καλὸ γοῦστο ἀλλὰ καὶ αἰσθηση τῶν ἀναγκῶν ἐνός κτηρίου, πού ἦταν ἀφεωρμένο στὶς ἀνάγκες τῆς παραδοσιακῆς ἑβραιϊκῆς ζωῆς. Κρατώντας μιὰ συνήθεια τοῦ Μεσαίωνα (πού φαίνεται δτὶ πηγάζει ἀπό τὸν ἑβραϊσμὸν τῆς Βενετίας), ἡ πραγματικὴ Μπέτ-Ακενέσετ (Συναγωγὴ) βρίσκεται στὸ πρώτο πάτωμα καὶ θυμίζει ἔναν καιρό πού οἱ ἑβραῖοι δέν ἦταν πάντα ἀσφαλεῖς γιά νά προσεύχονται στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μέτο δρόμο.

Τὸ πρώτο πάτωμα χωρίζεται σ' ἔνα μεγάλο δωμάτιο πού ἦταν τὸ σχολεῖο καὶ δίπλα σ' αὐτό ἦταν ἔνας μεγάλος καὶ εύρυχωρος γυναικωνίτης, χωρισμένος ἀπό τὸ καθαυτό ιερό μέ ἔνα κιγκλιδωμα. Ἡ διάταξη τῆς Συναγωγῆς είναι αὐτή τῆς παραδοσιακῆς Σεφαραδικῆς Συναγωγῆς, μὲ ἔνα διάδρομο σὲ κάθε πλευρά, δπού βρίσκεται τὸ Βῆμα καὶ τὰ Αρών Ακόδες. Ἡ διάταξη τῶν καθισμάτων είναι τέτοια ὥστε νά βλέπουν τὸ διάδρομο καὶ νά τὸν τονίζουν. Ἐτσι, ἀντίθετα πρός τὴ Συναγωγὴ τῆς Ἀθήνας, δπού δοι βλέπουν πρός τὸ Αρών Ακόδες, στήν Πάτρα, οἱ συμμετέχοντες στὴ λειτουργία ἔβλεπαν δ ἔνας τὸν ἄλλο κατά μῆκος τοῦ κυρίου διαδρόμου καὶ μποροῦσαν νά στρέφονται πότε πρός τὸ Αρών καὶ πότε πρός τὸ Βῆμα κατά τὴ διάρκεια τῆς λειτουργίας.

Κατασκευασμένη στὶς ἀρχές τοῦ αἰώνα, ἡ ἐπίπλωση τῆς Συναγωγῆς είναι πολὺ δύμορφα διακοσμημένη πάνω στὸ χρωματιστό ξύλο. Τὸ στύλ είναι νεοκλασσικὸ καὶ θυμίζει βενετικὴ ἐπιρροή. Ἡ Πάτρα, ἀλλωστε, πάντα εύθυγραμμίζοταν μέ τη νησιά τοῦ Ἰονίου.

Τὸ Αρών περιείχε ἔξι Σεφαρίμ. Ὁλα ἡταν σὲ μεγάλα ξύλινα «ΤΙΚΚΙΜ» (οι ξύλινες θήκες), σύμφωνα μέ τὴ συνή-

θεια καὶ τῶν Ρωμανιωτῶν καὶ τῶν Σεφαραδιτῶν Ἐβραίων, (άν καὶ εἶναι ἐνδιαφέρον δτὶ οἱ ἑβραῖοι στὴ Ρόδο καὶ σὲ μερικά ἄλλα μέρη ἔχαν Σεφαρίμ πού ἦταν ἀπλῶς τυλιγμένα γύρω σὲ ξύλινους ρολούς ἡ «ετσίμ» καὶ κανονικά διαβάζονταν ὅριζοντιώς). Ἔνα ἀπό τὰ μεγαλύτερα Σεφαρίμ είναι γραμμένο μέ πολὺ μεγάλο, καθαρῇ γραφῇ Ἀσκεναζί σέ ἀσπρη περγαμηνή. Τὰ ξύλινα ετσίμ (ρολοί) ἔχουν ξανακοπεῖ γιά νά ἐφαρμόζουν στὰ ξύλινα ΤΙΚΚΙΜ (θήκες), τὰ δέ χερούλια φέρουν ἐπιγραφή, πού δείχνει δτὶ ἦταν δῶρο μιᾶς ἀμερικανικῆς Κοινότητας.

Δύο ΤΙΚΚΙΜ τράβηξαν ἀμέσως τὴν προσοχὴ μας. Αὐτά ἦταν βαριά καὶ σκεπασμένα μέ μειλίμ (= καλύμματα) πού φέρουν ἀφιερωτικές ἐπιγραφές. Τὰ ἐπάνω τμήματα τῶν ΤΙΚΚΙΜ είναι μοναδικά καὶ μοιάζουν μὲ κορώνες: εἶναι πολὺ διακοσμημένα καὶ πίσω ἀπό τὸ κάθε λοβό ὑπάρχουν μεταλλικά δεσμίματα — προφανῶς γιά νά κρατοῦν λουλούδια καὶ κλαδιά. Αὐτό πού είναι περιέργο σ' αὐτές τὶς κορώνες είναι δτὶ είναι σκεπασμένες μὲ ἔνα παχύ στρώμα πτηνῆς μπογιᾶς στὸ χρῶμα τοῦ μπρούντζου, πού ἔξαλείφει τελείως κάθε λεπτομέρεια. Τὸ μεῖον (=κάλυμμα) τοῦ μεγαλύτερου ΤΙΚ είναι ἀπό βαθύ πορφυρό μετάξι, ἀλλὰ πολὺ λεωρμένο καὶ σχισμένο. Ὁμως μπροστὰ ὑπάρχει μιὰ πολὺ καθαρά ἑβραϊκή ἀφιέρωση. Τὸ μεῖον είχε ἀφιερωθεῖ ἀπό κάποια δεσποινίδα Ἐλέχαι στὶς 15 Νισσάν 5673 (1913), ἀλλὰ ὅχι στὴ Συναγωγὴ Πατρῶν. Πολὺ καθαρά ξεχωρίζει κανείς τὰ γράμματα Κάαλ Καντός Κάντια. Εἶχαμε, λοιπόν, μπροστά μας τὸ μοναδικὸ θρησκευτικὸ ἀντικείμενο πού γνωρίζουμε ἀπό τὴν ἀρχαία Κοινότητα τοῦ Ἡρακλείου στήν Κρήτη.

Ἀνοίγοντας τὸ ΤΙΚ είναι φανερό δτὶ τὸ Σέφερ είναι πολὺ παλιό καὶ ἡ θήκη τοῦ ταιριάζει ἀκριβῶς. Είναι γραμμένο σέ ἑβραικά Σεφαράδι ὅχι σέ περγαμηνή, ἀλλὰ σύμφωνα μέ τὸν παραδοσιακὸ Σεφαραδικὸ τρόπο, σέ καφέ δέρμα.

Ἀνοίξαμε μετά καὶ τὸ δεύτερο ΤΙΚ. Σ' αὐτὸ ἡ περγαμηνή τοῦ Σέφερ δέν είναι πρωτότυπη. Είναι πολὺ μικρότερη ἀπό τὴ θήκη καὶ εἶναι γραμμένη μέ ἵταλική — ἑβραιϊκή γραφῇ. Ἐν τούτοις, τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ΤΙΚ έχει μιὰ πλούσια σειρά σχεδίων ἐλικοειδῶν καὶ μπαρόκ σέ σκαλισμένο καὶ ἐπιχρυσωμένο ξύλο. Τὸ ἐσωτερικό αὐτοῦ τοῦ ΤΙΚ, δπως καὶ τοῦ πρώτου, είναι σκεπασμένο μέ ἔνα φτηνό ψαρίσμα, μείλ, καὶ οἱ «κορώνες» είναι σκεπασμένες μέ τὴν ἴδια φτηνή μπογιά.

Οταν τὰ φέραμε στήν Ἀθήνα τὸ πρώτο πράγμα πού κάναμε ἦταν νά καθαρίσουμε τὰ Σεφαρίμ. Τὰ ἀνοίξαμε σ'

δόλοκληρο τὸ μάκρος τους καὶ τὰ καθαρίσαμε προσεκτικά μὲ ἔνα μαλακὸ ὑφασμα γιά νά φύγει ἐντελῶς κάθε πιθανή ὑπαρξη αύγων ἐντόμων καὶ τὰ παρόμοια. Καθώς τὸ Σέφερ είχε παραμείνει, γιά πολλά χρόνια, ἐντελῶς κλειστό, ἀπαίτησε μιὰ προσεκτική ἐξέταση τοῦ δέρματος καὶ τῆς καταστάσεως τῶν γραμμάτων καὶ μιὰ σημείωση τῆς φθορᾶς καὶ τῆς διάβρωσης. Μετά ἀπ' αὐτά, τὰ Σεφαρίμ ἀπολυμάνθηκαν σ' ἔνα θάλαμο ἀρίων, γιά νά καταστραφεῖ κάθε πιθανή πόλυτη.

Μετά ἡλθε ἡ σειρά τῶν ΤΙΚΚΙΜ. Ἀπό κάθε ΤΙΚ πήραμε δείγματα μπογιᾶς καὶ ἔξετάσαμε μερικά μέρη ἀπό τὸ ἐσωτερικό καθώς καὶ τὸ ἐξωτερικό γιά νά δοῦμε μήπως ὑπῆρχε καταστροφή ἀπό τερμίτες καὶ ἐπίσης γιά νά ἔξακριβώσουμε ποιά ἦταν ἡ σύνθεση ἀπό τὶς «κορώνες». Ἀνακαλύψαμε δτὶ ὑπῆρχαν σοβαρές ζημιές ἀπό τοὺς τερμίτες σ' ἔνα ἀπό τὰ ΤΙΚΚΙΜ καὶ δτὶ ὅτι διακόσμηση ἦταν ἀπό σκαλισμένο ξύλο. Ἀνακαλύψαμε ἐπίσης δτὶ ἡ μπογιά κάτω ἀπό τὸ μπρούντζο ἦταν πολὺ παλιά καὶ δτὶ δέν ὑπῆρχε μόνο ἔνα στρώμα μπογιᾶς στὸ χρῶμα τοῦ μπρούντζου, ὅπως ἀρχικά νομίσαμε, ἀλλὰ τούλαχιστον τρία ὅχι τέσσερα στρώματα.

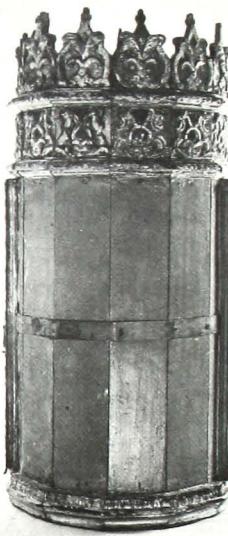
Πρός τὸ παρόν τὸ ἑβραιϊκὸ Μουσεῖο δέν ἔχει τὶς καταλληλες ἐγκαταστάσεις γιά μιὰ τέλεια διατήρηση, ἀν καὶ είναι βέβαιο δτὶ σύντομο θά μπορέσουμε νά ἔχουμε ἔνα ἐργαστήρι, στὸ δποίο θά μπορεῖ νά γίνεται ἡ ἐργασία τῆς ἀνακαίνισης κειμηλίων. Ἐφ δσον, δημιώς τώρα δέν ἔχουμε τὶς ἀναγκαῖες ἐγκαταστάσεις, ἀποφασίστηκε δτὶ τὸ καλύτερο πού είχαμε νά κάνουμε ἦταν νά συνεχίσουμε τὴν ἐργασία μας μέ τὸν κ. Τίμων Τσουκαλᾶ, ὅ δποιος είναι ἔνας ἔξαιρετικός συντηρητής πού ἔχει συνέργαστει μέ τὸ Μουσεῖο Μπενάκη. Πάρθηκαν δείγματα ἀπό τὴ μπογιά στὸ χρῶμα τοῦ μπρούντζου καὶ ἀπό τὰ πιό κάτω τστρώματα μπογιᾶς γιά νά γίνει ἡ ἔξεταση. Ἀμέσως αὐτά τὰ δείγματα ἐστάλησαν στὸν «Δημόκριτο» γιά νά ἔξεταστε ἡ ἀκριβῆς τους σύνθεση. Συγχρόνως πάρθηκαν λεπτομερεῖς φωτογραφίες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἔγιναν ἔξετάσεις μέ ἀκτίνες X. «Ολα αὐτά τὰ στοιχεῖα συγκεντρώθηκαν γιά νά υποδείξουν τὸν τρόπο τῆς ἀνακαίνισης.

«Οταν ἐπέστρεψαν οἱ ἀνάφορές, διαπιστώθηκε δτὶ πάνω ἀπό τὴν ἀρχική μπογιά καὶ τῶν δύο ΤΙΚΚΙΜ ὑπῆρχαν τούλαχιστὸν πέντε στρώματα μπογιᾶς, στὸ χρῶμα τοῦ μπρούντζου. Ἁταν ἐπίσης φανερό δτὶ τὸ μεγαλύτερο ΤΙΚ χρειάζοταν προσεκτική δουλειά στὸ ἐργαστήρι γιά νά βγοῦν αὐτά τὰ στρώματα τῆς μπογιᾶς, διότι ἀπό κάτω ύ

πήρχε ένα πολύ λεπτό στρώμα γύψου. Τό μικρότερο ΤΙΚ δέν είχε στρώμα από γύψο και άποφασίστηκε ότι μπορούσε νά καθαριστεί άμεσως: ή έργασίας άρχισε άμεσως. Μετά τρεις βρομάδες έργασίας και μέ τη χρησιμοποίηση διαλυτικών, ή μπογιά, τό ένα στρώμα μετά τό άλλο, άφαιρέθηκε. Τά διάφορα στρώματα βερνικιού πού είχαν πρασινίσει άπό τόν καιρό βγήκαν έπισης και έτσι τό Σέφερ και τό ΤΙΚ έπανηλθαν στά άρχικά τους χρώματα: ή θήκη είναι σέ χρώμα λαμπερό μπλέ και ή «κορώνα» είναι σκαλισμένη σέ ξύλο. Αύτό πού είναι μοναδικό είναι τό δτι είχε χρησιμοποιηθεί άσημι και χρυσός γιά νά τονιστούν οι λεπτομέρειες.

Τό δεύτερο ΤΙΚ πήρε πολύ περισσότερο χρόνο γιά νά καθαριστεί. Ήταν άπαραίτητο νά ύποστει μιά ειδική μεταχείριση έξι αιτίας τής φθορᾶς άπό τούς τερμίτες. Χρειάστηκε έπισης νά γίνουν ένέσεις μέ ρητίνη γιά νά δυναμώσει τό ξύλο, έκει άπου οι τερμίτες τό είχαν άδυνατίσει. Μόνο άφού τό ξύλο στερεώθηκε, άρχισε ή άνακαίνιση. Στήν πορεία τών έξετάσεων άνακαλύφθηκε ότι τό στρώμα πού νομίζαμε γιά άρχικό, στήν πραγματικότητα είχε άλλο ένα στρώμα μπογιάς άπό κάτω. Αντιμετωπίσαμε τό πρόβλημα πού άντιμετωπίζουν οι περισσότεροι συντρητές – τί δηλαδή νά κρατήσουμε και τί νά θυσιάσουμε. Στό τέλος άποφασίστηκε ότι ή καλύτερη έκλογη ήταν νά κρατήσουμε και τά δυό. “Ετσι τό πρώτο στρώμα μπογιάς, ένα χρυσό και κόκκινο στρώμα, καθαρίστηκε στό πίσω μέρος του ΤΙΚ. Στά μπροστινά μέρη άφήσαμε τό δεύτερο στρώμα μπογιάς μέ χρυσές και άσημένιες διακοσμήσεις πάνω στά ξύλινα σκαλιστά «φύλλα» πού σχημάτιζαν τήν κορώνα.

Τώρα πού τά ΤΙΚΚΙΜ είχαν καθαρι-

Τό ξύλινο ΤΙΚ μετά τήν άνακαίνιση. Τό έπανω δεξιό τμήμα του έχει άνακαίνισθη στήν άρχική του κόκκινη και χρυσή διακόσμηση, πού βρέθηκε κάτω άπό τήν υπογιά στό χρώμα τού μπρούντζου. Τό άριστερό τμήμα δείχνει τήν έπιχρυσωμένη και άσημενια διακόσμηση πού προσετέθη στά τέλη του 17ου αιώνα.

στει, άντιμετωπίσαμε τό δεύτερο πρόβλημα: πώς θά τά άναγνωρίζαμε; “Αν και είχαν βρεθεί στή Συναγωγή τών Πατρών ήταν φανερό, άπό τήν άφέρωση τού ένός δτι προερχόταν άπό τήν Κρήτη. Ή δομοίτητα στήν έργασία τών δύο ΤΙΚΚΙΜ έδειχνε ότι προέρ-

χονταν άπό τόν ίδιο τόπο, άν δχι και άπό τό ίδιο έργαστηρι. Ήταν φανερό ότι ή άφιέρωση στό ένα οι λέξεις – Κ' Κ' Καντια – άμορζαν και στά δύο Σεφαρίμ και ότι στήν πραγματικότητα τά Σεφαρίμ ήταν Κρητικά, φτιαγμένα στό νησί μέ κάποια Βενετική έπιπρορή. Τό μόνο πρόβλημα ήταν ότι δέν βρίσκαμε καρμιά δομοίτητα ούτε ώς πρός τήν χρησιμοποίηση τού χρυσού και τού άσημενίου στρώματος ούτε ώς πρός τήν χρησιμοποίηση τής κατακόκκινης μπογιάς σάν βασικό στρώμα και δχι άπλως σάν έπικαλωψη, σέ κανένα άντικείμενο πού προέρχεται άπό τήν Κρήτη. Αύτό πού έγινε άμεσως φανερό ήταν ότι τά ΤΙΚΚΙΜ και τό στύλ τού σκαλισμάτος ήταν τού 16ου αιώνα και τών άρχων τού 17ου αιώνα, άταν ή Κρήτη ήταν στήν κυριαρχία τών Βενετών και άταν οι Έβραιοι τού νησιού είχαν καλές σχετικά σχέσεις μέ τίς Έβραικές Κοινότητες τών Ιονίων νησιών και τής ίδιας τής Βενετίας. Αύτό πού ένισχε αύτή τή θεωρία ήταν ή «άνακαλυψη» δύο ζευγαριών άσημένιων «ριμονίμων πού ταιριάζαν πάνω στά ξύλινα «ΕΤΖΙΜ», πού είχαν βενετικές άσημένιες σφραγίδες άπό τόν 17ο αιώνα.

“Αν και δέν υπάρχει σίγουρη άπόδειξη – και πολύ μεγάλο μέρος άπό τό μυστήριο τής προέλευσής τους παραμένει άκομη – φαίνεται ότι αύτά τά δύο ΤΙΚΚΙΜ, πού έχουν τώρα έπαναφερθεί στά άρχικά τους χρώματα, κατασκευάστηκαν σέ κάποιο κέντρο άπου ίπτηρξε μιά μεγάλη βενετική δραστηριότητα – ίσως και στήν ίδια τή Βενετία. Σήμερα άντανακλούν μιά παλιά έποχή και δυστυχώς άνιστόρητη. Μέσα σ' αύτά ίπτηρχουν κάπου 300 χρόνια ιστορίας.

ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Τό Κεντρικό Ιστορικό Συμβούλιο (Κ.Ι.Σ.) ένδιαφέρεται νά συγκεντρώσει βιβλία, μελέτες, άρθρα και γενικώς δημοσιεύματα πού άναφέρονται, μέ ντοκουμέντα και στοιχεία, στούς Έλληνες, Έβραιούς τό Θρήσκευμα, πού μετεφέρθησαν στά γερμανικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως άπό τούς Ναζι.

“Οσοι δημόθηρησκοι ή άλλοι φίλοι έχουν ή γνωρίζουν τή δημοσίευσι παρομοίων στοιχείων, παρακαλούνται νά ειδοποιήσουν στό ΚΙΣ (Πειραιώς 46, Αθήνα (τ.τ. 106), τηλ. 5224389), τήν κυρια T. Γκάλφα.

Παρακαλοῦμε δλους νά βοηθήσουν στήν προσπάθεια αύτή. Η συμβολή τους θά είναι άνεκτιμητη. Εύχαριστούμε.

Ο συνταγματάρχης Λώρενς (πρώτος δριστέρα) με τόν έμίρη Άβδουλλάχ και τό Βρεταννικό Γενικό Επτελείο στήν
'Υπεριορδανία

ΕΒΡΑΙΟΙ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Δυὸς λαοὶ μὲ κοινὴ καταγωγὴ καὶ συγκεχυμένες χῶρες ὑπόγραφαν τὸ 1919
ἔνα σύμφωνο φιλίας γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν «κοινὸ ἔχθρό, τὸν Τοῦρκο».
Ο δόλος τοῦ Λῶρενς τῆς Ἀραβίας. Οἱ Βρεταννοὶ ἐξαπατοῦν τελικὰ καὶ
τοὺς δυό.

‘Από τό έξαίρετο μηνιαϊκό περιοδικό «Ιστορία» άναδημοσιεύουμε τό παρακάτω πολύ ένδιαιφέρον δρθρο, πού άξιζει Ιδιαίτερης προσοχής, λόγω τής Ιστορικής σημασίας του:

‘Η διαμάχη μεταξύ Ισραηλινών και Ἀράβων, πού πέρασε από διάφορες φάσεις τά τελευταῖα χρόνια, βρίσκεται σέ ύφεση ἐπειτα από τήν ύπογραφή τῶν γνωστῶν συμφωνιῶν τοῦ Κάμπ Νταίβιντ τόν περασμένο χρόνο. Δέν μπορούμε, φυσικά, νά προεξοφλήσουμε, δτι δέν πρόκειται, στό μέλλον, νά υπάρξει άναζωπύρωση τῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στούς δύο λαούς. Είναι τέτοια τά συμφέροντα πού διακυβεύονται στήν περιοχή αύτή τοῦ κόσμου, ώστε δέν μπορεῖ κανείς και ποτέ νά είναι βέβαιος γιά κάτι και νά προεξοφλήσει δτι αὔριο Ισραηλινοί καί ‘Αραβες δέν θά συγκρουστούν καί πάλι. Γιατί, δημιών είναι σέ δλους γνωστό, δέν είναι δύο μόνο τά κράτη πού ἀντιμάχονται στή σκακιέρα τῆς Μέσης Ανατολής. Είναι πάρα πολλοί οι ἔνδιαιφέρόμενοι, δημιών ἀπέδειξε ή τεράστια προσπάθεια πού κατέβαλε δ πρόεδρος τῶν ΗΠΑ κ. Κάρτερ γιά νά προκαλέσει τήν ειρήνευση ἀνάμεσα στόν πρόεδρο κ. Σαντάτ καί τόν Ισραηλινό πρωθυπουργό κ. Μπέγκιν.

Καὶ δλλοτε, ἐν τούτοις, είχε γίνει προσπάθεια γιά τήν προσέγγιση Ισραηλινῶν και Ἀράβων, πρίν ἀπό ἔξιντα χρόνια, στίς 3 Ιανουαρίου 1919. Σιωνιστές και ‘Αραβες είχαν ύπογράψει σύμφωνο μή ἐπιθέσεως. Ποιές ήταν τότε οι σχέσεις ἀνάμεσα στούς δύο λαούς;

Κατά τή διάρκεια τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ή Παλαιστίνη δέν υπῆρχε πολιτικά. Ήταν μιά ἑπαρχία τῆς Οθωμανικῆς Αύτοκρατορίας. Οι Ἐβραίοι, ὅμως, είχαν ἀρχίσει νά πραγματοποιοῦν, ἀπό τό 1880 σχεδόν, ἔνα δνειρο, πού είχε κρατήσει δύο χιλιάδες χρόνια: νά ξαναφτιάξουν τό κράτος τους πού είχε καταστρέψει δ Τίτος τό 70 μ.Χ. Παράλληλα, μέσα στούς κόλπους τῶν ἀραβικῶν λαῶν ἐκδηλωνόταν ἡ ἐπιθυμία νά ἀποτινάξουν τό ζυγό τοῦ Τούρκου δυνάστη. Υπήρχαν λοιπόν δύο κινήματα ἀνεξαρτησίας, ισραηλινό καί ἀραβικό. Καί τά δύο ἀντιμετώπιζαν ἔναν κοινό ἔχθρο, τήν Υψηλή Πύλη. Ή Μεγάλη Βρεταννία, πάλι, πού βρισκόταν σέ πόλεμο μέ τή Γερμανία και τήν Αύστρια καί τό σύμμαχό τους τήν Τουρκία ἐνθάρρυνε ‘Εβραίους και ‘Αραβες συγχρόνως νά ἀποτινάξουν τό ζυγό τοῦ σουλτάνου. Τό 1919, ή ‘Αγγλια είχε ύποσχεθεῖ στούς ‘Εβραίους τήν Παλαιστίνη μέ τή δύλωση Μπάλφουρ καί στούς ‘Αραβες δτι θά τούς παραχωρούσε διάφορα τμήματα τῆς Τουρκίας. ‘Εβραίοι και ‘Αραβες βρίσκονταν ντέ φάκτο στό ίδιο στρατόπεδο.

‘Η ἀραβοϊσραηλινή συμφωνία είχε μπει στά σκαριά στό Ἀμάν, τό 1918, κατά τή διάρκεια μιᾶς πρώτης συναντήσεως κορυφής μεταξύ τοῦ ἑμίρη Φεϋζάλ καί τοῦ δόκτηρο Βάιτσμαν, ύπό τήν αιγίδα τοῦ Λώρενς τής ‘Αραβίας.

‘Ο Φεϋζάλ, γιος τοῦ ἡγεμόνα τῆς Μέκκας, ήταν ἐπικεφαλής τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τῶν φυλῶν τῆς Χετζάζης κατά τή δράση τους ἐναντίον τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης. Είχε προκαλέσει τότε μικρές ἀπώλειες σε Γερμανούς καί Τούρκους, ἀλλά τό Λονδίνο τίς είχε ἔξογκωσει γιά πολιτικούς λόγους.

‘Ο δόκτηρο Βάιτσμαν ήταν πρόεδρος τῆς Σιωνιστικῆς ‘Εκτελεστικῆς ‘Επιτροπῆς, τῆς ἐπίσημης κυβερνήσεως τῶν ‘Εβραίων. Τό 1948 έγινε πρώτος πρόεδρος τοῦ Κράτους τοῦ Ισραήλ.

‘Ο Λώρενς ἐκπροσωπούσε τήν Αύτοκρατορία πού ἀσκοῦσε τότε τήν ἀναμφισβήτητη ἔξουσία στήν περιοχή, τή Μεγάλη Βρεταννία, πού κατεῖχε τό σύνολο σχεδόν τῆς Μέσης Ανατολής καί ἀφήνε στό Γάλλο σύμμαχό της ἐλάχιστα ἀδάφη.

‘Από τόν ‘Απρίλιο 1918, δ δόκτηρο Βάιτσμαν είχε πάει νά ἐκθέσει στούς ‘Αραβες ἡγέτες, πού ήταν συγκεντρωμένοι στήν Ιερουσαλήμ, μέ ποιο πνεύμα οι σιωνιστές ἀντιλαμβάνονταν τή συνεργασία τους μέ τούς σημίτες συγγενεῖς τους. «Αύτό πού ἡλθαμε νά κάνουμε στήν Παλαιστίνη, τούς είπε, «δέν θά είναι εἰς βάρος τῶν κοινοτήτων τῶν πού ἔχουν δήδη ριζώσει στή χώρα, ἀλλά, ἀντιθέτως, πρός δφελός τους (...). Οι σκαπανεῖς μας (...) θά μεταβάλουν πάλι τήν Παλαιστίνη σε μιά χώρα στήν δημία θά ρει μελι καί γάλα (...). Σέ δλες μας τίς ἐπιχειρήσεις, γεωργικές καί βιομηχανικές, καθώς καί σ’ δλες τίς πνευματικές μας ἐκδηλώσεις καί δραστηριότητες, δέν θά βλάψουμε τούς γείτονές μας στήν Παλαιστίνη. ‘Αντιθέτως, θά τούς βοηθήσουμε νά βελτιώσουν τή ζωή τους».

‘Αν η συμφωνία ύπογράφηκε στό Παρίσι τόν ἐπόμενο χρόνο αύτό δφείλεται στό γεγονός δτι ἀντιπροσωπείες ἀραβικές καί σιωνιστικές, βρίσκονταν τότε ἔκει. Είχαν κληθεῖ νά πάρουν μέρος στή διάσκεψη τῶν Βερσαλλιῶν. ‘Η διάσκεψη αύτή ἐπρόκειτο νά ρυθμίσει τά πολλαπλά προβλήματα πού είχαν δημιουργηθεῖ κατά τόν πόλεμο τοῦ 1914 – 1918. Σκοπός τῆς Ισραηλοαραβικῆς συμφωνίας ήταν ἀκριβώς νά συντονίσει τίς ἐνέργειες ‘Αράβων καί σιωνιστῶν ἀπέναντι στήν Αντάντ, πρός τό συμφέρον τῆς κοινῆς τους ὑποθέσεως καί νά ἀποκομίσει δσό τό δυνατόν μεγαλύτερα ὠφελήματα ἀπό τό διαμελισμό τῆς Οθωμανικῆς Αύτοκρατορίας.

Οι δροι τῆς συμφωνίας ἀπηχούσαν μιάν ἀνώτερη θητική καί ἀντικατόπτριζαν τήν ἐ-

‘Ο ἑμίρης Φεϋζάλ (έπάνω) καί δ δόκτηρο Βάιτσμαν (κάτω), πρόεδρος τῆς Σιωνιστικῆς Έκτελεστικῆς ‘Επιτροπῆς. Οι δυό δνδρες προσπάθησαν, πρίν ἀπό ἔξιντα χρόνια, στή σκακιέρα τῆς Μέσης Ανατολής συμφώνου.

πιθύμια γιά τήν ύπαρξη άρμονικών σχέσεων μεταξύ τῶν δύο μερών, πού τά ένωνε
ένα κοινό δραμα: δ Φεϋζάλ δινειρεύονταν νά δημιουργήσει ένα άραβικό κράτος πού
Θά έκτεινόταν σ' διάλογο τήν 'Αραβία, δ Βάιτσμαν μιά Παλαιστίνη σιωνιστική.

Ο δύο συμβαλλόμενοι συμφώνησαν δτι «στίς άμοιβαίες σχέσεις τους, τό άραβικό
Κράτος καί ή Παλαιστίνη Θά έμπνεονταν από καλή Θέληση καί πίστη. Πρός τόν σκοπό
αύτο Θά διορίζονταν έκπρόσωποι 'Αράβων καί 'Ισραηλινῶν στά έδαφη τοῦ άλλου
κράτους».

Ἐπί πλέον, «μόλις Θά τελείωναν οι διαβουλεύσεις τῆς Συνδιασκέψεως Ειρήνης, Θά
καθορίζονταν τά δριστικά σύνορα μεταξύ τοῦ άραβικού Κράτους καί τῆς Παλαιστίνης
ἀπό μιά ἐπιτροπή πού Θά δρίζαν τά δύο μέρη».

Ἀρθρο 3: «Στό Σύνταγμα τῆς Παλαιστίνης Θά περιλαμβανόταν διάταξη γιά τήν ἐ-
φαρμογή τῆς δηλώσεως Μπάλφουρ».

Ἀρθρο 4: «Θά ληφθοῦν δλα τά άναγκαία μέτρα γιά τήν ένθάρρυνση καί τήν παρό-
τρυνση τῆς μεταναστεύσεως τῶν 'Εβραιών στήν Παλαιστίνη σέ εύρυτατη κλίμακα
καί γιά τή σύντομη ἀποκατάσταση τῶν μεταναστῶν στά παλαιστινιακά έδαφη, χάρη
σέ ἔντονο ἐποικισμό καί ἐκτεταμένη καλλιέργεια τῆς γῆς».

Τό ἄρθρο 7 προέβλεπε άραβοεβραϊκή συνεργασία στόν οικονομικό τομέα: «Ἡ
σιωνιστική δργάνωση προτείνει τήν ἀποστολή στήν Παλαιστίνη ἐπιτροπῆς ειδικῶν
πού Θά μελετήσει τίς ἑκεὶ ἐπικρατοῦσες συνθήκες καί νά καταρτίσει ἔκθεση σχετικά
μέ τά μέτρα πού πρέπει νά ἐφαρμοσθοῦν γιά τήν άνάπτυξη τῆς χώρας. ቩ σιωνιστική
δργάνωση Θά θέσει τήν ἀποστολή αύτή στή διάθεση τοῦ άραβικού Κράτους γιά νά
μελετήσει τίς οικονομικές δυνατότητές του. ቩ σιωνιστική δργάνωση Θά καταβάλει
ὅλες της τίς δυνάμεις, γιά νά βοηθήσει τό άραβικό Κράτος νά ἀποκτήσει τά ἀπαραίτη-
τα μέσα γιά τήν ἀξιοποίηση τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν του».

Ἡ συμφωνία συμπληρώθηκε στίς 6 Μαρτίου 1919, μ' ἔνα ἀκόμη πιό σημαντικό
κείμενο: μιά ἐπιστολή - δήλωση τοῦ ἔμιρ Φεϋζάλ, πρός τόν 'Αμερικανό Φήλιξ
Φρανκφούρτερ, μέλος τῆς σιωνιστικῆς ἀποστολῆς στή Συνδιάσκεψη Ειρήνης. Στήν ἐ-
πιστολή αύτή δέν διατυπώνονταν ἀπλῶς οἱ ἀμοιβαίες ὑποχρεώσεις. Τό κείμενο ἀπέ-
πνει μιά ἀνθρώπινη ζεστασιά τόσο ἔντονη, ὥστε ἐπειτα ἀπό πενήντα χρόνια άραβο-
ἰσραηλινῆς διαμάχης, νά μήν ἔχει χάσει τή δύναμή της.

«Θά ήθελα», γράφει ὁ 'Αραβες πρύκιπας, «κά ἐπωφεληθῶ ἀπό τήν εύκαιρια τῆς
πρώτης μου συναντήσεως μέ τούς 'Αμερικανούς σιωνιστές, γιά νά σᾶς πῶ αὐτό πού
εἴπα πολλές φορές στόν δόκτορα Βάιτσμαν, τόσο στήν Παλαιστίνη όσο καί στήν Εύ-
ρωπη.

» Είμαστε πεπεισμένοι δτι 'Αραβες καί 'Εβραιοι συγγενεύουν φυλετικά. 'Υπέστη-
σαν διωγμούς ἀπό δυνάμεις ἀνώτερες ἀπό τίς δικές τους. 'Από μιά εύτυχή, δμως,
σύμπτωση ἔκαναν μαζί τό πρώτο βῆμα γιά τήν πραγματοποίηση τῶν ἔθνικῶν ίδεω-
δῶν τους: 'Εμεῖς οι 'Αραβες, ίδιως οι διανοούμενοί μας, βλέπουμε μέ τή μεγαλύτερη
συμπάθεια τό σιωνιστικό κίνημα. 'Η ἀντιπροσωπεία μας στό Παρίσιο γνωρίζει ἀκρι-
βῶς τίς προτάσεις πού ή σιωνιστική δργάνωση ὑπέβαλε στή Συνδιάσκεψη Ειρήνης
καί τίς θεωρεῖ μετριοπαθεῖς καί θεμελιωμένες.

» Από τήν πλευρά μας Θά κάνουμε δτι είναι δυνατό γιά νά γίνουν δεκτές οι προ-
τάσεις σας. 'Απευθύνουμε στούς 'Εβραιούς τίς πιό θερμές μας εύχες γιά τήν ἐπιστρο-
φή στήν πατρίδα τους.

» 'Εργαζόμαστε μαζί γιά νά ξαναδώσουμε ζωή στήν 'Έγγυς Ανατολή. Τά δύο κινή-
ματά μας ἀλληλοσυμπληρώνονται. Τό έβραικό κίνημα είναι έθνικό καί δχι Ιμπεριαλι-
στικό. Τό ίδιο ισχύει καί γιά τό άραβικό κίνημα: είναι έθνικό καί δχι Ιμπεριαλιστικό.
'Υπάρχει στήν Παλαιστίνη ἀρκετός χώρος καί γιά τούς δύο λαούς. Πιστεύω, δτι καθέ-
νας ἀπό τούς δύο λαούς χρειάζεται τήν ὑποστήριξη τοῦ ἀλλού γιά νά φτάσει στήν
πραγματική ἐπιτυχία...».

Στήν πραγματικότατα τά κείμενα αύτά, πού ἔμοιαζαν νά ἐγκαινιάζουν μιά ἐποχή¹
πραγματικής συνεργασίας τοῦ σιωνισμοῦ καί τῶν 'Αράβων γιά τήν ἐπίτευξη τῶν σκο-
πῶν τους, ἀποτελοῦσαν τήν κατάληξη καί δχι τήν ἀφετηρία ἐνός πολιτικοῦ ειδυλλίου.

Ο Θεόδωρος Χέρτσλ, δ Ιδρυτής τοῦ σιωνιστικοῦ κινήματος, ἔγραφε στό 'Ημερο-
λόγιο του, τό Φεβρουάριο 1897:

«Οι 'Αραβες καί οι Κούρδοι μάς ἀγαποῦν. Πολλές φορές οι 'Αραβες προσφεύγουν
σ' έναν 'Εβραιο, γιά νά λύσει τίς διαφορές τους παρά σέ τουρκικό δικαστήριο».

Ο Χέρτσλ είχε διατυπώσει τήν κύρια συνισταμένη τής έβραιοαραβικῆς συνεργα-
σίας: τό κοινό μίσος έναντίον τῶν 'Οθωμανῶν.

Ύπήρχε δμως καί ἀλλ: ἡ ἀνάγκη, πού ἔλχαν, τήν μακρινή ἔκείνη ἐποχή, οι 'Αραβες
ἀπό τήν ἐμπειρία τῶν 'Εβραιών. Στό βιβλίο του 'Αλτνόύλαντ, ἔργο πολιτικῆς φαντα-
σίας πού ἐκδόθηκε τό 1903, δ Χέρτσλ φαντάζεται τήν Παλαιστίνη τοῦ 1923 καί πε-
ριγράφει τήν κοινή ζωή 'Εβραιών καί 'Αράβων. 'Η πραγματικότητα ἔξ ἀλλου, ἐπρόκει-
το νά υπερακοντίσει τούς δραματισμούς τοῦ Χέρτσλ. 'Ο σιωνισμός καί τό κίνημα ἀ-

'Ο Θεόδωρος Χέρτσλ, πού
δργάνωσε τό δο Σιωνιστικό
Συνέδριο στή Βασιλεία τό
1903. Τήν ἐποχή ἔκεινη δ
ιδρυτής τοῦ σιωνιστικοῦ κινή-
ματος δραματίζοταν τήν κοι-
νή ζωή 'Εβραιών - 'Αράβων.

Τό 'Ορος τῶν 'Εβραιῶν στήν
Ιερουσαλήμ (φωτογραφία
τοῦ 1930). 'Η ιερή πόλη ἐν-
σάρκωνε τά δινείρα τῶν
'Εβραιών τής Διασπορᾶς.

νεξαρτησίας τών Αράβων συμμάχουσαν έναντιον τοῦ θωμανικοῦ δεσποτισμοῦ καί συγκεντρωτισμοῦ.

Ύπήρχε στή συμμαχία αύτή κάτι περισσότερο άπο μιά άπλή τακτική άπέναντι στόν κοινό έχθρο. Τό άραβικό έθνικό κίνημα είχε φυσικά συμφέρον νά συνεργασθεῖ μέ τά άλλα κινήματα άνεξαρτησίας καί τούς αύτονομιστές πού ήταν σέ θέση νά έξασθενίσουν τήν έξουσία τῆς Υψηλῆς Πύλης. Όρισμένοι, όμως, άπο αύτούς τους πολιτικούς έβλεπαν σέ μια δυτικοποιημένη έβραική Παλαιστίνη, ένα σπέρμα κοινωνικής, οικονομικής καί πολιτικής προόδου, πού θά έξυπηρετούσε δχι μόνο τίς πολιτικές βλέψεις τών Αράβων, άλλα καί τά άνθρωπιστικά τους ίδεωδη.

Στά λαϊκά στρώματα, οι σχέσεις μεταξύ Έβραιών μεταναστών καί αύτοχθόνων Αράβων δέν παρουσιάζαν τήν ένταση πού άπεκτησαν στά κατοπινά χρόνια.

Η άρμονία αυτή στίς σχέσεις τών δύο λαῶν, μεταφράστηκε σέ πολλές πολιτικές έκδηλωσεις «φιλοσιωνιστών».

Τό 1899, ο Γιουσούφ Ντία ἀλ Χαλίντ, ἀλλοτε πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τῆς Ιερουσαλήμ, ἔγραψε ἔνα γράμμα στό μεγάλο ραββίνο τῆς Γαλλίας, Σαδώκ Χάν. Συμβούλευε τούς σιωνιστές νά μήν ἐγκατασταθούν στήν Παλαιστίνη ἐξ αἰτίας τῶν «φανατικῶν Καθολικῶν καί Ορθοδόξων, πού δέν ἀφήνουν εύκαιριά νά ύποδαυλίσουν τό μίσος τῶν Αράβων ἐναντίον τῶν Έβραιών».

Όρισμένα έθνικά ἀραβικά κόμματα πρότειναν σύναψη «Ισλαμοεβραϊκῆς συμμαχίας». Ήταν ἡ περίπτωση τῆς Ἐπιτροπῆς γιά τήν «Ενωση καί τήν Πρόοδο τῆς Ιερουσαλήμ. Στίς 19 Φεβρουαρίου 1913, ο Νταούντ Μπαρακάτ, μέλος τοῦ Κόμματος γιά τήν Ἀποκέντρωση, καί ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἄλ Αχράμ» γράφει στήν ἐφημερίδα του: «εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο νά συνεννοηθούν σιωνιστές καί Ἀραβες (...).

Ο Σαλίμ Ναγιάρ, ἀλλος ὄπαδος τῆς «ἀποκεντρώσεως» πρότεινε στό «Νεότουρκο», τήν καθημερινή ἐφημερίδα πού ἔξεδιε τό σιωνιστικό κίνημα τῆς Κωνσταντινούπολεως καί πού εἶχε ἀπόκτησει μεγάλο κύρος στήν θωμανική πρωτεύουσα, προφορική συμφωνία ἀνάμεσα στό Κόμμα τῆς Ἀποκέντρωσεως καί τούς σιωνιστές: «Η ἐπιτροπή τοῦ Καΐρου, πού εύνοει κατ' ἀρχήν τήν έβραική μετανάστευση στή Συρία καί τήν Παλαιστίνη καί τή σύναψη συμφωνίας μέ τούς σιωνιστές, θά ύποχρεωθεῖ νά ἐργασθεῖ γιά μια προσέγγιση ἀνάμεσα στόν ἀραβικό καί τόν έβραικό κόσμο καί τή διάλυση μέ τήν προφορική καί γραπτή προπαγάνδα δλῶν τῶν προκαταλήψεων, δσον ἀφορά τήν έβραική μετανάστευση. Σέ ἀντάλλαγμα, δ «Νεότουρκος» θά ἀναλάμβανε τήν ύποχρέωση νά βοηθήσει τό ἀραβικό κίνημα (...). Ο «Νεότουρκος» θά ἔκανε ὅ,τι ήταν δυνατόν ὥστε οι εὐρωπαϊκές ἐφημερίδες, ίδιως οι γερμανικές, μέ τίς ὄποιες βρισκόταν σ' ἐπαφή, νά τηρήσουν τήν ίδια γραμμή».

Η συμφωνία αυτή ἐγκρίθηκε καί ἀπό κάποια ἀλλή ὄμάδα Αράβων έθνικιστῶν, τήν Ἐπιτροπή γιά τή Μεταρρύθμιση τῆς Βηρυτοῦ. Καί παραπέμφθηκε γιά συζήτηση στό ἀραβικό Συνέδριο πού συνήλθε στό Παρίσι το 1913. Τό Συνέδριο αὐτό ἀπέφυγε νά ψηφίσει δποιαδήποτε ἀντισιωνιστική ἀπόφαση, μολονότι τό θέμα τῆς «μετανάστευσης στή Συρία» βρισκόταν στήν ήμερησία διάταξη. Ο πρόεδρος αὐτοῦ τοῦ Συνεδρίου, πού εἶχε σκοπό νά κάνει γνωστές τίς ἀραβικές έθνικές διεκδικήσεις στόν κόσμο, δήλωσε: «Ολοι οι Ἀραβες τρέφοιν τά καλύτερα αισθήματα γιά τούς Έβραιούς. Είναι φυλετικοί ἀδελφοί μας καί τούς θεωρούμε Συρίους πού ἀναγκάσθηκαν νά ἐγκαταλείψουν ἀλλοτε τήν χώρα τους, ἀλλά ἐπιθυμοῦν πάντοτε νά συνεννοηθοῦν μαζί μας. Είμαστε βέβαιοι δτοι οι Ἀραβες ἀδελφοί μας εἶναι ἔτοιμοι νά μᾶς βοηθήσουν πρός τό κοινό συμφέρον, γιά τήν ψλική καί ήθική ἀνάπτυξη τῆς κοινῆς μας πατρίδας».

Ο «Νεότουρκος» δημοσίευσε μιά συνέντευξη τοῦ Ραφίκ Μπέη ἀλ Αζάμ, πρόεδρου τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Καΐρου. Ο ἀραβικός Τύπος τήν ἀναδημοσίευσε: «Κατανοοῦμε ἀπόλυτα τή βοήθεια μποροῦν νά προσφέρουν τό κεφάλαιο, ἡ προθυμία καί η ἔξυπάδα τῶν Έβραιών γιά τή γρήγορη διάπτυξη τῶν περιοχῶν μας καί ἐπομένως δέν πρέπει νά διαπράσουμε τό σφάλμα νά μήν διεθοῦμε».

Αύτή είναι ἡ προϊστορία τῆς συμφωνίας Βάτισμαν - Φεϋζάλ. «Οταν ο ἀραβικές καί σιωνιστικές ἀντιπροσωπείες βρέθηκαν στό Παρίσι γιά τή Διάσκεψη τῆς Ειρήνης, οι ἡγέτες τῶν Αράβων δέν παρέλειψαν νά ἐκφράσουν πάλι δημοσίως μπροστά στούς ἐκπροσώπους τῶν μεγάλων Δυνάμεων καί τόν Τύπο τά αισθήματά τους.

Στό ύπονυμά της, πού υπέβαλε στής 29 Ιανουαρίου 1919, ή ἀντιπροσωπεία τῆς Χετζάζης ἔξαίρεσε τήν Παλαιστίνη ἀπό τίς διεκδικήσεις της. Τό ίδιο ἔκανε καί ὁ ἐμίρης Φεϋζάλ ὅταν, στίς 6 Φεβρουαρίου 1919, ἐπικεφαλῆς τῆς ἀντιπροσωπείας του, στήν δρόπια ἐπαιρνε μέρος καί διάλεικης τῆς Αραβίας, ἐμφανίσθηκε μπροστά στήν Ἐπιτροπή τῶν Πέντε. Πιό συγκεκριμένη ἀκόμη ήταν ή συριακή ἀντιπροσωπεία. «Η Παλαιστίνη», δήλωσε στίς 13 Φεβρουαρίου δ Χεκρί Γκανέμ. «εἶναι ἀναμφισβήτητα τμῆμα τῆς Νότιας Συρίας. Τήν διεκδικοῦν οι σιωνιστές. Έχουμε ύποστει πολλά δεινά δημοια μέ τά δικά τους. Δέν μποροῦμε νά μήν τούς ἀνοίξουμε διάπλαστα τίς πύλες τῆς Παλαιστίνης. Άς ἐγκατασταθοῦν στήν Παλαιστίνη ἀλλά σέ μια Παλαιστίνη αὐτόνομη, δεμένη μέ τήν Συρία μόνο μέ τά δεσμά μιας δημοσπονδίας».

Ο ἐμίρης Ἀβδουλλάχ τῆς Υπεριορδανίας καί ἡ Γκόλντα Μεΐρ: Οι συνεννοήσεις τους ἀπέβησαν δικαρπες.

"Αραβες λοιπόν καί Ἔβραιοι ἦταν ἀπολύτως σύμφωνοι καί ἀκολουθοῦσαν μιά κοινή πολιτική περιπέτεια.

Εἶχε ἡ προσπάθειά τους πιθανότητες ἐπιτυχίας; "Ἔτι φαινόταν. Ἡ Μεγάλη Βρεταννία ἀσκοῦσε ἔκεινη τὴν ἐποχὴ τὴν πραγματική ἔξουσία. Τὰ στρατεύματά της κατεῖχαν τὴν Ἐγγύς Ἀνατολή. Φαινόταν νά συμφωνεῖ μέ αὐτήν τὴν πολιτική. Ὁ Ικανότατος σέ δολοπλοκίες καί μηχανορραφίες ἐκπρόσωπός της, ὁ συνταγματάρχης Λώρενς, ἔτρεφε ὁ ἴδιος τὸ δινερο μιᾶς ἔβραιοαραβικῆς συνυπάρξεως.

Στίς 2 Αύγουστου 1909, δέκα χρόνια περίπου πρὶν ἀπό τὴν ἔξεγερση τῆς ἑρήμου, ὁ Λώρενς εἶχε περιγράψει σέ ἔνα γράμμα του πρὸς τὴν μητέρα του τίς ἀξιοθρήνητες οἰκονομικές καί κοινωνικές συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν στὴν Παλαιστίνη. «Οσο ποι γρήγορα τὴν ἀξιοποίησουν οἱ Ἔβραιοι, τόσο τὸ καλύτερο. Οἱ ἀποικίες τους ἀποτελοῦν φωτεινά σημεῖα μέσα στὴν Ἐρημο».

Τόν Σεπτέμβριο 1920, σ' ἔνα ἄρθρο του ὁ Λώρενς ὑποστήριζε ἀκόμη αὐτήν τὴν ἀποψη: μέ τὴν ἔξυπνάδα καί μέ τὴν Ικανότητά τους, μέ τὰ κεφάλαια τους, ἐλπίζουν νά τὴν μετατρέψουν σέ χώρα εύρωπαική. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐγχειριματός τους θά ἀνυψώσει ἀσφαλῶς τὸν ἀραβικὸν πληθυσμὸν στὸ δικό τους ἐπίπεδο. Αὐτό θά μποροῦσε νά ἔχει σημαντικές συνέπειες γιά τὸ μέλλον τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου. Θά μποροῦσε ὁ ἀραβικός κόσμος νά ἀποκτήσει τέτοιο τεχνικό ἔξοπλισμό, ὥστε νά μήν ἔξαρταί ἀπό τὴ βιομηχανική Εὐρώπη καί σ' αὐτή τὴν περίπτωση, ἡ νέα δημοσπονδία θά μποροῦσε νά γίνει παγκόσμια δύναμη». Καί ὁ Λώρενς καταλήγει: «Αὐτό, ἐν τούτοις, δέν θά πραγματοποιηθεῖ οὕτε στὴ σημερινή οὕτε στὴν ἐπόμενη γενιά. Ἀλλά κάθε Αὐτοκρατορία πού θά θελήσει νά στερεωθεῖ στὴ Δυτική Ἀσία θά πρέπει νά τὸ λάβει σοβαρά ὑπ' ὅψη της. Γιατί μιά τέτοια Αὐτοκρατορία θὰ διατηρηθεῖ ἢ θά πέσει ἀνάλογα μὲ τὴ σιωνιστική δραστηριότητα

καί τὴν ἔξελιξη τῶν γεγονότων στὴ Ρωσία».

Ὦστεόσι, ἡ ἀραβιοεβραϊκή συμφωνία δέν ἐφαρμόστηκε στὴν πράξη. Γιά πολλούς λόγους.

Ὁ πρώτος ἀφορά τὸ ρόλο τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Εἶχε ἀπελευθερώσει τοὺς λαούς τῆς Ἐγγύς Ἀνατολῆς ἀπό τὸν τουρκικὸν ζυγό, ἀλλά γιά νά τοὺς θέσει κάτω ἀπό τὸ βρεταννικό. Προκάλεσε ἐπομένως ἐναντίον τῆς ἔνα νέο κίνημα ἀνεξαρτησίας τῶν Ἅραβων καί φυσικά τὴν ἀντίθεση τῆς ἔβραικῆς Παλαιστίνης. Ἀλλά ἡ Μεγάλη Βρεταννία, πού εἶχε κάθε λόγο νά φοβᾶται τὸν κοινὸν ἀγώνα τῶν δύο κινημάτων, κατόρθωσε νά τοὺς ρίξει τὸν ἐναντίον τοῦ ἄλλου, τὴ στιγμή πού τὰ δύο αὐτὰ κινήματα ἔπρεπε νά συνεργάζονται στενά ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἔχθροῦ. Ἡ Μεγάλη Βρεταννία ἐφάρμοσε καί πάλι τὸ δόγμα τοῦ «διδίαρει καί βασίλευε» καί κατόρθωσε νά ἔξαντλήσει Ἀβραίους καί Ἀραβες σ' ἔνα ἀδελφοκόπον πόλεμο.

Ο δεύτερος λόγος ἦταν ὅτι στὴν καρδιά τοῦ ἀραβικοῦ στρατοπέδου ὑπῆρχε μιά σοβαρή μερίδα πού ἀντείθετο, ἀκριβῶς ὅπως τὸ 1978, σέ κάθε συνεννόηση μέ τοὺς Ἀβραίους. Οι φιλοσιωνιστές καί οι ἀντισιωνιστές ἔξεφραζαν τότε δι, τι ἐκφράζουν σήμερα οἱ ἀνταγωνιστές Ἀνουάρ Έλ Σαντάτ καί Γιασέρ Άραφάτ. «Ἐνῶ οἱ πρώτοι ἔξεφραζαν τὴ φιλία τους πρὸς τοὺς σιωνιστές, οἱ δεύτεροι ἐπιδίωκαν νά τοποποιήσουν κάθε συνεννόηση μαζί τους.

Τό 1905, ὁ Ναγκίμπ Αζουρό ἔγραφε στὸ βιβλίο του «Ἡ ἀφύπνηση τοῦ ἀραβικοῦ ἔθνους»: «Δύο σημαντικά φαινόμενα τῆς ἴδιας φύσεως, ἀλλά ἐν τούτοις ἀντίθετα, πού δέν τράβηξαν ἀκόμη τὴν προσοχή κανενός, ἐκδηλώνονται αὐτή τῇ στιγμῇ στὴν Ἀσιατική Τουρκία: ἡ ἀφύπνηση τοῦ ἀραβικοῦ ἔθνους καί ἡ προσπάθεια τῶν Ἀβραίων γιά νά ἐπανιδρύσουν σέ εὐρωπαϊκή κλίμακα τὸ ἀρχαίο κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Τὰ δύο αὐτά κινήματα εἴναι προορισμένα νά μάχονται συνεχῶς μεταξύ τους ἔως ὅτου τὸ ἔνα

συντρίψει τὸ ἄλλο. Ἀπό τὸ τελικό ἀποτέλεσμα τῆς πάλης ἀνάμεσα στοὺς δυό λαούς θά ἔξαρτηθεῖ τὸ μέλλον δόλοκληρου τοῦ κόσμου».

Ορισμένες ἐφημερίδες καλούσαν ἀνοιχτά τούς "Ἀραβες νά δράσουν, ὅπως ἡ «Ἄλ Μανάρ» τοῦ Μαρτίου 1914: «Ἡ πρέπει νά ἔλθουμε σέ συμφωνία μέ τούς σιωνιστές ἡγέτες ἡ νά ἐνώσουμε δλες τίς δυνάμεις μας γιά νά ἀντιταχθοῦμε μέ κάθε τρόπο στούς σιωνιστές, δημιουργώντας στὴν ἀρχή συνδέσμους καί ἑταρίες καί στὸ τέλος, ὀργανώνοντας ἐνοπλες δόμαδες πού θά ἀντιταχθοῦν μέ τὴ βία. Ὁρισμένοι "Ἀραβες ἀρχηγοί λένε πώς αὐτό εἶναι τὸ πρώτο πού ἔχουμε νά κάνουμε γιατί ἡ ἐνοπλη δράση εἶναι τὸ ἔσχατο μέσο».

Ἐνας ριζοσπάστης, δο Χακί Μπέυν ἀλ Ἀζάμ, ἦταν πιό συγκεκριμένος. Στίς 20 Ιουνίου 1914, προτείνει στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Βηρυτοῦ» νά θεραπευθεῖ ἀπό τὸ σιωνισμό «χρησιμοποιώντας μέσα ἀποφασιστικά, ἔχωθώντας τὸν πληθυσμό νά καταστρέψει τὰ ὑποστατικά τῶν Ἀβραίων, νά βάλει φωτιά στὶς παροικίες τους, ὀργανώνοντας ἐνοπλα τμῆματα γιά τὴν ἐφαρμογή αὐτῶν τῶν σχεδίων. Καί τότε ἔκεινοι πού βρίσκονται ἔκει θά μεταναστεύουν γιά νά σώσουν τὴ ζωὴ τους».

Ἐξ ἄλλου, ἡ συμφωνία πού εἶχε συνάψει δο Φεϋζάλ περιλάμβανε ἔνα περιορισμό: «ἔναν κωδίκελλο, πού ἔξαρτούσε τὴν ἐφαρμογή τῆς συμφωνίας ἀπό τὴν Ικανοποίηση τοῦ συνόλου τῶν ἀραβικῶν διεκδικήσεων. Ἐπομένως δο Φεϋζάλ, μολονότι δο πατέρας του ἔγινε βασιλιάς τῆς Χετζάζης, δο ἀδελφός του Ἀβδουλλάχ βασιλιάς τῆς Υπεριορδανίας καί δο ἴδιος βασιλιάς τοῦ Ἰράκ, θεώρησε τόν ἔαυτό του ἀποδεσμευμένο ἀπό τὴν ὑπόσχεσή του, γιατί δο Συρία καί δο Λίβανος ἀποδόθηκαν στὴ Γαλλία. Χωρίς ἀμφιβολία δο ἀνεξαρτησία ὑπῆρξε διαφορετική στὰ γαλλικά προτεκτοράτα καί οι "Ἀραβες ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερία τους. Αὐτή δημως δο ἐλευθερία ἔσπασε τὰ εὐθραυστά δεσμά πού δο ἀγγλική διπλωματία εἶχε ἐπινόησει γιά νά κρατήσει ὑπό τὴν

πιρροή της τούς νέους ήγεμόνες...

Έπι πλέον, όταν τό έθνικό άραβικό κίνημα άναλαμβανε ύποχρεώσεις, βρισκόταν άκομη στά σπαράγανα. Είχε διεκδικήσεις και χρησιμοποιούσε κάθε δυνατό μέσο για νά τίς πραγματοποιήσει. Μετά τήν πτώση της Όθωμανικής Αύτοκρατορίας, διάραβισμός έγινε τό δόγμα κυρίαρχων κρατών. Η συμφωνία που είχε συνάψει ο Φεϋζάλ είχε πολύ λίγες πιθανότητες νά ένσωματωθεῖ στήν πολιτική τοῦ Θριαμβεύοντος άραβισμοῦ. Θά ξπρεπε νά ύπαρχουν έπικεφαλής τών άραβικών κρατών ανδρες μέ έντονη προσωπικότητα. Άλλα δέν ύπηρχαν.

Ωστόσο, συναντούμε, ώς τήν έποχή πού προηγήθηκε άπό τήν σύγκρουση τῶν δύο λαών, έναν άπόποιχο τοῦ ειδυλλίου τοῦ 1919. Τό 1947 καί τό 1948, πρίν άκριβώς διπό τόν πρώτο άραβοϊστραπλινό πόλεμο καί πρίν άπό τήν ίδρυση τοῦ ίσραηλινού Κράτους, γίνονται μυστικά συνεννοήσεις μεταξύ σιωνιστῶν καί τοῦ βασιλιά Αβδουλλάχ τής Υπεριορδανίας. Η Γκόλντα Μέιρ (πού τήν έποχή έκεινη δνομαζόταν Μέγερσον) είχε έλθει στό Άμμαν, στό παλάτι τοῦ μονάρχη, μεταμφιεσμένη σέ Άραβισσα μέ μόνη προφύλαξη πυκνά πέπλα. Οι συνεννοήσεις άπέβησαν άκαρπες. Άλλα δ' Αβδουλλάχ τής έξιμολογήθηκε: «Πιστεύω», είπε, «ὅτι ή Θεία Πρόνοια έπανέφερε έδω, έσας, ένα λαό σηματικό πού βρέθηκε έξοριστος στήν Εύρωπη, σ' αύτην τή σημιτική Ανατολή πού έχει άναγκη άπό τίς γνώσεις σας. Μόνο μέ τήν ήγεσία σας οι σημιτικοί λαοί θά ξαναβρούν τήν παλιά τους δόξα. Οι χριστιανοί δέν θά μᾶς δώσουν βοήθεια γιατί μισούν τούς σημίτες. Αν δέν ένωσουμε τήν προσπάθειά μας, γιά νά στηρίξουμε δέν ένας τόν άλλο, κανείς δέν πρόκειται νά μᾶς βοηθήσει».

Ο Αβδουλλάχ ήθελε νά έκμεταλλευθεί γιά τόν έαυτό του τή χειρονομία αύτη τής Θείας Πρόνοιας. Και τί δέν θά έδινε γιά νά άναγνωρίσουν τήν έξουσία του οι Έβραιοι. Τούς ύποσχόταν πολλά προνόμια

Ο Βρετανός στρατηγός Άλλενμπι καί ο Φεϋζάλ, πού οι Αγγλοί άνεβασαν στό θρόνο τού Ίράκ.

καί έκπροσώπηση στό Κοινοβούλιο μέ δικαιώμα στίς μισές έδρες. Άκομη καί ύπουργούς Έβραιούς ύποσχέθηκε νά χρησιμοποιήσει. Οι άντιτιθέμενοι στήν προσέγγιση Άραβων καί Έβραιων δολοφόνησαν τόν Αβδουλλάχ.

Σήμερα, κανείς δέν μπορεῖ νά προβλέψει ποιές θά είναι στό μέλλον οι άραβοϊστραπλινές σχέσεις. Βέβαια ύπάρχει ή συμφωνία τοῦ Κάμπ Νταΐνβιντ. Άλλα έναντίον αύτής τής συμφωνίας, πού ύπογράφηκε, δημοσίευσης στήν προέδρου τών

Η.Π.Α. κ. Κάρτερ, έχουν ταχθεῖ τά περισσότερα κράτη. Καί ίδιας οι όργανώσεις τῶν Παλαιστινίων πατριωτῶν, πού βλέπουν νά άποκλείεται ή πραγματοποίηση τοῦ ονείρου τους γιά τή δημιουργία άνεξαρτήτου παλαιστινιακοῦ κράτους. Ας μήν ξεχνάμε δτι τεράστια συμφέροντα, πολιτικά, οίκονομικά, στρατιωτικά, διακυβεύονται στή Μέση Ανατολή, καί δέν ζέρει κανείς ποιές μπορεῖ νά είναι οι έξελιξεις στήν τρομερά εύαίσθητη αύτή περιοχή τοῦ κόσμου.

ARNOLD FREYZMAN

NINA KOKKALIDOU NAXMIA

Τό 1964 κυκλοφορεῖ τήν ποιητική συλλογή της (έκτος έμπορίου) μέ τίτλο «ΟΙ Αποσταμένοι». Τήν ποιητική της δουλειά ή κ. Ναχμία δέν τήν παρουσίασε στό κοινό παρά μ' αύτή μόνο τή συλλογή, ένώ έχει ένα δύκωδες ποιητικό έργο άνεκδοτο. Τό πάθος της είναι ή πεζογραφία γι' αύτό καί ή συνεργασία της μέ τά λογοτεχνικά περιοδικά τού τόπου είναι πλατειά.

Τό 1965 έκδιδει τό μυθιστόρημα «Ινστιτούτο Καλλονῆς», πού βραβεύθηκε απ' τό Δήμο Θεσσαλονίκης. Τό βιβλίο αύτό θεωρεῖται ώς τό μοναδικό, απ' όσο γνωρίζουμε, πού μυθιστορηματικά παρουσιάζει τί γίνεται μέσα σ' ένα Ινστιτούτο Καλλονῆς καί ποιές είναι οι ψυχολογικές καταστάσεις καί τά άτομικά ένδιαφέροντα τών γυναικών πού περνοῦν πολλές ώρες σ' αύτούς τούς ναούς τής δημοφιάς.

Τό 1972 ό έκδοτικός οίκος «Ικαρος» έκδιδει τό μυθιστόρημα-ντοκουμέντο «Τηλεφωνικό Κέντρο». Είναι έμπειρες τής συγγραφέως από τό Τηλεφωνικό Κέντρο Αθηνῶν, τήν παράδοσή του στούς Γερμανούς, τήν άντισταση καί τά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ή πρώτη έπαφή μέ τό έβραικό στοιχείο, μέ γεγονότα τής Θεσσαλονίκης καί μέ έπαφές άντιστασης καί κρυμμένων Έβραιών στήν Αθήνα. Κί' αύτό τό βιβλίο βραβεύτηκε.

Τό 1975 κυκλοφορεῖ ή συλλογή διηγημάτων μέ τίτλο «Η Άλλη κοινωνία» καί στά δημηγμάτα αύτά βρίσκουμε τό κύριο χαρακτηριστικό τής συγγραφέως: άγαπτο γιά τή γη καί τόν άνθρωπο. Κυρίως τόν άνθρωπο τής χαμοζωῆς.

Τό 1978 ό έκδοτικός οίκος «Έγνατα» έξέδωσε τό μυθιστόρημά της «Άγονη Γραμμή» πού θίγει πολλά κοινωνικά προβλήματα, όπως ή θέση τού άστικού σπιτιού σήμερα, δό γάμος, ή προίκα, ή έπανασταση τής γυναίκας, ό έγκαταλειμένος άγροτικός γιατρός, δόλη ... άγονη κοινωνική γραμμή...

Η Νίνα Κοκκαλίδου Ναχμία είναι μέλος τής Έταιρείας Λογοτεχνών Θεσσαλονίκης. Έργάζεται στήν έφημερίδα «Θεσσαλονίκη» ώς δημοσιογράφος έρευνητρα καί ζει μόνιμα στή Θεσσαλονίκη.

● Τά «Χρονικά» παρουσιάζουν τήν δμόθρησκη συγγραφέα μέ τέσσερα ποιήματά της, πού άναφέρονται σέ έβραικά θέματα.

Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ

Οι Έβραιοι στίς συναγωγές
ψάλλουν τήν ύποδοχή τού Σαββάτου,
στίς παρασκευιάτικες ψυχές τους έδυσε ό ȝ-
λιος.

ΑΔΟΝΑΪ. ΑΔΟΝΑΪ.

‘Απ’ τή ρέμβη τών ματιών τους
περνάει τό χτές καί τό αύριο,
περνάει τίς καλυμμένες κορφές τού κορμιού
τους
πού ή στάση τής προσευχῆς ίσοζυγιάζεται

μέ τό άκαλυπτο έσωτερικό τους.

ΑΔΟΝΑΪ. ΑΔΟΝΑΪ,

άναβρύζει ή δέηση τής ύποδοχῆς τού Σαββά-
του.

Κί' όπως κινούνται τά καραβάνια τών προγό-
νων

κοσκινίζοντας στά δάχτυλά τους
μιά πίστη σάν κόκκο πάνω σέ κόκκο
γιομίζουν τήν έρημο μέ φρέατα καί φοινικιές
τήν ώρα τής ύποδοχῆς τού Σαββάτου.

ΑΔΟΝΑΪ. ΑΔΟΝΑΪ.

ΕΚΕΙΝΟΙ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

Τώρα πού τά μεροκάματα ίσοζυγιάστηκαν
μέ τό ποσοστό τής συνείδησής μας,
είναι μάταιο νά κυνηγάμε τή σκιά μας
πού δέ δρόσισε τούς προγραμματισμένους στό^{χαμό,}
τ' άνθρωπινα δάκρυά μας
πού δέν έσβησαν τ' άναμμένα καμίνια,
τό δηλητήριο τής έπαναστασής μας
πού ήταν δυνατότερο άπ' τ' άέριο.

Τώρα πού τά βήματά μας άντηχοῦν στούς δρό-
μους
είναι μάταιο νά παρατηροῦμε πόσες πέτρες ύ-
πάρχουν,
καὶ νά ψάχνουμε γιά τ' άχνάρια
τῶν παιδικῶν ποδιών πάνω στά χιόνια.

"Ας ξεθάψουμε τά ιερά Ταλέθ
κρυμμένα στό ἄφθαρτο πνεῦμα
κι' ἀς πλέξουμε στά κρόσια τους
τή στάχτη έκεινων.

'Έμεις τώρα, ἀς πορευτοῦμε πρός τήν ἔρημο.

NINA KOKKALIDOU NAXMIA

ΑΓΟΝΗ ΓΡΑΜΜΗ

ΕΓΝΑΤΙΑ

ΜΠΑΡ-ΜΙΤΣΒΑ

'Ανέβηκε στόν τόπο τής προσευχῆς
τ' άγόρι μέ τά δεκατέσσερα χρόνια
κρατώντας στήν άγκαλιά του τά σέφερ-τορά
τά ιερά^{σάν τήν ἐλπίδα τῶν άνθρωπων}
δόταν φιλώντας τά δάχτυλά τους
στέλνουν τό αἰώνιο μήνυμά τους στόν αἰώνιο.

Σκέπασε τούς ώμους του
μέ τό ἀσπρο μεταξώτο τό μαντήλι
πού μεταμόρφωσε τό παιδικό λίκινο
σ' ἔναν ούρανό πιό χαμηλό^{πού ή βροχή τῶν λουλουδιῶν}
διηγιέται τό τέλος μιᾶς "Άνοιξης
κι' ή λάμψη τοῦ ἀνοιγμένου ιεροῦ βωμοῦ
τήν ύπόσχεση μιᾶς ἄλλης
στό άγόρι πού ἔγινε δεκατεσσάρων χρονῶν.

ΕΦΤΑΚΛΩΝΗ ΛΥΧΝΙΑ

'Η έφτακλωνη λυχνία δναψε κι ἀπόψε
μέσα στά σπλάχνα τής γῆς
πού μᾶς καταδίωξε τό χάδι τοῦ ήλιου,
βρήκαμε τ' ἀτσάλια, τά βαθειά πηγάδια
καὶ τίς μίνες τοῦ χρυσωμένου μαρμάρου.
'Απόψε πατέρα, σβῆσε ἐσύ τό πρώτο φῶς,

αὔριο ἔγώ, αὔριο τ' ἀδέρφια
μέρες ἑφτά, τής ζωῆς τό τέλος,
κι' ύστερα πατέρα ποιός θά ξεφορτώσει
τίς καμῆλες ἀπ' τό νερό καὶ τό ψωμί;
Κι' ύστερα ποιός θά σκεπάσει
μέ τ' ἀργασμένο πετσί του
τ' άχνάρια τῶν λεγεωνάριων
γιά νά κοιμηθοῦν τά μικρά παιδιά;
Κι' ύστερα, πατέρα, ποιός θ' ἀνάψει τή λυχνία;

"Οταν ἡ φλόγα της είναι στήν πνοή τοῦ Θεοῦ
τί μάταιος δ σκοτωμός τῶν άνθρωπων νά τή
σβήσουν.

NINA KOKKALIDOU NAXMIA

Τό No 78651 Πρόεδρος της Εύρωπης

«Καλή σας τύχη στήν Εύρώπη. Θά ήθελα ώστόσο νά ξέρετε πώς το χαμόγελό σας θά μᾶς λείψει πολύ, άπο δώ κι έμπρος, στό 'Υπουργικό Συμβούλιο».

Μέ αύτή τήν άνδρική — εστω και διά είναι προεδρική — φιλοφρόνηση διασκάρ πτ' Έσταιν άποχαιρέτησε τήν — πολύ — πετυχημένη ύπουργό του τής 'Υγιεινής και τής Οικογένειας Σιμόν Βέιλ, πού, στίς 10 Ιουνίου, έκλεχθηκε βουλευτής στό Α' Εύρωπαικό Κοινοβούλιο. Απλή φιλοφρόνηση άνδρος, πού, άπο τήν κούνια του, ξέρει νά μιλά στίς γυναίκες γιά το χαμόγελό τους; διόλου βέβαιο.

Χαμόγελα χαζοχαρούμενα. Χαμόγελα θελκτικά, χαμόγελο άκομη τής Τζοκόντας. Μέ τό δικό της μοναδικό χαμόγελό της, η Σιμόν Βέιλ γράφτηκε τήν Τρίτη 17 Ιουλίου τού 1979 στήν Ιστορία σάν πρώτη Πρόεδρος τού Πρώτου έκλεγμένου Κοινοβουλίου τής 'Ηνωμένης Εύρώπης.

Μέ τά γκριζοπράσινο μάτια της, τά πεταχτά μάγουλά της, τά τραβηγμένα σέ (μοντέρνο) κότσο μαλλιά της, τά ψωφια κλασσικά ταγιέρ της, τή μικροαστική οικογενειακή της ζωή, ή πενηντάχρονη — ώραιοτάτη άκομη — Σιμόν Βέιλ θά μπορούσε νά είλε μείνει μιά γυναίκα σάν δλες τίς άλλες. "Η, τουλάχιστον, σάν πολλές άλλες. Μόνο πού η Σιμόν Βέιλ σηκώνει στούς ώμους της, μιά πολύ μεγάλη Ιστορία. Τόν πόλεμο. Τό 'Αουσβίτς. Τήν Ιστορία τής γενιάς της.

«Εύρώπη, γιά μένα, δέν σημαίνει ούτε τιμές διρροτικών προϊόντων ούτε τιμές τού δηνθρακος. Γιά μένα Εύρώπη σημαίνει νά μήν ζήσει δλη γενεά αύτό πού έξησα έγώ, στά 20 μου χρόνια» δημοσιεύει.

Ήταν 17 χρόνων η Σιμόν, 'Εβραιογαλίδα άπο πατέρα και μητέρα, δταν τό 43 στή Νίκαια, γράφει σάν δλα τά παιδιά τής ήλικίας της τό τελευταίο μάθημα στίς έξετάσεις τού άπολυτηρίου της. Τ' άποτελέσματα δτι πέρασε (και πήρε, μάλιστα, τό άπολυτηρίο της μέ δριστα) θά τό μάθει δυό χρόνια μετά. Γιατί έκεινό τό πρωινό τού Ιουνίου, ξώα άπο τήν αίθουσα τών έξετάσεων τήν περιμένει ή Γκεστάπο. Προφίσμός: 'Αουσβίτς. 'Όπου θ' άφήσει στούς φούρνους, πατέρα, μητέρα κι' άδελφα. Καί δη' όπου θά γυρίσει στό Παρίσι. Μέ σημαδεμένο, γιά πάντα στό δεξιό της βραχίονα τόν άριθμο 78 651, πού έφερε στό στρατόπεδο τού θανάτου. Κι δχι μόνο, ίσως σημαδεμένο στό βραχίονά της. 'Άλλα καί σ' ένα άδιόρατο σημείο τού ιδιότυπου χαμόγελου πού άπο τότε, θά τήν συνοδεύει στήν ζωή.

Στό άπελευθερωμένο Παρίσι, πεντάρφανη η Σιμόν, σπουδάζει νομικά. Παντρεύεται, τόν 'Αντουάν Βέιλ, πρόεδρο, σήμερα, τής γαλλικής άεροπορικής έταιρείας U.T.A. Τό ζεύγος άποκτά τρία δύορια. 'Η ζωή τής Σιμόν Βέιλ, μετά τόν έφιάλτη τού 'Αουσβίτς, κυλά χωρίς πολλές Ιστορίες.

·Υπουργός 'Υγιεινής και Οικογένειας

'Η έκλογή τού Ζισκάρ, τό 74, τή βρίσκει πάνω στήν ώρα προαγωγής σέ μεγάλο βαθμό τού δικαστικού κλάδου. Τίποτα τό συνταρακτικό. Ναί, βέβαια, τά είδησεογραφικά περιοδικά τής άφιερώνουν κάτι κορμάτια. 'Οχι πολύ μεγάλα. 'Αν ήταν δντρας ή προαγωγή θά περνοῦσε στά «ψιλά». 'Άλλα γυναίκα ήταν. 'Όταν ένας σκύλος δαγκώσει έναν δνθρωπο δέν είναι είδηση. Είδηση είναι δταν δηνθρωπος δαγκώσει σκύλος'. Ή Σιμόν Βέιλ, πού δέν χρωστούσε τίποτα σέ κανέναν — κι άκομη λιγότερο στά φεμινιστικά κινήματα πού τής φέρουν ναυτία — θεωρήθηκε, άπο τούς άρχισυντάκτες τού γαλλικού Τύπου «Θέμα διαβαστικό».

"Ομως στό Προεδρικό του μέγαρο, δι Ζισκάρ ψάχνει γυναίκες γιά νά δώσει ένα κάποιο μοντέρνο χρώμα στήν πρώτη κυβέρνηση τής θητείας του. Κι' δ τότε πρωθυπουργός του Ζάκ Σιράκ, συνδέεται πολύ μέ τό ζεύγος Βέιλ. Στήν παρέα, μάλιστα, τήν Σιμόν τήν φωνάζουν «Πουσινέτ»

(δηλαδή γατούλα, στά γαλλικά).

‘Η Πουασιέτ’ θά γίνει ύπουργός ‘Υγειεινής και Οικογένειας. ‘Υπουργείο απόλιτοκ. Κομμένο καὶ ραμένο, τέλος πάντων, (στό μυαλό, τούλάχιστον, τών περισσότερων ἀντρών) στά γυναικεία μέτρα. ‘Ενα ύπουργειο, κοντολογής, χωρίς πολλές Ιστορίες.

Πρώτη βόμβα. Πρώτη προβολή. Τό νομοσχέδιο για τή διακοπή τῆς κυήσεως, (μεγάλη ύπόθεση ἡ διακοπή τῆς κυήσεως στή καθολική, συντρητική Γαλλία). Μαραθώνια ἡ ἀγόρευση τῆς ύπουργού ‘Υγειεινής στή Βουλή. ‘Οπου Θά βρεθοῦν κι ἀνόητοι γιά νά τῆς φωνάζουν:

«Στό ‘Αουσβίτς μάθατε πῶς γίνονται οἱ δημαρκές γενοκτονίες;»

Σύμπτωση: Τύχη: τό δημοσιογραφικό προσωπικό τῆς γαλλικής τηλεόρασης, ἔκεινες τίς μέρες, ἀπεργεῖ. Καὶ γιά νά γεμίσουν τά προγράμματα καὶ τά τρία κανάλια μεταβίδουν ἀποκλειστικά... Βουλή.

Οι Γάλλοι τηλεθεατές ἀποκαλύπτουν περισσότερο μιά ἀπλή γυναίκα πού δέν κάνει ἐπίδειξη γνώσεων. Σκοντάφτει, μάλιστα, καὶ μπερδεύεται ἀγόρευόντας.

‘Αλλ’ αὐτή ἡ γυναίκα δείχνει πραγματικῶς τίμια. Καὶ μ’ αὐτά πού λέει πειθεῖ τοὺς πάντες πῶς δέν τῆς τάπανε ἀλλοι νά τά πεῖ. Πώς τά λέει γιατί τά πιστεύει.

‘Ο Τύπος δέ γελιέται. Κί’ οι τίτλοι του τήν ἐπομένη εἶναι: «Γνήσια, αύθεντική.»

Τό «Φαινόμενο» Σιμόν Βέιλ

‘Ο τίτλος Θά κολλήσει ἀπάνω της σάν βδέλα. Τό «Φαινόμενο» Σιμόν Βέιλ ἔκεινή τή μέρα ἔχει γεννηθεῖ. Γιατί γιά φαινόμενο πρόκειται: ‘Αφοῦ ἀπό τότε, καὶ μέχρι σήμερα, ἐνώ δλα ἀλλάζουν (καὶ μάλιστα τόσο γρήγορα), ἡ Σιμόν Βέιλ καὶ ἡ δημοτικότητά της Θά μείνουν ἑκεῖ, ἀμετακίνητες στή Γαλλία. Πάνω ἀπό 54% τῶν Γάλλων, δλωτά παρατάξεων, πέντε δόλκηρα χρόνια τῆς ύπουργίας της Θά τήν Θεωρήσουν πράγματι — μήνας μπαίνει μήνας βγαίνει — «τήν πιό σοφαρή ύπουργό της Γαλλικής Κυβερνήσεως». Καὶ ἡ δημοτικότητά της Θά σπάσει ὅταν τά ρεκόρ — καὶ τό δικό της — ὅταν, κάνοντας τόν ἀπολογισμό τῆς ύπουργικῆς της θητείας, εἴπε σέ 20 ἑκατομμύρια τηλεθεατές: «Ἄυτά πού ὑπέρ δέν δέν ἥξερα οὔτε δέν ἡμουνα ἀρκετά Ικανή νά τά κάνω. Καὶ ντρέπομαι πού τ’ ἀφήνω ἐκκρεμή στό διάδοχο μου». Φαίνεται πώς καὶ στή Γαλλία — ὅπως κι ἀλλοῦ — οι ύπουργοι πού δομολογοῦν όταν «δέν ἔσφουν νά κάνουν» δέν είναι τόσοι πολλοί. Γιά μά ἀκόμη φορά οι Γάλλοι συμπαθοῦν καὶ σέβονται τήν ελικρίνειά της. Κι δταν, στήν τελευταία προεκλογική καμπάνια γιά τό Εύρωπαικό Κοινοβούλιο, θ’ ἀντιμετωπίσει τούς μεγάλους τενόρους τῆς γαλλικής πολιτικῆς καὶ Θά στριμωχθεῖ ἀπό τήν ἐπιχειρηματολογία καὶ τίς στατιστικές τοῦ Ζώρζ Μαραΐ η τοῦ Φρανσουά Μιττεράν, οι Γάλλοι τηλεθεατές Θά πάρουν ἀπομικά καὶ ὀδιαδικά τό μέρος αὐτῆς τῆς γυναικάς πού εἶναι «άκτυπη» ὅταν λέει:

«‘Η Εύρώπη δέν ἔγινε πάνω στής στατιστικές. ‘Η Εύρώπη ἔγινε γιατί μά ἐποχή, ἀπό τήν ‘Αθήνα μέχρι τό Ρότερνταμ κι’ ἀπό τή Βρέστη μέχρι τή Σικελία, διακόσια ἑκατομμύρια Εύρωπαιοί ἀκούγαντε τήν ίδια σειρήνα συναγερμοῦ. Κί’ δν σ’ αὐτούς τούς ἀνθρώπους, σέ μδς, σέ μένα, μδς λέγατε ποιά θάναι ή τημ τών σιταριών τό ἔτος 2000 δέν θ’ ἀκούγαμε. Γιατί γιά μδς, γι’ αὐτούς πού χάθηκαν, οι λέξεις πού είχαν σημασία ήταν ζωή κι’ ειρήνη.»

Οι κοινωνιολόγοι — ψυχολόγοι υποστηρίζουν πώς οι Γάλλοι θέληκαν ἀπό τή Σιμόν Βέιλ γιατί, στό πρόσωπο της, βλέπουν τήν εἰκόνα μιᾶς κάποιας «ἀπλοϊκή», τελικά, μητέρας. Οι πιο κουλτούριαρηδες λένε, μάλιστα, «τήν εἰκόνα τής μάμας». Μητέρα, μάμα η Σιμόν Βέιλ, είναι ἀναφορισθήτητα. Τά τρία τής ἀγόρια, φτασμένοι σήμερα ἐπιστήμονες 23 έως 30 χρόνων, περνούσαν κα-

θημερινά ἀπό τό ύπουργικό της γραφεῖο. Μέ τό καθημερινό τους πρόβλημα. Καὶ τήν καθημερινή «օδιτόδεια» ἀπαίτηση τους ἀπό τή διάσημη, στή Γαλλία, μητέρα τους. (Τί θά κάνουν τώρα, πού ἡ διασημότητά της ἀποκτή διαστάσεις εύρωπαικές;) ‘Αλλ’ δχι μόνον μητέρα η Σιμόν ἀλλά καὶ σύζυγος. Καὶ καλή σύζυγος μάλιστα, ὃν αὐτό σημαίνει εύτυχισμένη σύζυγος. ‘Ο ‘Αντουάν Βέιλ δέχθηκε μέχρι σήμερα μέ πολύ χιούμορ τό ρόλο τοῦ συζύγου τῆς κυρίας Υπουργού. Για τό ρόλο τοῦ συζύγου τῆς κυρίας Προέδρος τῆς Εύρωπης. Για τό ρόλο η θά του συζύγου τῆς κυρίας Προέδρος τῆς Εύρωπης. Τά τοῦ χρειαστεῖ, Τάσις ίσως, πέρα ἀπό τό χιούμορ καὶ λίγη ἀντρική ψυχική ἀντοχή. ‘Εκτός δχι «Πουασιέτ» ἐκπλήκτης ἀ-κόμη μιά φορά καὶ σ’ αὐτόν τό ρόλο, μέ τήν ἀνένδοτη γυναικεία της ἀπλότητα. Καὶ τήν ψυχική της ειλικρίνεια. ‘Αφοπλίζει πράγματι μιά γυναίκα πού είναι δ σπρώτος ἐκλεγμένος Πρόεδρος τοῦ πρώτου ἐκλεγμένου Εύρωπαικού Κοινοβουλίου καὶ πού τόσο γυναικεία, λέει, χωρίς νά προκαλεῖ ίχνος είρωνεις: «Κάθε Τετάρτη, πρίν ἀπό τό ύπουργικό συμβούλιο, πήγαινα, βέβαια, στό κομματίου. Τώρα Θά πρέπει νά βρω ἀλλά στό Στρασβούργο.

Μητέρα, μά, σύζυγος, γυναίκα, τό χαρμόγελο της (ναι, βέβαια κι ἡ ιστορία της). Καὶ νάναι κάπως ὑπεραπλουστευμένη ἡ συνταγή. Δέν φθάνει μιά γυναίκα, ἔτσι, ἀπό τό ‘Αουσβίτς στό Στρασβούργο. ‘Εστω καὶ μέσω μιά πετυχημένης ύπουργίας, καὶ μιᾶς προηγούμενης, πετυχημένης δικαστικής σταδιοδρομίας. Γιατί δ ‘Ελανουν Σμήτ καὶ δ Ζιακάρ (μήνες πρίν ἀπό τήν προχεστινή της ἐκλογή) είχαν, μυστικά συμφωνήσει πώς θάταν ἡ ιδανική Πρόεδρος τῆς Νέας Εύρωπης; Γιατί; Ποιά δύναμη ἐσπρώξει καὶ σπρώχει αὐτή τή γυναίκα, πού τό 74 — λίγο μετά τήν ύπουργοποσηρή της, ἔλεγε «ἄν μοῦ λέγαντε πρίν ἔνα μήνα πώς θά γινόμουν ύπουργός θά γελούσαι;» Πώς γίνεται Πρόεδρος τοῦ Εύρωπαικού Κοινοβουλίου θάνατος — καὶ μάλιστα μιά γυναίκα — πού δέν είναι μέλος κανένας κόμματος (ούτε τοῦ κόμματος τοῦ Ζιακάρ). Πού οι χλευάζει τήν πολιτική τῶν πολιτικάντων ἀλλά πού οι πρώτοι Εύρωπαιτές — πού ἡ κουζίνα τής πολιτικής δέν τούς είναι ἐντελώς ξένη — τήν ψηφίζουν Πρόεδρό τους:

«‘Η εύτυχια είναι ἡ καινούργια ίδεα τῆς Εύρωπης» έγραφε, μετά τήν καταληψη τής Βαστιλλής, ὁ Ιστορικός τής ἐπανάστασης τοῦ 1789, Σαΐν Ζύστ. Μετά 200 περίποι χρόνια η καινούργια ίδεα, τό καινούργιο σύνθημα, στήν Εύρωπη είναι πάλι — είναι πάντα — ἡ εύτυχια τοῦ πολίτη. Αὐτή τήν εύτυχια τά κόμματα, τά παντός είδους κινήματα, πού κοινού έχουν δτι δ τίτλος τους τελειώνει στήν «σμόρ», δέν τάδωσαν, ἀκόμη, στόν ἀπλό άνθρωπο. Στόν πολίτη τής Εύρωπης. ‘Αντιβεντέπτα, ἀντιτεχνοκράτης, ἀντιστατικολόγος, η Σιμόν Βέιλ είναι ἡ έναρκωση αὐτής τής ἀ-πλής εύτυχιας κι επιτυχίας, πού δινειρεύονται οι ἀπλοίκοι άνθρωποι. Κι ἀκόμη, διώτας στά παραμύθια, αὐτή πού «ἀφοῦ κόντευε νά τήν φέρει δράκος, σώθηκε. Καί.. ζήσανε καλά κι ἔμεις καλύτερα». Οι άνθρωποι τής Εύρωπης, φάσσο τόσους δτι αὐτούς ἐφαγε δράκος, θέλουν ἐπιτέλους νά ζήσουν καλύτερα. ‘Η μάμα, η ‘Πουασιέτ’, η Σιμόν Βέιλ είναι, σ’ αὐτό τό τελευταῖο διώτας αἰώνα, γιά τούς πολίτης τής Εύρωπης η διάψευση τοῦ κυνισμού. ‘Η ἐπαλήθευση πώς κτόρ κακό στήν δράχη πάντα θριαμβεύει καὶ πάντα τοῦ τέλος νικάται» δπως ἔλεγε, δ δικός μας, δινειρομεθυσμένος, Νίκος Καζαντζάκης. ‘Η Σταχτοπούτα τοῦ Εύρωπαικού παραμυθίου πού, ἀπό έπιτολήτη στό ‘Αουσβίτς, στέφεται Πρόεδρος τῆς Εύρωπης. Αὐτής τής σημερινής Εύρωπης πού μόνο παραμύθι μπορούσε νάτανε, στό τέλος τοῦ πολέμου, γιά μερικούς ρομαντικούς. Οι άνθρωποι της Εύρωπης, τρελλαίνονται γιά παραμύθια. Κι δ δινθρησκος τής Σιμόν Βέιλ πρώτος πρωθυπουργός τοῦ Ίσραηλ ἔλεγε: «Μόνον οι ρομαντικοί κι αύτοί πού πιστεύουν στά παραμύθια είναι ρεαλιστές».

MARIA PEZAN

‘Από τά «Πολιτικά Θέματα»

Ιουδαιϊκά Θέματα

Η ἑπέτειος τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου: ή Ιουδαιϊκή ἀντιμετώπιση τῆς θεωρίας τῆς ἔξελίξεως

«Άγιομ ἄρατ Ολάμ»: Σήμερα είναι ή ἑπέτειος τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Αὐτή τήν φράση ἀπό τήν **τεφιλάτ μουσάφι** θά ἀπαγγείλουμε κατά τίς καθιερωμένες προσευχές τοῦ Ρώς - 'Ασσανά.

"Οσο θά ἀπαγγέλλουμε τήν παραπάνω φράση είναι λογικό νά μᾶς προβληματίζει ή ἀντίφαση μεταξύ τῆς βιβλικῆς ἀφηγήσεως γιά τή δημιουργία τοῦ κόσμου καί τῆς σύγχρονης «θεωρίας τῆς ἔξελίξεως». Ή ἔχηγηση καί ή διασαφήνιση αὐτῆς τῆς **φαινομενικῆς** ἀντιθέσεως θά ἀποτελέσει τό θέμα αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ.

Κάθε θρησκεία ἔχει δρισμένες βασικές διδασκαλίες, πεποιθήσεις ή δόγματα. "Ενα τέτοιο δόγμα γιά τόν Ιουδαϊσμό είναι ή πίστη ότι δέ κόσμος ἀποτελεῖ τό δημιούργημα τῆς θελήσεως τοῦ Ἐνός. Παντοδύναμου καί Πανάγαθου Θεοῦ. Αὐτή ή θεμελιώδης πεποιθηση τοῦ Ιουδαϊσμοῦ ἐκφράζεται κατηγορηματικά καί ἀπόλυτα στή βιβλίο τῆς Γενέσεως, κεφάλαιο πρώτο. Τά πρώτα ἔδαφα αὐτοῦ τοῦ Βιβλίου διακρύσσουν μέ μιά μεγαλειώδη ἀπλότητα διό τό σύμπαν είναι δημιούργημα ἐνός ὑπέρτατου καί κατευθυντήριου Νοῦ: τό δημιούργημα μιᾶς αἰώνιας πνευματικῆς Ὀντότητος, πού προϋπήρξε ὅλης τῆς δημιουργίας καί πού είναι τελείως ἀνεξάρτητη ἀπ' αὐτήν.

Ἐνῶ, ὅμως, τό **γεγονός** τῆς δημιουργίας παραμένει τό πρώτο ἀπό τά ἄρθρα τοῦ Ιουδαϊκοῦ πιστεύω, δέν ὑπάρχει καμμιά δύσφωνη καί δεσμευτική (γιά μᾶς) ἀντίληψη, ἀναφορικά μέ τόν **τρόπο** τῆς δημιουργίας δηλαδή, τῆς διαδικασίας μέσω τῆς ὁπίας τό Σύμπαν δημιουργήθηκε. Ό τρόπος τῆς θείας δημιουργικῆς δραστηριότητος παρουσιάζεται διαφορετικά καί μέ τή χρησιμοποίηση διαφορετικῶν μεταφορικῶν ἐκφράσεων ἀπό τόν Προφήτη, τόν Ψαλμώδο ή τόν Σοφό: ἀπό τούς Ραββίνους τῆς Ταλμουδικῆς περιόδου, καθώς καί ἀπό τούς μεσαιωνικούς καί σύγχρονους Ιουδαίους διδασκάλους καί φιλοσόφους.

Στήν ἴδια τή Βίβλο ἔχουμε τρεῖς τουλάχιστον ἑκδοχές παρουσιάσεως τῆς κοσμογονίας καί τῆς προϊστορίας τοῦ ἀνθρώπου. Στή Γένεση, Κεφάλαιο 1, ή Ιστορία τῆς Δημιουργίας μᾶς παρουσιάζεται σάν ἔνα ἔργο ἀποτελούμενο ἀπό ἔξι «ἡμερήσιες» πράξεις. Κάθε δέ πράξη τελειώνει μέ τήν ἴδια ἐπωδό: **«Καὶ ἔγεινεν ἐ-**

σπέρα καὶ ἔγεινε πρωὶ...». Ό Συγγραφέας τῶν Ψαλμῶν, γιά τόν δόποιον ὅλη ή Φύση δέν ἀποτελεῖ παρά τή συνεχή καί ἀδιάκοπη μαρτυρία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημιουργοῦ της, (βλ. ψαλ.: 19), μᾶς παρέχει στόν Ψαλμό - 114 μιά ὅλως διόλου ποιητική παρουσίαση τού χρονικοῦ τῆς Κοσμογονίας:

«Κύριε Θεέ μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα· τιμήν καὶ μεγαλοπρέπειαν Εἶσαι ἐνδεδυμένος. Ό περιτυλίττομεν τό φῶς ὡς ἱμάτιον, Ό ἐκτείνων τόν ούρανόν ὡς καταπέτασμα... Ό ποιῶν τά νέφη ὅμαζαν Αὐτοῦ. Ό περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ὀνέμων. Ό ποιῶν τούς ἀγγέλους Αὐτοῦ πνεύματα...»

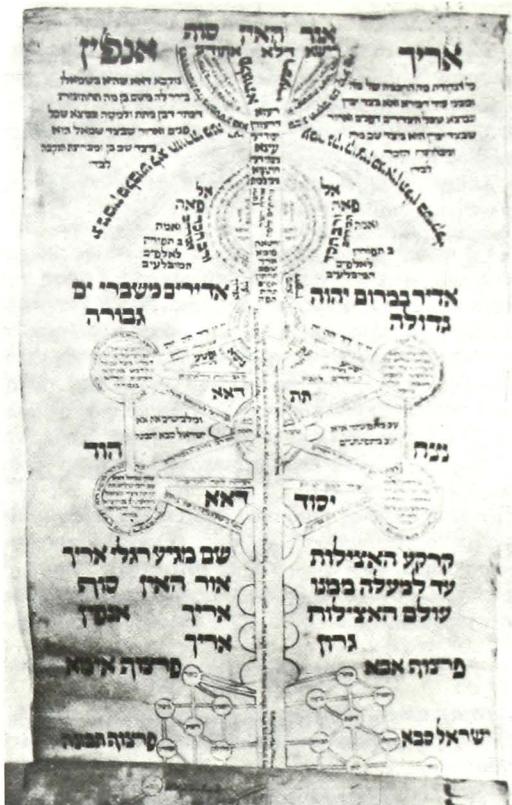
Στό βιβλίο τῶν Παροιμιῶν πάλι, κεφ. 8: 21 - 23, μᾶς παρουσιάζεται ή Θεία Σοφία νά προϊσταται κατά τήν γέννηση τῆς Φύσεως.

Ό τρόπος ή ή διαδικασία τῆς δημιουργίας ἔξακολούθησε νά προβληματίζει τούς 'Εβραιούς λόγιους καί μετά τό κλείσιμο τοῦ κανόνος τῆς Βίβλου, καθ' ὅλην τή διάρκεια τῆς λεγομένης Ραββινικῆς περιόδου – παρόλον ότι ή **Μισνά** προειδοποιεῖ ἐναντίον κάθε διαλογισμοῦ σχετικά μέ τό ἔργο τῆς κοσμογονίας καί τήν ἀρχή ὅλων τῶν πραγμάτων.

'Ορισμένοι παραλλήλισαν τή σχέση τοῦ Θεοῦ πρός τόν κόσμο σάν ἐκείνη τοῦ Κτίστη μέ τό οικοδόμημά του καί, συνεπώς, μίλησαν γιά τό θεϊκό «ἀρχιτεκτονικό σχέδιο». Γιά τόν Φίλωνα ἀπό τήν 'Αλεξάνδρεια (περ. 20 π.Χ - 50 μ.Χ), ή Δημιουργία είναι ἔνα θέμα ὅλως διόλου ἔξω ἀπό τήν ἔννοια τοῦ χρόνου καί, συνεπώς, κάτι πού δέν μπορεῖ νά κατανοθεῖ ἀπό τόν θνητό, καί περιορισμένο μέσα στόν χρόνο, ἀνθρωπο. 'Αρκετοί ἀπό τούς μεταγενέστερους Ραββίνους, τούς όποιους ἀκολούθησαν οι μετέπειτα **Καββαλιστές** τοῦ μεσαίωνα, μίλησαν γιά μιά σειρά διαδοχικῶν δημιουργιῶν.

Πρίν ἀπό τήν ὑπαρξη τοῦ παρόντος κόσμου, ὑποστηρίζουν οι Καββαλιστές, ξεπήδησαν ἀπό τήν «Πηγή τῆς 'Υπάρχεως» δρισμένοι ἀμορφοποίητοι κόσμοι, οἱ δόποιοι καί ἔξαφανίσθηκαν σάν τίς σπίθες πού ἀποσπίνονται ἀπό τό κατακαμένο σίδερο ὅταν αὐτό σφυριφλατεῖται ἀπό τόν σιδερά πάνω στό ἀμόνι. 'Αντίθετα μέ αὐτούς τούς «ἀποβληθέντες» ή «ἀπορριφθέντες» κόσμους, ὑποστηρίζουν οι Καββαλιστές, δικός μας κόσμος είναι δι καλύτερος καί δι τελειότερος ἀπό δλους δόσοι προϋπήρξαν.

Ό **Ρασσί** – Ραμπί Σολομών **Ιτσαχάκι** (1040 - 1105) δι περιφημότερος βιβλικός σχολιαστής ὅλων τῶν ἐποχῶν, λέει πώς ή Βίβλος, στήν περί δημιουργίας ἀφήγηση της, δέν ἀποβλέπει στό νά μᾶς παρουσιάσει μιά ἀκριβή χρονολογικά περιγραφή αὐτῆς. Ό **Μαϊμονίδης** (1135 - 1204), πάλι, στό περίφημο ἔργο του **«Μορέ Νεβουχίμ»** ('Οδηγός τῶν Περιπελεγμένων), διακήρυξε: «'Η ἀφήγηση τῆς Δημιουργίας πού μᾶς παρέχει ή Βίβλος δέν είναι ἀπαραίτητο νά ἐρμηνευθεῖ, στό σύνολό της, κατά τρόπον κυριολεκτικό». 'Άλλοι μεταγενέστεροι φιλόσοφοι ὅπως ο **Λεβή μπέν Γκέρσον** (1288 - 1344), ο **Κρέσκας** (α' ήμισυ 15ου αιώνος), γιά νά ἀντιμετωπίσουν τά διάφορα προβλήματα τῆς βιβλικῆς ἀφηγήσεως τῆς δημιουργίας, ἔκα-

Χειρόγραφο σχεδιάγραμμα του «δένδρου τῶν Σεφιρότ», που κατά τὴν Καββαλιστική θεωρία παρουσιάζει τὰ δέκα στάδια τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Γερμανία 18ος αιώνας.

ναν δρισμένες παρακινδυνευμένες παραχωρήσεις πρός τὴν ἀριστοτελική θεωρία τῆς αἰωνιότητος τῆς ὑλῆς. Ο Γεουντά Άλεβή (1086 - 1145), ἐπέκρινε μὲ δριμύτητα αὐτή τὴν τάση καὶ ως ἀντίθετη μὲ τὴ λογική καὶ διότι περιορίζει τὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειτα ἀπό τίς ποικίλες ἀπόψεις πού προαναφέραμε σχετικά μὲ τὸν τρόπο τῆς δημιουργίας, θά μπορούσαμε νά πούμε ὅτι κανένα, ἀντίθετο πρός τὴν ἰουδαϊκή σκέψη, στοιχεῖο δέν υπάρχει στὴν ἔξελικτική ἀντίληψη γιά τὴ γέννηση καὶ τὴ δημιουργία τῶν διαφόρων μορφῶν ζωῆς, ἀπό τὴν πιό ἀπλή στὴν πιό πολύπλοκη, ἀπό τὴν κατώτερη στὴν ἀνώτερη, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ θεωρία τῆς ἔξελίξεως. Αὐτή ἡ ἴδια ἡ βιβλική ἀφήγηση μὲ τίς «διαδοχικές ἡμερήσιες» δημιουργίες, ἔκφράζει τὴν ἴδια βασική ἀλήθεια τῆς σταδικῆς ἔξελίξεως, ἀπό τὸ ἄμορφο χάος στὴν τάξη, ἀπό τὴν ἀνόργανη στὴν ὁργανική ζωή, ἀπό τὴν ἄψυχη ὕλη στὰ φυτά, τὰ ζῶα καὶ τὸν ἀνθρώπο. **Τονίζοντας**, δημοσιεύεται, πώς τὸ κάθε νέο στάδιο δέν ἀποτελεῖ κάποιο τυχαίο δημιούργημα, ἀλλά μιά πράξη τῆς Θείας Θελήσεως: ἀναγνωρίζοντας ὅτι τὰ πάντα ἔγιναν σύμφωνα

μέ τὸ Θεῖο σχέδιο καὶ μέ τὴ Θεία συγκατάθεση.

Κάτω ἀπό αὐτό τὸ πρίσμα, παρόμοια εἶναι καὶ τὰ διδάγματα πού ἀπορρέουν ἀπό τὴ θεωρία τῆς ἔξελίξεως. Πίσω ἀπό τὴν ἀρμονική τελειότητα τοῦ Σύμπαντος πρέπει νά ύπάρχει, δημοσιεύεται τὴν ἔντονην ἔξελικτική διαδικασία. Ἀλλά καὶ κάτι ὅλο: ἀκόμη κι ἀν ἀποδεχθούμε διότις τὶς μαρτυρίες ἔκεινες πού συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἔξελικτικῆς θεωρίας, γιά δι. ἀφορά τὴν ὑπαρξὴ τῆς ζωῆς, πολλά εἶναι τὰ στοιχεῖα ἔκεινα πού θά παραμείνουν ἀνεμρήνευτα — ὅπως π.χ. ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, ἡ συνειδόση, τὸ μυαλό, ἡ προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου — ἀν δέν ἀνατρέξουμε στὸ Θεό σάν τὴν πρώτη δημιουργική αἵτια καὶ σάν παντοδύναμο πνεῦμα.

Συμπερασματικά, λοιπόν, ἡ θεωρία τῆς ἔξελίξεως δημοσιεύεται καταρρίπτει τὴν ἔννοια τοῦ «σκοποῦ» καὶ τοῦ «σχεδίου» ἀπό τὴ φύση, ἀλλά τονίζει πώς διασαφηνίζει αὐτὸ τὸ γεγονός. «Οχι μόνον δέν καταρρίπτει τὴν θρησκευτική διδασκαλία τῆς Βιβλου, ἀλλά ἀποτελεῖ τὴν ούσιαστική πιστοποίησή της.

H.S

ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ (50 μ.Χ.)

Ζωγράφος καὶ ποιητής, δρομεύς καὶ δισκοβόλος,

σάν Ἐνδυμίων ἔμορφος, διάλυθης Ἀντωνίου.

Ἀπό οἰκογένειαν φίλην τῆς Συναγαγῆς.

«Ἡ τιμιότερές μου μέρες εἰν' ἔκεινες πού τὴν αἰσθητική ἀναζητησιν ἀφίνω, πού ἔγκαταλείπω τὸν ὥραῖο καὶ σκληρόν ἐλληνισμό,

μέ τὴν κυριάρχη προσήλωσι σέ τέλεια καμωμένα καὶ φθαρτά ἀσπρα μέλη. Καὶ γένομαι αὐτός πού θά θελα πάντα νά μένω τῶν Ἑβραίων, τῶν Ἱερῶν Ἑβραίων ὁ οἰδές.

Ἐνθερμη λίαν ἡ δήλωσί του. «Πάντα νά μένω τῶν Ἑβραίων, τῶν Ἱερῶν Ἑβραίων».

«Ομως δέν ἔμενε τοιοῦτος διόλου.

Ο Ἡδονισμός κι' ἡ Τέχνη τῆς Ἀλεξανδρείας ἀφοσιωμένο τους παιδί τὸν εἶχαν.

K. P. ΚΑΒΑΦΗΣ

(Σημείωσις: Ό σχολιαστής τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ σημειώνει: «Ἡ χρονολογία τοποθετεῖ τὸ ποίημα μετά τούς ἀντισημιτικούς διωγμούς τοῦ Καλιγούλα, στὴ βασιλεία τοῦ Κλαύδιου πού ἀποκατάστησε τὰ προνόμια τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἑβραίων. Ό Ἐνδυμίων ἦταν ὥραιοτας ἀπόγονος τοῦ Δία καὶ ἐραστής τῆς Σελήνης. Ή λέξις τιμιότερες σημαίνει πολυτιμότερες»).

ΣΑΜ MONTIANO: ‘Ο δημιουργικός δημοσιογράφος

Έργαζόταν μέχρι τήν τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς του

‘Ο Σάμ Μοντιάνο, πού πέθανε στις 4 Αυγούστου, γεννήθηκε τό 1895 στή Θεσσαλονίκη και μπήκε πολύ νωρίς στή δημοσιογραφία, καλύπτοντας τό Μακεδονικό μέτωπο τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου γιά τή γαλλόφωνη έφημερίδα τῆς συμπρωτεύουσας «‘Οπινόν».

Ήταν ίδιοκτήτης, διευθυντής και άρθρογράφος τῆς γαλλόφωνης έφημερίδας τῆς Θεσσαλονίκης «‘Λέ Προγκρέ», από τό 1926 ώς τό 1941, δύποτε διευθυντής της Θεσσαλονίκης στρατός, καταλαμβάνοντας τή γαλλόφωνη έφημερίδα τῆς συμπρωτεύουσας «‘Οπινόν».

‘Ο ίδιος καί ή οίκογένειά του σώθηκαν από τούς διωγμούς χάρη στήν άλληλεγγύη τῶν Θεσσαλονίκεων συναδέλφων του καί μέ βοήθεια ένός Ιταλοῦ λοχαγοῦ, πού έργαζόταν γιά τούς συμμάχους μέσα από τό Ιταλικό Προξενεῖο. Αύτός τοῦ προμήθευσε ψευδή ιταλικά ξηγγαφά δχι μόνο γιά τήν οίκογένειά του, άλλα καί γιά 138 έβραικές οίκογένειες, πού ήταν ήδη έτοιμες γιά άποστολή στά στρατόπεδα θανάτου.

‘Η μακρά του σχέση μέ τό «Ρώμετερ» ἀρχισε κατά τόν έλληνο-ιταλικό πόλεμο καί έπαναλήφθηκε, σταν, μετά τήν ‘Απελευθέρωση, ξαναβγήκε από τόν κρυψώνα του σ’ ένα φιλικό σπίτι στήν ‘Αθήνα.

“Εγινε διευθυντής τοῦ «Ρώμετερ» γιά τήν ‘Ελλάδα τό 1948 καί λίγο άργότερα προστέθηκε στή δικαιοδοσία του καί ή Τουρκία. Στή διάρκεια τῆς σταδιοδρομίας του, είχε τήν έκτιμηση καί φιλία έπιφανῶν ‘Ελλήνων ήγετῶν πού έσέβοντο καί τήν άκεραιότητα τού χαρακτήρα του καί τήν άντικειμενικότητα τῶν άνταποκρίσεών του από τήν ‘Ελλάδα.

Μολονότι τό 1954 ἀρχισε νά χάνει τό φῶς του, άρνήθηκε νά τό βάλει κάτω. Συνέχισε νά έργαζεται μέ τή συνηθισμένη έπιτυχία μέ τή βοήθεια μιᾶς άτσαλινης θελήσεως καί μιᾶς καταπληκτικῆς μνήμης. Μετά τήν άποχώρησή του από τό «Ρώμετερ» τό 1968, συνέχισε σάν άνταποκριτής τῆς «Νταίλου Τέλεγκραφ» μέχρι τό θάνατό του.

Τιμήθηκε μέ τόν Ταξιάρχη τοῦ Φοίνικος (1964), τόν σταυρό τοῦ άξιωματούχου τοῦ Τάγματος Βρεταννικῆς Αύτοκρατορίας (O.B.E), τίς Γαλλικές ‘Ακαδημαϊκές Δάφνες, καθώς καί μέ Ιταλικά, Ισπανικά καί πολωνικά παράσημα.

‘Ο Σάμ Μοντιάνο έξετιμάτο ίδιαίτερα από τήν κοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης καί τῶν ‘Αθηνῶν. Μέχρι τήν τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς του έργαζόταν καί παρακολουθούσε μέ προσοχή τά συμβαίνοντα στήν έλληνική καί διεθνή σκηνή, ίδιαίτερα σέ δι, τι άφορούσε τούς δύμοθρησκους.

“Οπως δήλωσε χαρακτηριστικά στήν «Καθημερινή» ό γιός του Μάριο Μοντιάνο:

«‘Ο πατέρας μου ήταν, ίσως, διευθυντής μιᾶς διάλογης γενιάς ξένων άνταποκριτῶν, μέ βάση τήν ‘Αθήνα, γιά τούς διποίους ή δημοσιογραφία ήταν τρόπος ζωῆς, μᾶλλον, παρά τρόπος γιά νά κερδίσεις τά τού ζειν. Ή άναζήτηση τῶν νέων, τής γνήσιας ιστορίας, ήταν υπέρτατος σκοπός στή ζωή του, από τήν ήμέρα πού, ως μαθητεύομενος ρεπόρτερ γιά τήν γαλλόφωνη έφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης «‘Λέ Όπινόν», κάλυψε τήν πτώση ένός γερμανικοῦ Ζέππελιν στήν Θεσσαλονίκη τό 1915.

Δέν είχε βίαιες πολιτικές γνώμες καί αύτό, συνδυασμένο μέ τήν προσωπική καί έπαγγελματική του άκεραιότητα, τού έδινε τήν δυνατότητα νά έπιτυχει τόν ίδεώδη στόχο, κάθε δημοσιογράφου: νά φθάσει σόσο τό δυνατό πιό κοντά στήν άντικειμενικότητα».

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ Κ.Ι.Σ.

Τό Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο μέ πολλή λύπη πληροφορήθηκε τόν αιφνίδιο θάνατο τοῦ άειμνη-στου

ΣΑΜΟΥΗΛ ΗΛΙΑ MONTIANO

έξέχουσας φυσιογνωμίας τοῦ ‘Ελληνικοῦ Έβραισμού.

‘Ο κ. Πρόεδρος έξαιρει τήν έκλεκτή προσωπικότητα τοῦ έκλιπόντος ώς πνευματικοῦ άνδρος καί καλοῦ Έβραιου, άπο τά παλαιότερα καί πιό έπιλεκτα μέλη τού δημοσιογραφικοῦ κόσμου τῆς Θεσσαλονίκης καί τῶν ‘Αθηνῶν.

‘Η προσφορά τοῦ έκλιπόντος στήν έλληνική έβραική ζωή ύπήρξε πολύ διξιόλογη, λόγω τής θέσεώς του καί τής μεγάλης έκτιμησεως πού έχαιρε άπο δλους, δύμοθρησκους καί μή.

Τά μέλη τοῦ Συμβουλίου μέ πολλή συγκίνηση δκουσαν τόν κ. Πρόεδρο καί έκφράζουν τήν βαθειά τους λύπη γιά τήν άπώλεια.

‘Αποφασίζεται

① Σύσσωμο τό Διοικητικό Συμβούλιο νά δικολουθήσει τήν κηδεία.

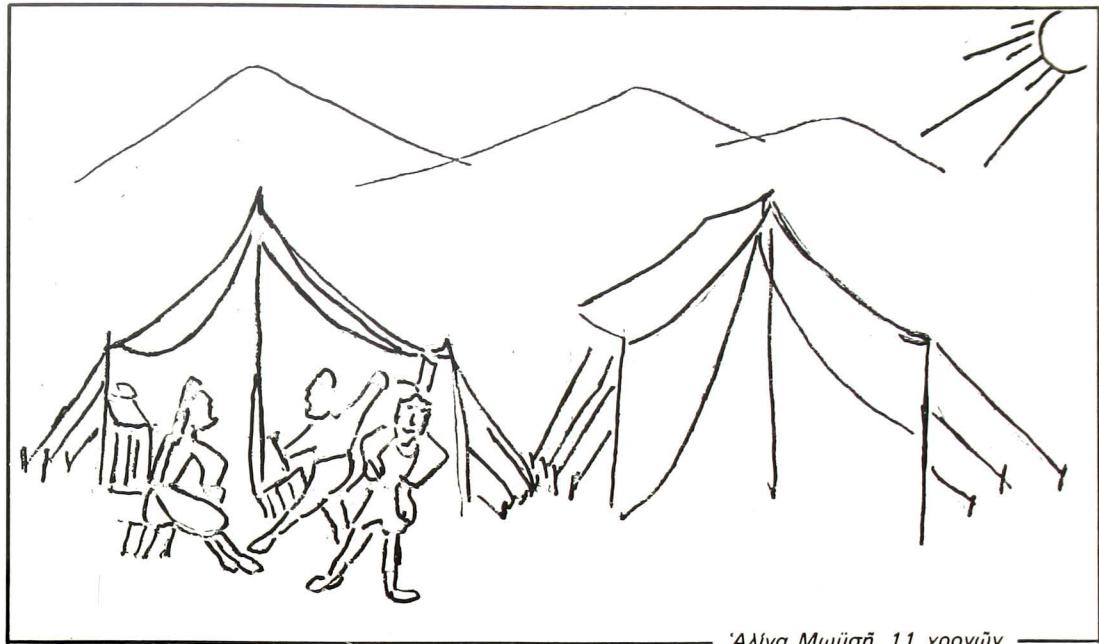
② Η κηδεία νά γίνει τιμῆς ένεκεν δαπάναις τοῦ Κ.Ι.Σ.

③ Νά έκφρασθούν τά ειλικρινή συλλυπητήρια τοῦ Συμβουλίου στήν οίκογένεια τοῦ έκλιπόντος καί νά τής έπιδοθεῖ άντιγραφο τοῦ παρόντος ψηφίσματος.

④ Νά δημοσιευθεῖ τό ψηφίσμα στήν έφημερίδα «‘Ισραηλιτική Επιθεώρησις».

‘Αθηναι, 5 Αυγούστου 1979

‘Ο Πρόεδρος   ‘Ο Γεν. Γραμματεύς
Ιωσήφ Λόβιγγερ   Μιχαήλ Μάτσας

Άλινα Μωϋσή, 11 χρονών

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τό καλοκαίρι του 1955, ή Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, μέ τή συνεργασία τοῦ Κοινοτικοῦ Ιδρύματος «Ματανάθ Λαεβιονίμ», έγκαινιάσε τό θεσμό τών παιδικών κατασκηνώσεων, στό παραθαλάσσιο θέρετρο τῆς Περαίας Θεσσαλονίκης. Θά ἦταν τότε πολύ τολμηρό νά διανοηθοῦμε πώς ὁ θεσμός αὐτός θά γινόταν τό λίκνο τῆς σύσφιγξης τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στούς νέους τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς γενιᾶς. Καί θά ἦταν ἀκόμα τολμηρότερο νά φαντασθούμε πώς οι κατασκηνώσεις, καταξιωμένες μέσα ἀπό τό πέρασμα τοῦ χρόνου, θά συνέχιζαν τή λειτουργία τους, ὑστερά ἀπό ἔνα τέταρτο τοῦ αἰώνα, μέ τή συμ-

μετοχή πά τῶν τέκνων τῶν πρώτων κατασκηνωτῶν τοῦ 1955.

Ἡ πραγματικότητα δύνατος ξεπέρασε καί τίς πιό αισιόδοξες προσδοκίες. Ἔτσι τό φετινό καλοκαίρι, ἀπό τίς 10 ὡς τίς 30 Ἰουλίου, συγκεντρώθηκαν στήν Πλάκα Λιτοχώρου 75 παιδιά, ἡλικίας 7 - 13 ἔτῶν, ἀπό τίς κοινότητες Θεσσαλονίκης, Ἀθήνας, Λάρισας, Βόλου, Καρδίτσας, Τρικάλων, Κατερίνης καί Χαλκίδας.

Ἡ ἀρχηγία τῆς κατασκήνωσης ἀνατέθηκε καί φέτος στόν καθηγητή γυμναστικῆς κ. Αύγιδη. Τόν πλαισίωσαν τό ζεῦγος τῶν Ἐβραιοδιδασκάλων Χασσών

Ἄριστερά: Όρα φαγητοῦ. Δεξιά: Συγκέντρωση κατασκηνωτῶν γιά δδηγίες.

Αριστερά: Πρόβα του θεατρικού club. Δεξιά: Χαρούμενα τά παιδιά που κατόρθωσαν ν' άνεβουν στό A' καταφύγιο του Όλυμπου.

καθώς και μία δημάρκα δημοθρήσκων φοιτητών και σπουδαστών. Οι μέρες πέρασαν γρήγορα μέσα από μία ποικιλία έντυπώσεων και έμπειριών που προκάλεσαν ή μύηση και ή τήρηση τών παραδόσεων τής Θρησκείας, τά καθημερινά μπάνια στή Θάλασσα, οι όργανωμένες ψυχαγωγικές έκδηλώσεις, τά παιχνίδια, οι έκδρομές στον "Όλυμπο, τά μαθήματα χειροτεχνίας, οι άθλητικοι άγωνες και ή παρακολούθηση τών παραστάσεων του «Φεστιβάλ 'Όλυμπου» 1979.

'Η λήστη τής κατασκηνωτικής περιόδου έπισφραγίσθηκε από μία θαυμάσια γιορτή, πού όργανωσαν οι ίδιοι οι μικροί κατασκηνωτές. Τό πολυπληθές κοινό που τήν παρακολούθησε θαύμασε τίς έπιδόσεις τών παιδιών στά έβραικά τραγούδια, στούς χορούς και ιδιαίτερα σέ μία διασκευή τής «Ειρήνης» του 'Αριστοφάνη. Θά πρέπει άκομα νά σημειώσουμε ότι οι κατασκηνωτές έπιμελήθηκαν τήν έκδοση μιᾶς μικρής έφημερίδας, πού μέ τά σημερινά της ζωής κατασκήνωσης και τίς έντυπώσεις πού τούς προκάλεσαν οι διάφορες έκδηλώσεις της.

'Άνακεφαλαιώνοντας μποροῦμε νά πούμε ότι διεσμός συνέχισε και φέτος τήν έπιτυχημένη πορεία του παρέχοντας σίγουρες έγγυσεις γιά τήν έπιτυχία του στό μέλλον.

"Ας εύχηθούμε ότι πολύ γρήγορα δ 'Έβραισμός τής 'Ελλάδας θά μεριμνήσει γιά τήν άποκτηση μόνιμου ίδιοκτητου χώρου κατάλληλου γιά παιδικές κατασκηνώσεις, έτσι ώστε στό μέλλον δ θεσμός νά ένδυναμωθεί και νά συνεχίσει τήν υποδειγματική λειτουργία του.

Έπι τριῶν πραγμάτων δ κόσμος στηρίζεται:
έπι τής άληθείας και έπι τής κρίσεως και έπι τής ειρήνης, ώς (έν τη Γραφή) λέγεται 'Αλήθειαν και κρίσιν ειρήνης κρίνατε έν ταῖς πύλαις ύμῶν.

'Υποτροφίες τοῦ Memorial Foundation for Jewish Culture

Τό ίδρυμα Memorial Foundation for Jewish Culture, πού έδρεύει στήν Νέα Υόρκη, έξηγγειλε τά έτήσια προγράμματά του ύποτροφιών γιά έβραικές σπουδές και γιά κοινοτικές ύπηρεσίες. Οι σκοποί τών προγραμμάτων αύτών είναι οι άκολλουθοι:

► Νά βοηθήσουν τά άτομα, πού έχουν τά προσόντα νά έκπαιδευτούν γιά μία σταδιοδρομία στή ραββινική, έβραική έκπαιδευση, σάν στελέχη γιά κοινοτικές ύπηρεσίες ή σάν θρησκευτικοί λειτουργοί (π.χ. Σοχετίμ, Μοελίμ) σέ Ισραηλιτικές Κοινότητες τής Διασποράς, πού έχουν άναγκη αύτού τού προσωπικού.

► Νά βοηθήσουν προικισμένα άτομα νά κάνουν φιλολογικές ή καλλιτεχνικές μελέτες στό χώρο τής έβραικής έκπαιδεύσεως, πού θά συμβάλουν πολύ στήν κατανόηση, διατήρηση, έξυψωση και μετάδοση τής έβραικής κουλτούρας. Οι ύποτροφίες δίνονται γιά τήν έτοιμασία μελετών, όχι γιά τή δημοσίευση και τή διανομή τους.

► Νά βοηθήσουν στήν έκπαιδευση άτόμων πού προορίζονται νά σταδιοδρομήσουν στά έβραικά γράμματα και σέ έρευνες έβραικού περιεχομένου, καθώς και σέ ήγειτικές θέσεις θρησκευτικές, έκπαιδευτικές και κοινοτικές.

► Τό ποσό τής ύποτροφίας πού χορηγεῖται, έξαρταται από τήν χώρα πού θά έκπαιδευτεί δ σπουδαστής και από άλλους παράγοντες. Ή διαδικασία έπιλογής τών ύποτρόφων γίνεται από ειδική 'Επιτροπή τού Memorial Foundation. Οι ένδιαφερόμενοι θά πρέπει νά υποβάλλουν τής αιτήσεις τους άπ' έυθείας στό Memorial Foundation, από όπου μποροῦν νά έχουν καί κάθε άλλη πληροφορία γιά τό Πρόγραμμα 'Υποτροφιών.

'Η διεύθυνση τοῦ 'Ιδρυματος είναι: Memorial Foundation for Jewish Culture, 15 East 26th Street, New York, N.Y. 10010, U.S.A.

Προθεσμία ύποβολής αιτήσεων μέχρι 30 Νοεμβρίου.

«ΕΝΑ ΕΓΕΡΤΗΡΙΟΝ ΣΑΛΠΙ- ΣΜΑ»: 'Η άληθεια δέν βλάπτει ποτέ κανένα

Σέ μια κοινή προκήρυξη τοῦ Συλλόγου Ὁρθοδόξου Ἱεραποστολικῆς Δράσεως «Ο Μέγας Βασίλειος» καὶ τῆς Πανελλήνιου Ἐνώσεως Γονέων «Η Χριστιανική Ἀγωγή», πού μοιράστηκε στήν Ἀθήνα καὶ στήν ἐπαρχία καὶ πού ἀναφέροταν στίς προσπάθειες «πού θέτουν εἰς κίνδυνον αὐτήν τὴν ίδια τὴν υπόσταση, ὡς Ὁρθοδόξου Χριστιανικοῦ Ἐθνους», ἀνεφέρετο καὶ ἡ ἔνεργεια τοῦ Κ.Ι.Σ. γιά τὴν ἀφαίρεση ἀπό ἀφίσεσς τῶν λεωφορείων τῶν γνωστῶν ὑβριστικῶν καὶ συκοφαντικῶν γιά τοὺς Ἐβραίους φράσεων.

Τὸ Κ.Ι.Σ., γιά νά μποῦν, γιά ΑΚΟΜΗ ΜΙΑ ΦΟΡΑ, τὰ πράγματα στή θέση τους ἀπέστειλε πρός τίς δύο προαναφερθεῖσες ὀργανώσεις τὸ παρακάτω ἔγγραφο, ὑπογραφόμενο ἀπό τοὺς πρόεδρο καὶ γεν. γραμματέα κ. κ. Ἰωσ. Λόβιγγερ καὶ Μ. Μάτσα:

«Κύριοι,

Σέ προκηρύξεις πού κυκλοφορήσατε μέ τίτλον «Ἐνα ἐγερτήριον σάλπισμα», ἀναφέρετε, μεταξύ τῶν ἄλλων:

6) Ἐζητήθη κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου Συντονισμοῦ καὶ Γνωματεύσεως» ἡ ἀφαίρεσις ἀπό τά διστικά λεωφορεῖα τῆς Ε.Α.Σ. εἰκόνων καὶ θρησκευτικῶν συμβόλων.

Θά ἐπρεπε ἵσως νά γνωρίζατε ἀπό τὴν προηγηθεῖσαν πρὶν ἀπό ἔνα ἡδη ἔτος στὸν Τύπο συζήτηση (βλ. ἐνδεικτικῶς «Ἐλεύθ. Κόσμος», 19.9.78, «Σωτήρ 27.10.78, «Χριστιανική Δημοκρατία» 1.12.78, «Ὁρθοδόξος Τύπος» 20.9.78, «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια» 16.10.78 κ.ἄ) ἀλλά καὶ ἀπό τὴν κοινοποιηθεῖσα καὶ σέ σᾶς ὑπ' ἀριθμ. 41012/3466/3.1.79 ἑγκύλιον τοῦ ὑπουργείου Συγκοινωνιῶν, μέ τὴν ὑπογραφή τοῦ Γεν. Γραμματέως αὐτοῦ, ὅτι, τά δοσα γράφετε τυγχάνουν ΑΝΑΚΡΙΒΕΣΤΑΤΑ.

Οὔτε εἶχαμε ζητήσει νά ἀφαιρεθοῦν εἰκόνες καὶ θρησκευτικά σύμβολα ούτε εἶχαμε λόγους ἡ δικαίωμα νά τό ζητήσουμε. Σεβόμεθα καὶ τιμοῦμε βαθύτατα κάθε θρησκεία.

Ἄπο αὐτή, ἀκριβῶς, τὴν ἀρχή τοῦ σεβασμοῦ τῆς κάθε θρησκείας, ἀπαιτοῦμε ὅπως καὶ οἱ ἀλλοι σέβονται τή δική μας θρησκεία. Γιά τό λόγο αύτό εἶχαμε ζητήσει νά ἀφαιρεθοῦν ΕΚΕΙΝΕΣ ΟΙ ΦΡΑΣΕΙΣ πού περιείχοντο σέ ἀφίσεις, πού ἡταν συκοφαντικές καὶ ὑβριστικές τῆς θρησκείας μας.

Ἀν τυχόν ἡ διατύπωσις τοῦ κειμένου τῆς ἑγκύλου τῆς Ε.Α.Σ. ὑπῆρξε, σέ μερικά σημεῖα, ἀνεπιτυχῆς, αύτό ἀφορά τὴν Ε.Α.Σ. καὶ τό ὑπουργείον Συγκοινωνιῶν (πού ἡδη μέ τὴν προαναφερθεῖσα ἑγκύλιον του ἔδωσε τὴν ὁρθή ἐρμηνεία) καὶ δέν ἀνατρέπει τόν κρυστάλλινον χαρακτήρα τῆς ἔνεργειας μας.

Παρακαλούμεν, θθεν, ὅπως, ἀπό τίς κυκλοφοροῦσες προκηρύξεις ἀπαλειφθῇ τό σημεῖον 6, τό ὅποιον τυγχάνει, ὅπως γνωρίζετε, ἀναληθές καὶ συκοφαντικόν».

Οι δύο ὄργανώσεις ἀπέστειλαν στό Κ.Ι.Σ. τὴν πα-

ρακάτω ἐπιστολή, ὅπου κι αύτές παραδέχονται δτι τό Κ.Ι.Σ. δέν ἔχει καμμία εύθύνη γιά τήν διαταγή περί ἀφαίρεσεως τῶν θρησκευτικῶν συμβόλων ἀπό τά λεωφορεῖα.

«Ἐπί τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 643/7.6.79 ἐγγράφου σας, ἀπαντώμεν τά ἀκόλουθα:

Τό δλον περιεχομένον τοῦ παρ' ἡμῶν ἐκτυπωθέντος καὶ κυκλοφορήσαντος ἐντύπου, ὑπό τίτλου «ΕΝΑ ΕΓΕΡΤΗΡΙΟΝ ΣΑΛΠΙΣΜΑ» ἀποδίδει, ὡς ἐτῆς σαφοῦς διατυπώσεως του γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτόν, μίαν είκόνα τῆς κρατούσης καὶ τά μέγιστα ἀνησυχητικῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ἡτις οὐδόλως ἐπεχειρήθη νά συνδεθῇ πρός οιανδήποτε ἐκ τῶν ἐν Κράτει γνωστῶν θρησκειῶν, καὶ δή ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐταύτης ἐκπορεύσεως οιουδήποτε δεινού.

Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παράγραφος 6, περὶ ἡς ποιεῖσθε λόγον ἐν τῷ ὑμετέρῳ ἔγγραφῳ, ὑπό τό πνεῦμα τοῦτο ἐνετάχθη εἰς τό ἐντυπον, αὐτη δέ, ὡς δῆλον καθίσταται ἐκ τῆς σαφοῦς διατυπώσεως της – ἐν συνδυασμῷ πρός τό δλον Ιστορικόν τοῦ ζητήματος – ἀφορά εἰς τήν Ἐταιρίαν Ἀστικῶν Συγκοινωνιῶν (Ε.Α.Σ.) καὶ εἰς αὐτήν ἀναφέρεται, διότι πράγματι ἡ ἐν λόγῳ Ἐταιρίᾳ διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 66 τῆς 8.8.78 ἑγκυλίου της, πρός τό προσωπικόν κινήσεως τῆς δικαιοδοσίας της, κατόπιν δέ τῶν ὑπ' ἀριθμ. 653) 16.6.78 καὶ 785/28.7.78 ἐγγράφων σας, περί ἀναγεγραμμένων, ὑβριστικῶν διά την θρησκείαν σας φράσεων εἰς τάς ἀνηρτημένας εἰς τά λεωφορεῖτας τάς φάσσας, καὶ χωρίς νά ἔχῃ διευκρινισθῇ εἴτε ἀπό μέρους ὑμῶν, ὡς ὑπολαμβάνομεν, εἴτε ἀπό μέρους ταύτης, ποιαὶ συγκεκριμένως ἥσαν αἱ ὑβριστικαὶ αὐταὶ φράσεις, διέτασσε τήν ἀφαίρεσιν ἐκ τῶν λεωφορείων παντός τοῦ θρησκευτικοῦ, πράγμα τό ὅποιον, ὡς ἡτο φυσικόν καὶ ἐπόμενον, προκάλεσε τήν ἐντονον διαμαρτυρίαν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐλλήνων Χριστιανῶν.

Τήν ἐνέργειαν αὐτήν της Ε.Α.Σ. τήν ἐμφανισθεῖσαν, ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ χειρισμοῦ παρ' αὐτής, ὡς κατ' ἀπαίτησιν ὑμῶν γενομένην, περιελάβομε μεταξύ τῶν δλλων εἰς τήν κυκλοφορήσαν παρ' ἡμῶν διαμαρτυρίαν, τής δποίας τά ἀντίτυπα ἐξηντλήθησαν ἡδη.

Ἐπομένως, καὶ ἡ διατύπωσις τῆς καθ' ὑμᾶς «έπιμάχου» παραγράφου καὶ τό δλον περιεχομένον τοῦ κυκλοφορήσαντος παρ' ἡμῶν καὶ ἔξαντληθέντος ἡδη ἐντύπου – ἐν συνδυασμῷ κατά τά προεκτεθέντα πρός τό γνωστόν Ιστορικόν τοῦ δλου ζητήματος – ούδεν ὑπολύτως καταλείπουν περιθώριον παρερμηνείας τινός ἡ παρεξηγήσεως, τοσούτον μᾶλλον καθόσον εἰς τάς προθέσεις τῶν ἡμετέρων Συλλόγων, ὃν οι σκοποὶ καὶ οἱ δραστηριότητες είναι εἰς κλίμακα Πανελλήνιον γνωστοί, ούδέποτε ἔχει θέσιν ἡ ἀνακριβολογία καὶ ἡ ἡν, ὡς μή ὥφειλε, ὑπαινίσσεσθε, «συκοφαντία».

Μετά τιμῆς
Διά τόν Σύλλογον
·Ορθοδόξου Ἱεραποστολικῆς
Δράσεως
·Ο Μέγας Βασίλειος»
·Ο Πρόεδρος
Γεράσιμος Κωνσταντάτος
Διά τήν Πανελλήνιον «Ἐνωσιν
Γονέων
·Η Χριστιανική Ἀγωγή»
·Ο Πρόεδρος
Νικόλαος Παπαγεωργίου»

Ἄς ἐλπίσουμε δτι οι διάφοροι κατήγοροι μας θά δναλέψουν κάποτε τίς εύθύνες τους καὶ θά προσέχουν τή σοβαρότητα τῶν ἐπιχειρημάτων τους.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

‘Ο κ. Μωϋσῆς Κ. Κωνσταντίνης μᾶς ἔστειλε τό παρακάτω συμπληρωματικό σημείωμα γιά τούς Έβραιους τῆς Κέρκυρας, στούς διοπούς ἀφιερώσαμε τό τεύχος τοῦ 'Ιουλίου 1979.

Κύριοι,

Ἐπιτρέψατε μου πρός συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν σημειώμάτων γιά τούς Έβραιους τῆς Κέρκυρας νά παρατηρήσω, χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας διτ., δημοσίευσαν ἀπό ἐπίσημα ἔγγραφα, οι Έβραιοι τῆς Κέρκυρας πολέμησαν ἡρωϊκά πρός ἀπόκρυφον τῶν κατά της πόλεως ἐπιδρομῶν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τό ἀκόλουθο ἔγγραφο πού ἀποδεικνύει τίν τὸ ὄντερια καὶ τὰς θυσίας τῶν Έβραιών τῆς Κέρκυρας ὑπέρ τῆς πόλεως.

Κέρκυρα τῇ 17 Νοεμβρίου 1715

‘Ημεῖς Ιωάννης Μαθαῖος Κόμης Σχυλεμβούργου, Στρατάρχης καὶ ἐπιμελητής Ἀρχών τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας τῆς Βενετίας.

Ἡ πιστότατη Κοινότης τῶν Έβραιών τῆς πόλεως ταύτης Κέρκυρας μετά θαυμαστῆς ἀφοσίωσεως καὶ εὐσταθείᾳ ἀπέδειξεν ἔαυτὴν προθυμοτάτην κατὰ τάς δεινὰς περιστάσεις τῆς ποιολογίας τῆς αὐτῆς πόλεως παρασχοῦσα πᾶσαν δυνατὴν ὑπηρεσίαν προσωπικήν τε καὶ ὑλικήν τε ὅχυρωματικά ἥργα καὶ συνδρομὴν εἰς τὴν μεταφοράν τηλεβόλων, βομβοθόλων, βομβῶν, σφαιρῶν καὶ ἄλλων χρεωδῶν ἀντικειμένων ἡμέρας τε καὶ νυκτός καταγενομένη μετά θέρμης τῆς ἐνέργεια τῶν ἑαυτῆς προϊσταμένων, εἰς τὴν πλήρωσιν μεγαλυτέρων ἀπρόσπτων ἀναγκῶν μετά πάσης ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας οὐδέποτε ὀλιγωρίσασα τῆς πρός τὸν Ἡγεμόνα τῶν πιστότητος. Εἴτα δέ τινες τῆς μνησθείσης φυλῆς ἐστάθησαν εἰς τάς ἔξωτερικά θέσεις ὀπλοφοροῦντες καὶ ἀποδύομενοι τά δύματα ἡμῶν εἰς κινδυνώδεις ἀγῶνας χάριν τῆς κοινῆς ἀμύνης οὐδαμῶς φειδόμενοι τῆς ζωῆς, τῆς περιουσίας καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν ὑπέρ τῆς ἀγύρως δόξης τοῦ Γαληνοτάτου Πρίγκηπος. Καὶ ὅπως καθίστανται γνωσταὶ ἡ προθυμία αὐτῶν καὶ ἡ ἀξία ἀπονέμομεν αὐτοῖς τίν ἀνά κέχισας ἀψεύδῃ δῆλωσιν, ητίς θέλει χρησιμεύει εἰς πιστοποίησιν παρά τῇ δημοσίᾳ μεγαλοδωρίαν.

Ἐξέδοθη τῇ 15η Σεπτεμβρίου 1716 ἐν Κέρκυρᾳ καὶ ἐπρωτοκολλήθη ἐν τῇ ἐπαρχιακῇ Γραμματείᾳ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1716.

Κόμης Σχυλεμβούργου (ὑπόγονος. Λεωνίδας Δέ Τζώρτζης)

ΧΡΟΝΙΚΑ תְּכִרְבּוֹנִיקָה

Μηνιαίον ὄργανον τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ
Συμβουλίου τῆς Ἐλλάδος
Γραφεῖα: Πειραιῶς 46, Ἀθῆναι (106) - Τηλέφ.
52.29.153

Ἐκδότης: τὸ Κ.Ι.Σ. ἐκπροσωπούμενον ὑπό τοῦ Προέδρου τοῦ κ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ, δὲ διοποὺς εἶναι καὶ ὑπεύθυνος συμφώνων τῷ νόμῳ (Πειραιῶς 46 - Ἀθῆναι).

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.

Ὑπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνης
ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Ἀθῆναι

ΤΕΥΧΟΣ 22 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1979 • ΕΛΟΥΛ 5739

● Ἡ ἀναδημοσίευσις κειμένων εἶναι ἐλευθέρα, μέ τὴν προϋπόθεσι τοῦ θά ἀναφέρεται ἡ πρήγματα. Επιοδικό «Χρονικά», Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου.

«Ο ΕΒΡΑΪΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗ ΘΕΣ/ΝΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

‘Η μελέτη τοῦ κ. Σολομών
Ρουμπέν Μορδεχαΐ

‘Ο γνωστός λογοτέχνης, κριτικός κ. Χρ. Λαμπρινός δημοσίευσε στήν ἐφημερίδα «Μακεδονία» (20.7.1979) τά παρακάτω γιά τή μελέτη τοῦ κ. Σολομών Ρουμπέν Μορδεχαΐ, πού δημοσιεύτηκε στά «Χρονικά» (τόν Ιούνιο τοῦ 1978):

“Ο ἑβραϊκός Τύπος στήν Θεσσαλονίκη καὶ γενικότερα στήν Ἐλλάδα», εἶναι μιά μικρή μελέτη τοῦ κ. Σολομών Ρουμπέν Μορδεχαΐ πού περιλαμβάνεται σάν προσάρτημα στό περιοδικό «Χρονικά», πού ἐκδίεται το Κεντρικό Ἰσραηλιτικό Συμβούλιο Ἐλλάδος. Συγκινεῖ ίδιαιτέρα τούς παλιούς Θεσσαλονικεῖς ἡ μελέτη αὐτή, γιατί θυμίζει τά πρίν ἀπό τὴν χτιλερική τραγωδία χρόνια, δημοσίευσε στήν Θεσσαλονίκη ἐκδίδονταν ἀρκετές ἐφημερίδες ἀπό τό Ισραηλιτικό στοιχεῖο στό Ισπανοεβραϊκό ίδιωμα ἡ στή γαλλική γλώσσα καὶ εἶχαν ἀναδειχθεῖ ἀξιόλογοι δημοσιογράφοι, μερικοί ἀπό τούς διοπούς ὑπῆρχαν Ιδρυτικά μέλη τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Μακεδονίας - Θράκης καὶ ἄλλα ἔχουν διακριθεῖ στή διεθνή δημοσιογραφία στό ἔξωτερικό.

‘Η μελέτη αὐτή, δημοσίευεται μέ τένδιαφέρουσα εικονογράφηση, ἀποτελεῖ σημαντικό στοιχεῖο γιά τούς Ιστορικούς τοῦ Τύπου στήν Ἐλλάδα, ἔνας δέ ἀπό αὐτούς, δ Μάγιερ, ἀναφέρει ἀρκετά γιά τίς ἑβραϊκές ἐφημερίδες τῆς Θεσσαλονίκης. Πάντως, ἡ μελέτη τοῦ κ. Μορδεχαΐ, παρά τήν τηλεγραφή της συνοπτικότητα, εἶναι διαφωτιστική καὶ καταποστική καὶ ἀπαληθεύει, ἀκόμη μιά φορά, τό ἀξίωμα διτ. ἡ Ιστορία τοῦ Τύπου εἶναι Ιστορία ζωῆς στήν πιό ζωντανή της ἔκφραση. «΄Ηταν μιά προστάθεια», τονίζει δ συγγραφέας γιά τόν ἑβραϊκό Τύπο, «πού εἶχε σάν σκοπό της μᾶλλον νά διδάξει τό κοινό, παρά νά τό ἐνημερώσει γιά τίς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς στήν Θεσσαλονίκη καὶ τό ἔσωτερικό».

“Οπως ἀφήνει νά νοηθεῖ δι συγγραφέας, δ ἑβραϊκός Τύπος στή Θεσσαλονίκη πήρε μεγάλη ἀνάπτυξη καὶ προσέλαβε ἔντονη πολιτική χροιά μετά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης, μερικές δέ ἀπό τίς ἑβραϊκές ἐφημερίδες ἐμφανίστηκαν σάν μαχητικά δργανα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος στήν ἀρχή καὶ τοῦ κομμουνιστικοῦ ἀργότερα. ‘Ολα αὐτά δέ μια ἐποχή, πού βρίσκονταν στή Θεσσαλονίκη τά συμμαχικά στρατεύματα κατά τόν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο καὶ πού συνεχίζονταν οι ἐπιδράσεις διτ. τίς πολιτικές καὶ τίς ἀλλες ἔξελιξεις στό ἔξωτερικό. Πολύ ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τά στα ἀναφέρονται γιά τίς ἑβραϊκές ἐφημερίδες, πού ἐκδίδονταν σέ ἄλλες πόλεις τῆς Ἐλλάδος σέ ἐλληνική γλώσσα, δημοσίευσε στήν Κέρκυρα, στά Τρίκαλα, στήν Ἀθήνα καὶ ἀλλού. Ἡ μελέτη κλείνει μέ συνοπτικές βιογραφίες δημοσιογράφων, πού προσέφεραν πολλά στήν δημοσιογραφία καὶ τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἑβραϊκοῦ Τύπου τῆς Ἐλλάδος. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή εἶναι ἔνα δημοσιεύον πανόραμα γιά μιά ἐκδηλωση τῆς ζωῆς πού ἔπαιψε νά ύπαρχει μέ τήν τρομακτική γενοκτονία πού ἐπέφερε δι χιτλερισμός. ‘Ετσι ἡ μελέτη αὐτή εἶναι ταυτόχρονα ἀνιστόρηση ζωῆς, ἄλλα καὶ εὐλαβικές μνήμες.

41ον Πληροφοριακόν Δελτίον δημοσιευμάτων τοῦ Τύπου

ΑΠΟΗΧΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΟΥ «ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ»

Σ' όλοκληρο τόν εύρωπαικό Τύπο συνεχίζεται ή δημοσίευσις δρθρων - έρευνῶν - μελετῶν, τά δοποῖα είναι ύποτέλεσμα τῆς συγκλονιστικῆς γιά την Άνθρωπότητα ἐντυπώσεως πού προκάλεσε ή προβολή τῆς ταινίας «Όλοκαύτωμα». Άπο τά δρθρα πού δημοσιεύτηκαν στόν ἑλληνικό Τύπο σημειώνουμε:

«Καθημερινή»: Σέ αρθρο μέ τίτλο «Φασιστικές δργανώσεις ζητοῦν νά φύγουν οι ξένοι ἀπό τή Σουηδία», σημειώνει: «Η ΣΟΥΗΔΙΑ είναι ή τελευταία μιᾶς σειρᾶς χωρῶν πού ἀναγκάστηκαν νά κάνουν αὐτοκριτική μετά τήν προβολή ἀπό τήν τηλεόραση τοῦ στήρια «Όλοκαύτωμα». Οι νεαροί Σουηδοί ἐντρομοι πληροφορήθηκαν μέσα ἀπό τά ἐπεισόδια τῆς τηλεοπτικῆς σειρᾶς, πώς ή χώρα τους ἔδιωχνε τούς 'Έβραιους μέχρι καί τό 1941, ὅτι ὑπήρχε μεγάλη ύποστήριξη πρός τούς Ναζί ἀπό τίς τάξεις τῶν ἐπαγγελματιῶν καί ἐπιχειρηματιῶν καί θίτη ή γερμανική κατοχή τῆς Νορβηγίας βοηθήθηκε σέ μεγάλο βαθμό ἀπό τό γεγονός ὅτι οι σουηδικές ἀρχές ἀφήναν τά τραίνα μέ τά στρατεύματα νά περνᾶνε μέσα ἀπό τό ἔδαφός τους». (13/6).

«Νέα»: Ένων ὁ παγκόσμιος Τύπος ἔξακολουθεῖ νά ἀσχολεῖται μέ τό «Όλοκαύτωμα», «Μοναδική ἔξαρεση ἀποτέλεσε ή ΕΛΒΕΤΙΑ, ὅπου καί ὁ Τύπος δέν ἔδωσε μεγάλη ἔκταση στό γεγονός, ἀλλά καί ή τηλεόραση, πέρα ἀπό τήν προβολή τῶν τεσσάρων συνεχειῶν, δέν φρόντισε νά δώσει μία Ιστορικά διλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ κατατρέγμου τῶν 'Έβραιων, μέ τήν παρουσία διαφόρων εἰδικῶν πού θά πλαισίωναν τήν κυρίως προβολή. Τό γεγονός θά μποροῦσε νά θεωρηθεῖ τυχαίο. Γιά τούς 'Ελβετούς, ὅμως, πού μέ τόσο μεγάλη ύπερηφάνεια ἐπλεξαν τό «μύθο» τῆς Ἐβραϊκῆς φυλῆς ἀποτελεῖ ἔνα στίγμα γιά τήν ιστορία τοῦ τόπου τους, μιά καί ἐπαιχν ένεργο ρόλο στήν πραγματοποίησή της. Σέ όλο τό διάστημα πού ἔχει μεσολαβήσει ἀπό τή λήξη τοῦ δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, οι ἐλβετικές ἀρχές ἀρνοῦνται συστηματικά νά δώσουν στή δημοσιότητα τά ἀρχεῖα πού ἀναφέρονται στήν πολιτική πού ἀκολούθησε ή χώρα στό θέμα τῶν τότε πολιτικῶν προσφύγων. Μέ τήν εύκαιρια τῆς προβολῆς τοῦ «Όλοκαυτώματος», ὁ 'Ελβετός δημοσιογράφος Μάξ Σύμηντρος είναι μά συλλογή ἀποδεικτικῶν ἔγγραφων, μέ γενικό τίτλο «Ο ἀντισημιτισμός στήν 'Ελβετία ἀπό τό 1930 μέχρι τό 1980». Τά ἔγκυρα αὐτάν ητοκουμέντα ἀποτελοῦν ἀκράδαντη ἀπόδειξη γιά τή συνενοχή τῶν ἐλβετικῶν ἀρχῶν στόν θάνατο κιλιάδων 'Έβραιων». (8/6)

«Νέα»: Σέ αρθρο ἀναφέρει ὅτι «πολλοί ἀπό τούς Ναζί ἔγκληματές χρησιμοποιήθηκαν καί ἔξακολουθοῦν νά χρησιμοποιοῦνται σέ ύπεύθυνες θέσεις τῆς CIA καί τοῦ Σταίτη Νηπάρτμεντ. Μετά τήν προβολή τοῦ «Όλοκαυτώματος»,

'Η μαζική ἔξοντωση τῶν 'Έβραιων καί τά ἀλλα ἔγκληματα τῶν ναζί, πού ἀνήκουν στήν ιστορία τῆς Άνθρωπότητας, ἔξακολουθοῦν νά ἐπιδροῦν στήσ συνειδήσεις δλων μας καί νά ἐνώνουν τούς λαούς στά πλασία τοῦ ἀγώνα τους ἐνάντια στήν κάθε μορφή φασιστικῆς σκανδαλοθηρίας. Δικαιολογημένη λοιπόν ή ἀγανάκτηση τῶν ἑκατομμυρίων ἀνά τόν κόσμο δημοκρατῶν, γιά τήν ἀπόφαση τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως νά παραγράψει τά ναζιστικά ἔγκληματα πολέμου μέ τό τέλος τοῦ 1979, δικαιολογημένη καί ή φωνή διαμαρτυρίας τοῦ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ λαοῦ, γιά τήν ἀνοχή, πού δεῖχνει ή κυβέρνηση τῆς χώρας τους, στούς ἔκει διαμένοντες ναζί ἔγκληματίες». (6/6)

«Μακεδονία»: Παρά τίς ἀποκαλύψεις καί τίς ἀντιδράσεις πού προκάλεσε τό «Όλοκαύτωμα», «τό κύμα τοῦ νεοναζισμοῦ ἀπλώνεται παντοῦ στή ΓΕΡΜΑΝΙΑ καί διαβώνει όλο καί περισσότερους νέους — ἀλλά καί ξαναδίνει θράσος καί «κουράγιο» στούς παλιούς ναζιστές». (11/6). 'Από τίς ἀντιδράσεις στή ΓΕΡΜΑΝΙΑ είναι καί τό ἀναδημοσιεύμενο στόν «ΕΛΛΗΝΙΚΟ Βορρᾶ» δρθρο τοῦ Π. Β. Βένγκερ, τής 'Υπηρεσίας 'Ενημερώσεως τῆς Δ. Γερμανίας, πού τονίζει ὅτι «πρώτος ὁ Στάλιν ἔδωσε τό παράδειγμα στά μαζικά ἔγκληματα τοῦ Χίτλερ καί καταλήγει. 'Τήν ντροπή πού μᾶς κληροδότησε δε Χίτλερ μέ τά ἔγκληματα του, πού είναι ἀσυγχώρητα, τήν φέρουμε δλοι οι Γερμανοί. 'Αλλά καί τά ἔγκληματα πού διεπράχθησαν κατά τήν διάρκεια τοῦ πολέμου καί μεταπολεμικῶς κατά τών παραδοθέντων στήν Σοβιετική 'Ενωση στή Γερμανῶν αιχμαλώτων πολέμου είναι έξι τουσ ἀσυγχώρητα, δν καί οι δράστες των έχουν ἀπό καιρό ἀμνηστευθῆ. 'Η παγκόσμια συνείδησης ἔχει λόγους νά μήν ἀναμοχλεύν μόνον τό παρελθόν τῆς Γερμανίας, πού είναι πάντως παρελθόν, ἀλλά νά στρέψῃ τήν προσοχήν της καί στό παρόν, ὅπως στήσ μαζικές ἐκτελέσεις στήν Καμπότζη, τά στρατόπεδα Κουλάγκ τῆς Ρωσίας, τούς «ἀπελευθερωτάς» — τρομοκράτας τῆς Αφρικῆς, τούς φόνους τῆς 'Οργανώσεως 'Απελευθερώσεως τῆς Παλαιστίνης κ.λ.π. 'Ενα λυπτόν παρόν μπροστά στό δημόσιο, ὅπως δλοτε, ή παγκόσμια συνείδησις ἀδρανεῖ καί στήμερον δυστυχών». (20/6)

«Ιλισάς» (περιοδικό ἐλευθέρας σκέψεως) σημείωσε: «Συγκλονιστική ύπηρξε ή διά τής τηλεοράσεως τῆς ΥΕΝΕΔ με-τάδοσις τοῦ ἔργου «Όλοκαύτωμα», τοῦ Τζέραλδ Γκρήν γιά τήν Χιτλερική ἔκστρατεία φυσικῆς ἐξοντώσεως τῶν 'Έβραιων. 'Από τά ωραιότερα — δηλ. τά χρησιμώτερα — σχόλια τοῦ Τύπου, παραθέτουμε μερικές περικοπές τοῦ χρονογραφήματος τῆς κ. 'Ελένης Μπίστικα στήν «Καθημερινή» (7.4), πού θέτει ζήτημα χρέους δλων μας γιά τό σήμερα καί τό αὔριο: «'Η μισαλλοδοξία, δ φανατισμός, δ μεθόδευση τής βίας, δ παράλογη ἔγκληματικότητα, δέν ήταν κάτι πού

φύτρωσε καί μαράθηκε στή Γερμανία τοῦ Χίτλερ. Οι παράλληλοι κι οι μεσημβρινοί αύτης τῆς Γῆς τέμουν τό ίδιο πρόβλημα. Οι λέξεις, όπως κατρακυλούσαν από τά χείλη τοῦ Γερμανοῦ Ντόρφ — «ἡ ἐπανεγκατάσταση», «ἡ εἰδική μεταχείριση», «ἡ τελειωτική λύση τοῦ ἐβραϊκοῦ προβλήματος» — πάγωναν μέ τὴν κομψότητὰ τους καί τόνιζαν αὐτὸ πού τείνουμε νά ξεχνάμε. Πως πάντα τὰ πού σπυγά ἐγκλήματα καμουφλάρονται μέ τὶς λέξεις. «Ἐν ὄνόματι» τῆς τεχνολογίας καί τῆς πρόσδου, θίζονται πυρνικά ἐργοστάσια μέσα στὶς πόλεις, δίπλα σὲ σχολεῖα καί νοσοκομεῖα. «Ἐν ὄνόματι» τῆς εἰρήνης ἔνισχυνται οἱ ἀμυντικοί ἑξοπλισμοί μέ βόμβες νετρονίου. «Ἐν ὄνόματι» τῆς δικαιοσύνης η πακιστανή χούντα ἀπαγχόνισε τόν «Ἀλή Μπούτο». «Ἐν ὄνόματι» τῆς Ισλαμικῆς δημοκρατίας, ξαναγυρίζει ή Περσία στά σκοτάδια καί στά χαρέμια. Μέ λέξεις μεθοδεύεται δι βιασμός κάθε ἔννοιάς δικαίου καί πίσω ἀπό προσωπεία κρύβονται οι πού ἀμετανόητοι καί σκληροί φονιάδες. Γί' αὐτό εἶναι χρήσιμο τό «Ολοκαύτωμα». Οχι μόνο γιατὶ μᾶς ξαναθυμίζει μιά Ιστορική σελίδα φρίκης. Δέν εἶναι πού φέρνει τό δράμα ἔνδος κυνηγμένου λαοῦ στ' ἀνθρώπινα μέτρα, δείχνοντας τὸν ἔκεληρισμό μᾶς ἐβραϊκῆς οἰκογένειας. Κί' οὔτε πού χρεώνει σ' δλους τούς Γερμανούς τὴν εὐθύνη τοῦ αἴματος ἐκατομμυρίων, ταυτίζοντας τους μέ τὸν ὑπάκουο Ντόρφ ἢ τή φιλόδοξη γυναίκα τοῦ. Ή λέξη «τέλος», πού δέν πείθει, δημοσίες, δοσ δικαιολογοῦμε μέ νόμους ἀπαράδεκτες καταστάσεις, δοσ κάνουμε πόλεμο γιά νά κερδίσουμε τὴν ειρήνη, τό «ολοκαύτωμα» θά συνεχίζεται. Μέ ἄλλους πρωταγωνιστές, ἀλλα θύματα κί' ἄλλους θύτες. (Ιούνιος 1979).

«Αύγη»: Σέ ἄρθρο μέ τίτλο «Ἡ φρίκη τοῦ Νταχάου διατηρεῖται ἀκέραιη...» ἀναφέρει δτι στή ΓΕΡΜΑΝΙΑ, μετά τήν προβολή τοῦ «Ολοκαύτωμα», «ζητεῖται ή χώρα νά κοιτάζει τίς σκοτεινές πλευρές τῆς Ιστορίας της». (17/7).

«Σύγχρονη Γυναίκα»: Στό περιοδικό αὐτό δημοσιεύονται δύο ἐπιστολές μέ τίτλο «Τό «Ολοκαύτωμα καί ἡ ἀλήθεια»: ή πρώτη «μιᾶς ἀναγνώστριας» ἀναφέρεται στό δτι οι σημειριές μητέρες πρέπει νά μάθουν στά παιδιά τους νά μισοῦν τό φασισμό καί δεύτερη τοῦ προεδρείου τῆς Ἐπιτροπῆς Εἰρήνης Βορείων Προαστίων ἐπαναλαμβάνει τίς ἀπόψεις τοῦ Γ. Ἀραφάτ γιά «καλοστημένη προπαγανδιστική παράσταση». (Αύγουστος 1979).

«Ἐπικαιρία»: «Ποτέ μήν ξεχνᾶς, ποτέ μή συγχωρεῖς: ρεπορτάς ἀπό τήν ἀμερικανική προεδρική ἐπιτροπή 34 μελῶν, πού ταξιδεύει στήν Εύρώπη, ἀναζητώντας τόν ἐφιάλτη τοῦ ἀντισημιτικοῦ παρελθόντος. (16/8).

«Μεσόγειος»: (Ηρακλείου): Οι ἀντιδράσεις γιά τό «Ολοκαύτωμα» στή σημειρινή Δ. Γερμανία, ἐπίκεντρο συζητήσεων γιά τούς νεώτερους, ἔκπληξη κι ἀποτροπιασμός γιά τούς ὥριμους (14/8).

META TΗΝ ΑΠΟΡΡΙΨΗ

ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ

Μετά τήν ἀπόρριψη τῆς παραγραφῆς τῶν ἐγκλημάτων τῶν Ναζί ἀπό τή Γερμανική Βουλή (με ψήφους 255 ἔναντι 222), δ Τύπος τῶν Ἀθηνῶν δημοσίευσε ρεπορτάς καί φωτογραφίες ἀπό τή σχετική συζήτηση στή Γερμανική Βουλή.

Ὑπενθυμίζεται μέ τήν εύκαιρια, δτι στό δημαρχεῖο τῶν Ἀθηνῶν ή κίνησις «Ἐνωμένη Ἐθνική Ἀντίσταση 41 - 44» καί «Ἡ Γυναίκα στήν Ἀντίσταση» ἔκαναν, στής 14.6.1979, ἐκδήλωσι μέ τίτλο «Οχι λήθη γιά τούς Ναζί». Οι συγκεντρωθέντες - μεταξύ τῶν δποίων δέν είχε προσκληθῇ ἐπισήμως καμμία ἐβραϊκή ὀργάνωσις ἢ μεταξύ τῶν δμιλητῶν δέν είχε δρισθῇ κανένας Ἐβραϊος τό θρήσκευμα - ἀπέστειλαν ὑπόμνημα στόν Καγκελλάριο Σμίτ, τό δποϊο, κατά πληροφορίες τοῦ Τύπου, ἔφτασε στά χέρια τοῦ Ιδίου.

Σχολιάζοντας τήν ἀπόρριψη τῆς παραγραφῆς ή «Ἀκρόπολις» ἔγραψε:

Ἡ Βουλή τῆς Δυτικῆς Γερμανίας ἀπέρριψε τόν περιβότο νόμο γιά τήν παραγραφή τῶν ναζιστικῶν ἐγκλημάτων πολέμου, βάσει τοῦ δποίου θά ἔπαιαν νά διώκωνται ἀπό τίς 31 Δεκεμβρίου 1979 οι ναζιστικοί πού τά διέπραξαν. Ἡταν μιά ἀπόφασι δίκαιη καί σωστή, πού ἀνταποκρίνεται στό δημόσιο αἰσθήμα δλων τῶν χωρῶν καί ίδιως ἔκείνων πού δοκιμάσθηκαν σκληρότερα ἀπό τήν χιτλερική μάστιγα. Ήρισμένα ἐγκλήματα κατά τής ἀνθρωπότητος εἶναι καί πρέπει νά θεωρούνται ἀνεξίλεωτα. Όμως δέν συμμεριζόμαστε τήν αἰσιόδοση δποψι πού διατυπώθηκε ἀπό δρισμένους, δτι ἀν συνεχισθῇ δίωκη τῶν ναζιστῶν, ὡς τήν τελευταία πνοή τους, αὐτό θά συνετίσῃ δλλους καί θά προλάβῃ τήν ἀναβίωσι τοῦ Ναζισμοῦ. Ή ἀντιμετώπισε καί ἔξουδετέρωσι τοῦ δλοκληρωτισμοῦ δποιασδήποτε μορφῆς, δέν εἶναι ἀπλῶς ζήτημα κολασμοῦ τῶν δλοκληρωτικῶν πού δτήκησαν. Καί δέν πρέπει νά λημνούνται δτι στό ἔνα τρίτο τοῦ πλανήτη μας ἐπικρατοῦν δλοκληρωτικά καθεστῶτα, πού δέν βαρύνονται μέ λίγα ἐγκλήματα κατά τής ἀνθρωπότητος. Ό δλοκληρωτισμός εἶναι μία μόνιμη σοβαρή ἀπειλή ἔναντίον τῆς δποίας έχουν χρέος νά μάχωνται διδιάκοπα δλοι οι ἐλεύθεροι ἀνθρωποί». (5/7).

«Ριζοσπάστης»: Από τήν πλευρά του σημειώσεως: «Τά ναζιστικά ἐγκλήματα: Η γενική κατακραυγή πού ξεσηκώθηκε σ' ὅλο τόν κόσμο καί ίδιαίτερα στίς χώρες τῆς Εύρώπης, οι δποίες γνώρισαν ἀπό πολὺ κοντά καί πλήρωσαν μέ δεκάδες ἐκαπτωμύρια ἀνθρώπινα θύματα τή Θηριωδία τοῦ Ναζισμοῦ ἀνάγκασε τή Βουλή τῆς Ο.Δ. Γερμανίας νά καταψηφίσει τήν πρόταση γιά τήν παραγραφή τῶν ναζιστικῶν ἐγκλημάτων κατά τής ἀνθρωπότητας καί τήν ούσιαστική ἀμνήστευση τῶν δραστῶν. Ήτσι οι ἐγκληματίες ναζί — πού δτης τόνισε σέ σχετική ἐπιστολή της πρός τήν δμοσπονδιακή Βουλή τῆς Δ. Γερμανίας ή ΚΕ τοῦ ΚΚΕ, σέ καμιά περίπτωση δέν πρέπει νά θεωρηθοῦν κοινοί ἐγκληματίες καί νά έξομοιωθοῦν τά ἀποτρόπαια κακουργήματα τους σάν κοινοί φόνοι ώστε νά υποπέσουν στήν παραγραφή τῶν 30 χρόνων — θά δώκονται ἐπ' ἀπειρον ἡ μᾶλλον ἐφ' δρου ζωῆς τους. Αναμφισβήτητα οι ἀντιδράσεις τής παγκόσμιας κοινῆς γνώμης καί τοῦ ίδιου τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ (6.6. πολλοί Γερμανοί πρώτην πολιτικοί κρατούμενοι παρακολούθησαν τή συζήτηση στή Βουλή φορώντας τίς ειδικές στολές τῶν ναζιστικῶν στρατοπέδων πού διατηροῦν ἀκόμα γιά ἐνθύμιο ἀπό τήν κόλαση τοῦ Μπούχελβαντ καί τῶν δλλων ἔξοντων πειρίων καί διαμαρτυρήθηκαν ἔντονα ἀπό τά θεωρεῖα γιά τήν ἐπιχειρηθεῖσα ἀμνήστευση τῶν δημίων τῆς ἀνθρωπότητας) ἔπαιξαν ἀποφασιστικό ρόλο στήν ἀποτροπή τοῦ σχεδίου τῶν ρεβανσιστῶν στό θέμα αὐτό. Εδώ θά πρέπει νά σημειωθεῖ δτι προηγούμενα ή δμοσπονδιακή Βουλή είχε ἀπορρίψει

μέ συντριπτική πλειοψηφία πρόταση πού πρόβλεπε τή διατήρηση τής παραγραφής γιά φόνο έκτος από τά έγκλήματα τής γενοκτονίας. Φυσικά ή άπόφαση γιά τή συνέχιση τής καταδίωξης τών έγκληματιών ναζιστών πού πάρθηκε μέ ψήφους 253 έναντι 228, μολονότι σημαντική δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ άπόλυτα Ικανοποιητική. Γιατί οι 228 άρνητικές ψηφούς δείχνουν ότι οι παλαιοναζιστικοί και νεοαζιστικοί κύκλοι στην Ο.Δ. Γερμανίας βοηθούμενοι από τήν πιό μαύρη διεθνή άντιρραση στηκώνουν όλο καί πιό άπολητά το κεφάλι προκαλώντας τά έκατομμύρια τών θυμάτων τού Γ' Ράιχ καί τήν παγκόσμια άνθρωποττά. Καί δέν είναι καθόλου τυχαίο ότι δι σημεινός πρόδερος τής ΟΔΓ καί δι πρόδερος τής Βουλής είναι γνωστοί παλαιοί ναζιστές, ούτε τό ότι γιά καγκελάριος προορίζεται δι ρεβανσιστής Γιόζεφ Στράους. Γί αύτό ή άνθρωποττά δέν πρέπει νά έφησυχάζει. 'Αντίθετα θά χρειαστεί νά έντεινει τών άγνων της γιά νά άποτρέψει μιά νέα παγκόσμια τραγωδία πού θά στοιχίσει πολύ περισσότερο – δισύγκριτα περισσότερο – άνθρωπινο αίμα καί υλικές καταστροφές από ότι δι Β' Παγκόσμιο Πόλεμος'. (5/7)

«**Ημερήσιος Κήρυξ**» (Πατρών): έγραψε ότι «Τά όσα διεπάρχθησαν κατά τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ύπηρξαν τόσο άπανθρωπα ώστε καί ή θέσις τού ύπολοίου κόσμου άπεναντι τών ένδχων πρέπει νά είναι δόσο τό δυνατόν σκληροτέρα» (6/7).

«**Η Καθημερινή**», σέ κύριο δρόθι της, μέ τίτλο «Τιμητική πράξη», σημείωσε: 'Ετιμησε έσυτήν καί τό γερμανικό έθνος, τό όποιο έκπροσωπεῖ, ή δμοσπονδιακή Βουλή τής Βόννης, θεσπίζοντας, πρόσφατα, τήν έπ' άριστον παράταση τής διώξεως τών έγκλημάτων άνθρωποκτονίας καί καταργώντας τήν παραγραφή γιά τά κακουργήματα τής κατηγορίας αύτής. 'Η διάταξη είναι, βέβαια, γενική καί άναφέρεται σέ όλα τά έγκλήματα άνθρωποκτονίας. 'Άλλα τό ούσιαστικό άντικείμενο της καί ή RATIO τού όλου νομοθέτημάτος είναι τά κακουργήματα τών φορέων καί τών όργανων τού χιτλερικού καθεστώτος, κατά τήν διάρκεια τού Β' Παγκόσμιου πολέμου καί πρίν από αύτόν. Τό γεγονός διτό τό νομοθέτημα αύτό, πού ψηφίσθηκε μέ ψήφους 255 έναντι 222, καταρεγεί τήν παραγραφή γιά δόλα τά έγκληματα άνθρωποκτονίας καί δχι μόνο γιά έκεινα πού διέπραξαν οι χιτλερικοί, δχι μόνο δέν μειώνει τήν άξια καί τό νόματά του, άλλα άντιθετα, καθιστά τό μέτρο άκομη ριζικότερο καί πιό θαρραλέο. Σέ άντιθετη πρός τήν νομοθεσία τών περισσότερων από τίς προηγμένες χώρες, όπου ή άνθρωποκτονία είναι άδικη άνεπιδεκτο παραγραφής, ή γερμανική νομοθεσία πρόβλεπε 20ετή παραγραφή καί γιά τήν άνθρωποκτονία. Τό μέτρο έχει θεσπισθεῖ σέ άνυποπτον χρόνο (μέσα τού περασμένου αιώνα) καί άποτελούσε πάγιο στοιχείο τής έννομης τάξεως, τής νομικής παραδόσεως καί τού περι δικαίου αισθήματος στήν χώρα αυτή. Παρέκβαση άπό τόν κανόνα αυτόν έγινε ειδικά γιά τά έγκληματα τού χιτλερικού καθεστώτος. Δύο φορές κατά τήν μεταπολεμική περίοδο, τό 1965 καί τό 1969, ή δμοσπονδιακή Βουλή τής Βόννης παρέτεινε τόν χρόνο διώξεως τών ναζιστών έγκληματιών, βάσει τού ειδικού νόμου πού ψηφίσθηκε τό 1949, εύθυς μετά τήν ίδρυση τής 'Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας τής Γερμανίας. 'Η τελευταία προθεσμία, μετά τήν παράταση τού 1969, έληγε στίς 31 τού έρχομένου Δεκεμβρίου. Μετά τήν ήμερομηνία αυτή, έγκληματα τών χιτλερικών γιά τά δοποία δέν θά είχε άσκηση διωξη ήσας τότε, θά παραγράφονταν καί θά έμεναν άδικωτα. Είχε νομισθεῖ, καλόπιστα, πρίν άπό δέκα χρόνια, διτό 35 χρόνια μετά τήν λήξη τού πολέμου τό δλο Θέμα θά είχε ξεκαθαριστεῖ, στήν ποινική του πλευρά τουλάχιστον. Τό κύριο έπιχειρημα – πού προβλήθηκε καί τώρα άπό τούς κηρυγμένους ύπερ τής παραγραφής – ήταν διτό τό κύριος δύκος τών ύποθέσεων πού ήταν δυνατό νά έκδικασθούν έκδικασθηκαν, διτό είναι 'δόξυμωρο' νά δύνωνται καί νά καταδίκαζονται πρόσωπα 35 χρόνια μετά τήν λήξη τού πολέμου καί δχι, πέρα άπό δλα αυτά, είναι πιά δύσκολο νά βρεθούν πειστήρια καί μάρτυρες πράξεων πού τελέσθηκαν πρίν άπό 35 ή καί 45 χρόνια. 'Οταν, δμωας, πλησίασε ή λήξη τής προθεσμίας, φάνηκε ότι δέν ήταν άρκετή. 'Η συγκίνηση καί ή κινητοποίηση πού σημειώθηκαν σέ διεθνή κλίμακα (άλλα καί μέσα στήν 'Ομοσπονδιακή Γερμανία) ήταν χαρακτηριστικές. 'Ετιθετο, προπαντός, ζήτημα άρχης: έγκληματα τού είδους καί τής έκτασέως έκεινων πού διέπραξαν οι χιτλερικοί καί πού δέν είχαν προηγούμενο, δέν μπορούν νά ύποκεινται σε παραγραφή. Πρός τό ζήτημα άρχης 'στοιχεί' καί ή σκοπιμότης, δηλαδή ή γενική καί ή ειδική πρόληψη, πού άποτελεῖ τόν στόχο τού ποινικού δικαίου. 'Εξ άλλου, πολλές ύποθέσεις έχουν μεινεί άκομη άδικωτες καί άνεκκαθάριστες, έξαιτις τής – συχνά μοιραίας καί άναποφέυκτης – βραδύτηπος στήν κίνηση τής δικαιοσύνης. Χιτλερικοί έγκληματίες, πού έπιζουν άκομη καί μένουν στό σκοτάδι άπό τόν φόβο τής διώξεως καί καταδίκης, θά έβγαιναν στό προσκήνιο καί θά έκαυχωντο θορυβωδώς καί δημόσια – μέ δηλώσεις, δημοσιεύματα κλπ. – γιά τά 'πεπραγμένα' τους καί θά προέβαιναν σέ προκλητική άπολογία τού έγκληματικού καί άπασιου έκεινου καθεστώτος καί τών φορέων του. Αύτή θά ήταν ή χειρότερη άνθλος τής διέδυχομενες συνέπειες τής παραγραφής – μέ δυσμενείς γιά τήν 'Ομοσπονδιακή Γερμανία καί τήν Φήμη της άντικτύου πού στό διεθνές πεδίο. Συνεκτιμώντας διά αύτα τά στοιχεία καί δείχνοντας σεβασμό καί πρός τό κοινό αίσθημα τής άνθρωποττάς, τό κοινοβούλιο τής 'Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας τής Γερμανίας, άντι νά παρατείνει άπλως τήν προθεσμία διώξεως τών ναζιστών έγκληματιών, προχώρησε στό ριζικότερο άκομη μέτρο τής διοσχερούς καταργήσεως τής παραγραφής γιά τά έγκληματα άνθρωποκτονίας. Δέν άποτελεῖ «συνθηκολόγηση», ούτε ύποκυψη σέ άλλοτρια βούληση, δι σεβασμός πρός τό κοινό αίσθημα. 'Η πράξη τής δμοσπονδιακής Βουλής ύπηρξε πράξη ικανότητας καί άξιλεωσης, δηλωτική τής στάσεως τού γερμανικού έθνους άπέναντι στήν κακουργία, τήν δοποία καταδίκαιει καί άπο τήν πλήρως διαχωρίζεται. Οι Βουλευτές διώλων τών γερμανικών κομμάτων, πού ψήφισαν ύπερ τού νομοθέτηματος, δχι είναι άρεβοι διτό προσέφεραν μεγάλη καί ιστορική ύπηρεσία στό έθνος τό δοποίο άντιπροσωπεύουν, έδραινοντας τόν άπεναντι τού σεβασμό καί τήν έκτιμηση τής άνθρωποττάς». (17/7).

Στήν «**Έξορμηση**» δ. Δ. Εύαγγελάτος, σέ μελέτη μέ τίτλο «'Απόφαση πού τιμά τήν άνθρωποττά», έξετάζει κυρίως τήν νομική θεμελίωση τής άποφάσεως τής Γερμανικής Βουλής (15/7).

Στήν «**Έλευθεροτυπία**» δ. Γ. Μαργέλης (σύμβουλος τού Ιατρικού Συλλόγου 'Αθηνών), σέ δρόθι μέ τίτλο «'Έγκληματα κατά τής άνθρωποττάς, καί παραγραφή!» άναφέρεται στήν χρησιμοποίηση τής Ιατρικής γιά τά σχέδια τών ναζι καί στής δίκες πού έπακολούθησαν. (2/8).

ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ

«**Έστιαν**: Τό 'Ανώτατον Όλλανδικόν Δικαστήριον άπεφάσισεν όπως ή δίκια τού έκατομμυριούχου Πήτερ Μέντεν έπαναληφθή, μέ τήν κατηγορίαν τής συμμετοχής του εις τούς φόνους Πολωνοεβραίων κατά τόν Δεύτερον Παγκόσμιον

Πόλεμον. Ή νέα δίκη άπεφασίσθη κατόπιν της ένστάσεως του είσαγγελέως κατά της άποφάσεως τήν όποιαν έξέδωκε πρωτοδίκιως ένα δικαστήριον της Χάγης, περί άπαλλαγῆς τού Μέντεν, βάσει τού ίσχυρισμού του δτί, τ. 1952, δ τότε ύπουργός της Δικαιούσης Λέεντερτ Ντόνκερ, τού είχεν ύποσχεθή άσυλίαν. Ο πρόεδρος τού Έφετείου δέν έδέχθη τόν ίσχυρισμόν τούτον, διότι ο κατηγορούμενος δέν προσέκομισεν άποδεικτικά στοιχεία. (4/6)

«Πρωινή Έλευθεροτυπία: Ρεπορτάζ γιά τήν περιοχή τού ρωσικού Μπερομπιτζάν, όπου σέ μια έκταση διπλάσια καί 20 χρόνια πρίν από τό Κράτος τού 'Ισραήλ, έχει Ιδρυθή στήν 'Απω 'Ανατολή ένα «'Ακόμη... Ισραήλ μέσα στή Σοβ. 'Ενωση» (14/6).

«Καθημερινή: «Θά έκδοθει στή Δ. Γερμανία δ. Γκ. Βάγκνερ;» Μέ τό έρωτημα αύτο τό άρθρο άναφέρει οτι στό στρατόπεδο Σομπιμπόρ (Πολωνίας). «Σύμφωνα μέ μάρτυρες, δ Βάγκνερ ύπηρξε ένας «άγγελος θανάτου». «Δέν έτρωγε γιά μεσημέρι άν δέν σκότωνε δυό - τρεις 'Εβραιούς», λέει ένας πού έπέζησε. Καί σύμφωνα μέ δημοσίευμα τής βρεταννικής έπιθερησης «Ομπέρερ», ένας 'Εβραιος άπο τό στρατόπεδο τού Σομπιμπόρ, πού έπέζησε, είπε: «Τόν είδα νά σκοτώνει έναν πάτερα καί τόν γιο του με τήν λαβή ένός τοσκουριού. Συνέχισε γιά πολλή ώρα νά τούς χτυπά καί οι κραυγές αυτών τών άνθρωπων ήταν σάν κραυγές άγριων ζώων». Καί μια γυναίκα θυμάται: «Τό ξέραμε ιστι χρειαζόταν αίμα. Τό ζητούσε καί έπρεπε νά τό έχει, όπως δ άλκοολικός ζητει τό ποτό». (20/6). Τά **«Νέα»** σέ άρθρο τους γιά τόν ίδιο, τόν άποκαλούν «Ζωώδη σαδιστή» (17/7).

«Ελληνικός Βορρᾶς: Μυστικά έγγραφα τού ίαπωνικού υπουργείου 'Εξωτερικών καί συνεντεύξεις μέ πρώην άνωταυς τού Τόκιο άποκαλύπτουν άν δύνατο σα θανάτου. Εδέν έτρωγε γιά μεσημέρι άν δέν σκότωνε δυό - τρεις 'Εβραιούς», λέει ένας πού έπέζησε. Καί σύμφωνα μέ δημοσίευμα τής βρεταννικής έπιθερησης «Ομπέρερ», ένας 'Εβραιος άπο τό στρατόπεδο τού Σομπιμπόρ, πού έπέζησε, είπε: «Τόν είδα νά σκοτώνει έναν πάτερα καί τόν γιο του με τήν λαβή ένός τοσκουριού. Συνέχισε γιά πολλή ώρα νά τούς χτυπά καί οι κραυγές αυτών τών άνθρωπων ήταν σάν κραυγές άγριων ζώων». Καί μια γυναίκα θυμάται: «Τό ξέραμε ιστι χρειαζόταν αίμα. Τό ζητούσε καί έπρεπε νά τό έχει, όπως δ άλκοολικός ζητει τό ποτό». (20/6). Τά **«Νέα»** σέ άρθρο τους γιά τόν ίδιο, τόν άποκαλούν «Ζωώδη σαδιστή» (17/7).

«Βήμα: Σέ άνταρπσίστρα άπο τό Παρίσιο τού Μ.Ν. Ράπτη, μέ τίτλο «Η Δεξιά τών διανοούμενων ήρώων ξεπηδά άπο τήν κρίση στήν Εύρωπη», γράφει: «Ο Χριστιανισμός είναι 'Εβραιϊκή κληρονομιά, ένην πρός τής αύθεντικές δυτικές παγανιστικές άξιες, τής άρχαιότητας κι έκεινες τού φεουδαρχικού μεσαίωνα. Ο ίδιος δ μαρξισμός δέν είναι παρά ή λαϊκή έκφραση τής έβραιοχριστιανικής μεταφυσικής» (4/7).

«Πρωινή Έλευθεροτυπία: Δημοσίευσε άπιστολή τού προέδρου τού Κ.Ι.Σ. κ. Ίωσ. Λόβιγγερ μέ άφορμή τό Θάνατο τού Σολομών Ναχμία διευκρινιστική άν δηνούσε «οι 'Ελληνες ύπηκοοι, 'Εβραιοι τό Θρήσκευμα, όπως δλοι οι συμπατριώτες μας, ύπρεπούμε κανονική διάρκεια θητείας» (4/7).

«Καθημερινή: Σέ άρθρο τού κ. Π. Δ. Δαγκόγλου μέ τίτλο «Εύθραυστη άνεκτικότητα» γράφει, μεταξύ άλλων: Καί ποιό είναι τό άποτέλεσμα; Οι 'Ολλανδοί καί οι Νορβηγοί διατηρούν άκομη έντονα άντιγερμανικά αισθήματα καί οι 'Αγγλοι δέν πάνε πολύ πίσω. Έμεις ζήσαμε μιά βάναυση κατοχή, είδαμε πλήθος άνθρωπων νά πεθαίνει άπο τήν πείνα, δλόκληρα χωριά νά ζεκληρίζονται άπο βίαια άντιποινα, τήν έβραιϊκή μας κοινότητα νά έξολοθρεύεται σέ γερμανικά στρατόπεδα συγκεντρώσεων, τούς συμπολίτες μας νά άπλανται στήν Γερμανία ώς ζημηροι, τήν φτωχή μας χώρα νά άπομυζάται ώς τήν τελευταία σταγόνα αίματος - καί τί κάνουμε; Καλωσορίζουμε τούς Γερμανούς καί τούς φερόμαστε σάν φίλοι - δχι τώρα μόνο, άλλα άπο δεκαετίες ήδη». (3/7).

«Εύβοϊκή Γνώμη: Δημοσίευει ρεπορτάζ καί φωτογραφίες άπο τό 'Αουσβιτς τού Στ. Γιαννακόπουλου, μέ τίτλο «έδω έγιναν τά φοβερά έγκληματά τών Ναζί» (26/6).

«Επίκαιρα: Ο 67χρονος έγκληματίας τών μαζικών δολοφονιών τών 'Εβραιών Γκουστάβ Φράντς Βάγκνερ, γνωστός σάν 'άνθρωπον κτήνος» δταν ήταν λοχίας τών 'Ες - 'Ες στό πολωνέζικο στρατόπεδο θανάτου Σομπιμπόρ τό 1942 - 43, είναι καί πάλι έλευθερος ύστερα άπο άπόφαση τού άντωτου δικαστηρίου τής Βραζιλίας (5/7).

«Θεσσαλονίκη: Άναδμοσίευσε άπο τή 'Μόντ' δλοσέλιδου άρθρου μέ τίτλο «Στά χώμα τού 'Αουσβιτς τό χορτάρι δέν ζαναφύτρωσε», μέ άναφορά, στόυς έγκληματίες πολέμου πού δέν δικάστηκαν ποτέ (7/7).

«Φαντάζιο: Μέ τίτλο «Κυνήγι θησαυρών στή Βόρεια 'Ελλάδα» άναφέρει οτι φήμες γιά χιλιάδες λίρες κρυμμένες άπο τήν έποχή τής Κατοχής, οι περισσότερες άναφερόμενες σέ έβραιϊκές περιουσίες, ζεστώκωσαν έκατοντάδες άνθρωπους, πού, έχοντας σάν έφόδια σχεδιαγράμματα κι άνιχευτές μετάλλων, έλπιζουν νά κάνουν τήν τύχη τους. (15/7)

«Πρωινή: Ο Π. Παλαιολόγος, σέ χρονογράφημά του μέ τίτλο «Εύφυια α λα έλληνικά» σημειώνει: "Άν άπονέμεται διεθνώς στούς 'Εβραιούς τό Νόμπελ τής ευφύιας, έναι διότι κινούνται σά σύνολα καί δχι α μονάδες. Αύτόματη δλλούλοϋποστήριξη. Έτσι δ πό κατατρέμενος λάος - άσυγκριτι περισσότερο άπο μάς - κατάφερε δχι μόνο νά κρατηθει άλλα καί νά μεγαλουργήσει. Έπιστήμη, Τέχνες, Οίκονομία. Κυβερνήτες τής Οίκουμένης» (27/7).

«Νέα: Πενήντα χιλιάδες δολλάρια προσφέρονται άπο τό Σύμον Βίζεντας, ώς άμοιβη γιά τήν παροχή πληροφοριών, οι όποιες θά δόγμησουν στή σύλληψη τού γιατρού τού 'Αουσβιτς, Γιόζεφ Μένγκελε, ύπτευθύνου γιά τά θανατηφόρα πειράματα σέ 200.000 κρατουμένους, κυρίως σέ παιδιά (13/8) - 'Ανάλυσις γιά τά έγκληματα τού Μένγκελε στήν 'Εστιά» (22/8).

«Νέα: "Ένα νέο κέντρο έρευνών δημιουργεῖται, σύμφωνα μέ άπόφαση τής Πρυτανείας τού Τεχνικού Πανεπιστημίου τού Βερολίνου: Τό **«Κέντρο Έρευνας τού 'Αντισημιτισμού»**, πού θ' άρχισει τή λειτουργία τού τόν Οκτώβριο τού 1979.

Έπικεντρο τής έρευνας θά έναι δ χαρακτήρας, ή θέση καί ή λειτουργία τής Ιουδαϊκής μειονότητος μέσα στά πλαίσιο μας έναλλασσόμενης κοινωνίας, καθώς καί οι μορφές καί τά πρωτογενή αίτια τού άντισημιτισμού στήν Γερμανία. Ίδιαίτερη σημασία θά δοθει στήν έξελιξη τού τελευταίου τρίτου τής περασμένης έκατονταετίας. "Ένα άλλο σκέλος τής έρευνας, θά άφορα στή μελέτη τής Ιστορίας τού γερμανικού Ιουδαϊσμού. Τήν πρωτοβουλία γιά τήν δημιουργία τού Κέντρου είχαν, πρίν άπο χρόνια δ Πρόεδρος τής Ιουδαϊκής Κοινότητας τού Βερολίνου, Γκαλίνσκι καί δ πρώην Πρόεδρος τού Τεχνικού Πανεπιστημίου Μπέργκερ. (16/8)

«Πρωινή: Παρουσιάζει τόν «διαβόλοτο» άδελφο τού 'Αμερικανού προέδρου Μπίλι Κάρτερ: «Είναι ύπερσυντηρητικός, είναι μπεκρής, δέν χωνεύει τούς 'Εβραιούς καί τίς χειραφετημένες γυναίκες...» (23/8)

«Κίνηση: Αναδημοσίευει άπο τά «Χρονικά» τήν έπισκεψι τού Πραέδρου τής Δημοκρατίας κ. Κ. Τσάτσου στή 'Εβραιϊκό Μουσεϊο, ρεπορτάζ γιά τούς Χριστιανούς πού έσωσαν 'Εβραιούς, τό γεύμα τού «Ελλάς - 'Ισραήλ» κ.ά. (Αύγουστος).

Ζωντανό μάθημα 'Ιστορίας

ΔΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ

Σχεδόν τρισήμισι χρόνια, από τις 26 Νοεμβρίου 1975, διαρκεί στό Ντύσσελντορφ της Δυτικής Γερμανίας, ή δίκη 13 έγκληματών πολέμου, για τούς φόνους πού διέπραξαν, κατά τή διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, στό στρατόπεδο συγκεντρώσεως Μάτζντανεκ, κοντά στό Λουμπλίν τής Πολωνίας. Οι ναζί κατηγορούμενοι, 5 γυναίκες και 8 άνδρες, ύπολογίζεται ότι συμμετεῖχαν στή δολοφονία πάνω από 250.000 άτωμαν.

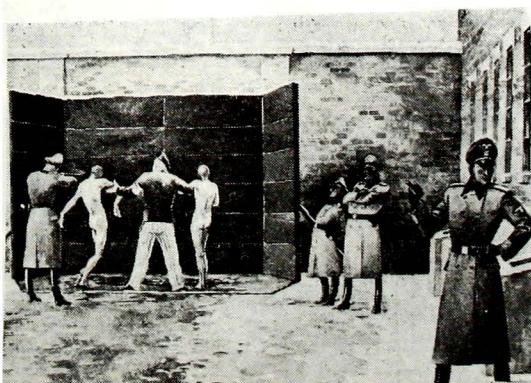
«Η δίκη — όπως λέει ο πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου κ. Γκύντερ Μπόγκεν — παρά τή σπουδαιότητά της, δέν έχει άπασχολήσει πολύ τή γερμανική κοινή γνώμη. Τά πράγματα δλλαζαν μετά τήν προβολή τοῦ «Όλοκαυτώματος» καί ή αιθουσα τοῦ δικαστηρίου ἄρχισε, μέ τόν καιρό, νά γεμίζει από άκρωτές».

Σύμφωνα μέ πολωνικές έκτιμήσεις, πάνω από 1,5 έκατ. ἄνθρωποι βασανίστηκαν καί δολοφονήθηκαν στό Μάτζντανεκ. Έκατοντάδες κρατούμενοι, οι περισσότεροι Έβραίοι, Πολωνοί καί Ρώσοι, έβρισκαν καθημερινά τόν θάνατο μέ τούς ποιό φρικτούς τρόπους. Μεταξύ τῶν θυμάτων, συμπεριλαμβάνονται καί χιλιάδες παιδιά.

Όχι πρίν τό 1980

Όταν τό 1975 ἄρχισε ή δίκη, ἔγκυροι κύκλοι υποδιγίζαν δότι Θά διαρκοῦσε τό πολύ δύο χρόνια. Τά προγνωστικά αύτά διαψεύσθηκαν καί δέν προβλέπεται ή ἐκδίκαση τής ύποθέσεως νά τελειώσει πρίν τό 1980. Ή δικογραφία περιλάμβανε, στήν ἀρχή τής δίκης, γύρω στής 20.000 σελίδες. Ή ὅλη διαδικασία τής δίκης ἔχει κοστίσει, μέχρι στιγμῆς, γύρω στά 12 ἑκατομμ. μάρκα.

Σήν διάρκεια τής δίκης, ἔπρεπε νά διαβαστοῦν οι καταθέσεις πολλών μαρτύρων, πού ζοῦσαν στήν Άμερική, στόν Καναδά, στήν Πολωνία, ἀκόμη καί στή Σοβιετική "Ενωση. Σέ δλα αύτά τά μέρη, ἔπρεπε νά ταξιδέψουν οι δικαστές, οι δύο δημόσιοι κατήγοροι καί μέλη τής ύπερασπισεως.

Έπάνω: ένα ρακένδυτο παιδί, πού συνελήφθει ἐνώ προσπαθούσε νά κλέψει τρόφιμα, ἀπό μία υπαίθρια ἀγορά, τόν Απρίλιο τοῦ 1943. Δεξιά: ένας Έβραιος ἐπιστρατευμένος γιά καταναγκαστική ἐργασία μεταφέρει στό νεκροτομείο τό πτώμα ἐνός νεογέννητου.

Πρός τό παρόν, ἀναμένεται ή ἐκδοση τής ἀποφάσεως, γιά 4 ἀπό τούς κατηγορούμενους. Πρόκειται γιά τό γιατρό τοῦ στρατοπέδου, Χάινριχ Σμίτ, 66 ἑτών καί τίς ἐπόπτηρες Καρολίδης Μάιερ, 61 ἑτών, Έρμινε Μπότσερ, 61 ἑτών, καί Ρόζα Ζύς 58 ἑτών.

Ἄπο τήν ἡμέρα πού προβλήθηκε στή γερμανική τηλεόραση τό «Όλοκαύτωμα», μιά ταινία μέ ντοκουμέντα γιά τά φοβερά ἔγκληματα πού διαπράχθηκαν στό στρατόπεδο συγκεντρώσεως τοῦ "Αουσβίτς, δλο καί περισσότεροι ἀκροατές ἔρχονται νά παρακολουθήσουν τή διαδικασία τής δίκης. Πολλοί ἀπό αύτούς είναι μαθητές Γυμνασίων. Τά παιδιά αὐτά, ἔχουν ἔτσι τήν εύκαιρια νά παρακολουθήσουν ένα «Ζωντανό» μάθημα 'Ιστορίας.

Οι περισσότεροι ἀπό τούς μαθητές, φεύγουν συγκλονισμένοι ἀπό τίς καταθέσεις τῶν μαρτύρων κατηγορίας, καί ἐκφράζουν τήν ἀπορία τους γιά τήν ἀπόφαση τής γερμανικής κυβερνήσεως νά παραγράψει τίς κατηγορίες ἐναντίον ἔγκλημάτων πολέμου, μέ τό τέλος τοῦ 1979.

Πραγματικά, οι καταθέσεις πού γίνονται ἀπό τούς μάρτυρες κατηγορίας είναι κάτι περισσότερο ἀπό ἀποκαλυπτικές.

«Η Λάουρα Γιάσκοβιτς, 54 ἑτών, τής δόπιας πολλοί συγγενεῖς δολοφονήθηκαν στό Μάτζντανεκ, περιγράφει πῶς μιά ἀπό τίς κατηγορούμενες ἐπόπτηρες, δῆθες ένα λυκόσκυλο νά κατασπαράξει ένα κορίτσι....

«Αύτή είναι — λέει στό τέλος τής κατάθεσής της. Αύτά τά μάτια δέν θά τά ξεχάσω ποτέ» καί δείχνει τήν κατηγορούμενη Λέχερτ, πού στό Μάτζντανεκ ἦταν γνωστή σάν ή «αιμοδιψασμένη Μπριγκίτε».

«Ακόμη ποιό συγκλονιστική είναι η κατάθεση τής Ένριτα Νίτρον, πού περιγράφει πῶς ἑκατοντάδες μικρών παιδιών, ἀφού βασανίστηκαν μέ τόν πιό σηριο τρόπο, διδηγήθηκαν στούς θαλάμους δέριων.

עַל חַיִם הָיָה

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...

(Παροιμ. 3:18)

ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΒΡΟΝΟΤΗ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 22 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1979 • ΤΙΣΡΙ 5740

הַלְבָנוֹנִים דְּבָרִים וְאֶבְרוֹ לְבָנוֹנִים אֵלֶיךָ דָּאָל
בָּתָה אֲלֹהִים יַעֲקֹב וַיְנַזְּמֵרְכִּים תְּלִיבָה בָּאֲרַחְתָּוּבִי

«Καὶ ἔσνη πολλὰ θέλουσιν ὑπάγει καὶ ἐπεῖ σλαθετε καὶ δὲ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸ οἴκον τοῦ Θεού τοῦ Ἰακώβ· καὶ θέλει οὐδέποτε λήμας τὰς ὁδούς αὐτοῦ, καὶ θέλομεν περιπάτησει ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ· διότι ἐκ Σιών θέλει ἐξέλθει κόμος

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΥΠΗΡΕΤΕΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ - δταν διεξάγεται μέ καλή πίστι, μέ αϊσθημα εύθυνης καί μέ ἐπιστημονικά στοιχεῖα - εἶναι τό πιό δυνατό καί σταθερό μέσο γιά τήν ἀνάπτυξι καί διατήρησι τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ - πού διεξάγεται «ἐπί ἵσοις δροις», χωρίς δογματισμούς καί χωρίς προκατασκευασμένες ἀπόψεις ἢ «ἀλήθειες» - εἶναι ἔκεινος πού ὀδηγεῖ στήν πραγματική συνεργασία μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ σημασία ἔχει ὁ διάλογος ἔκεινος πού διεξάγεται ἐπί θρησκευτικῶν θεμάτων καί ἴδιως μεταξύ ἀλλοθρήσκων. Κι εἶναι ἀκόμη σημαντικώτερος δταν ἀπό τήν ἔλλειψι αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ διαλόγου καί τῆς ἀντικειμενικῆς ἐρεύνης, οἱ σχέσεις μεταξύ ἀλλοθρήσκων, παρ' ὅλον ὅτι πιστεύουν στόν ἕδιο Ἐνα καί Μοναδικό Θεό, ἀποτελούν δηλαδή τό Λαό πού ὀνομάζεται «Λαός τῆς Βίβλου», εἶχαν μέχρι σήμερα δηλητηριασθῆ. Κατά τρόπο μάλιστα ἐπικίνδυνο καί καταστροφικό.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ, καί ἴδιαίτερα ἐμεῖς πού εἴμαστε μιά μειονότητα μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, πιστεύουμε κι ἐπιζητοῦμε τό διάλογο. Κι αύτό τό ἔχουμε ἀποδείξει, καί τό τελευταῖο διάστημα, μέ δεκάδες ύπομνήματα, ἐπιστολές, ἔγγραφα, παρεμβάσεις κλπ. σέ θέματα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς πού μᾶς ἀφοροῦν. Ποτέ δέν διστάσαμε νά μιλήσουμε ἢ νά ζητήσουμε τό διάλογο, ἀκόμη καί σέ περιπτώσεις πού ἡ altera pars ἦταν γνωστό ὅτι ἐπιζητοῦσε τόν χωρίς ἀντίλογο μονόλογο, τήν πειθάρχησι τῶν ὄπαδῶν της σ' ὅ,τι αύτή καί μόνο ύπεστήριζε.

ΥΠΗΡΕΤΩΝΤΑΣ τό πνεῦμα αύτό τοῦ ἐποικοδομητικοῦ διαλόγου, τό περιοδικό αύτό ἔχει, στό τεῦχος τοῦ Φεβρουαρίου 1979, δημοσιεύσει τή βαρυσήμαντη μελέτη τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τρανούπολεως κ. Δαμασκηνοῦ, μέ τίτλο «Ο Ὁρθόδοξος Χριστιανισμός καί ὁ ἰουδαϊσμός: ἡ κατάστασις τῶν σχέσεών τους». Μέ τό ἕδιο πνεῦμα δημοσιεύουμε σήμερα τήν ἱστορική ἀνακοίνωσι τοῦ Δρος Δημ. I. Κωνσταντέλου «Ἡ θέσι τῶν Ἰσραηλιτῶν στή Βυζαντινή Αύτοκρατορία», πού ἔγινε στό Παναμερικανικό Συμπόσιο ἐπί τῶν ἐλληνορθοδόξων - ἰουδαϊκῶν σχέσεων.

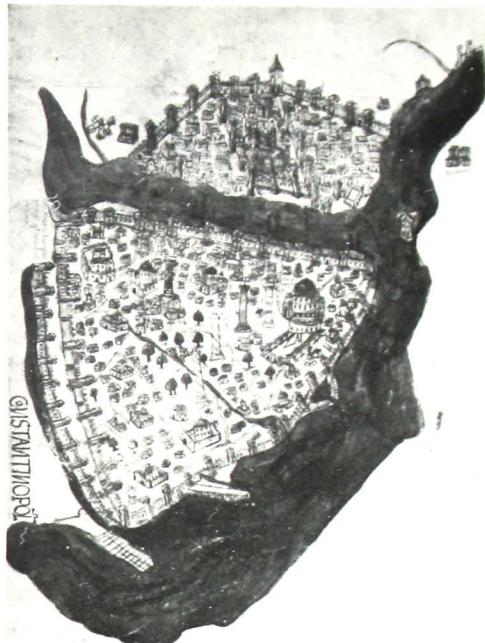
ΣΑΝ προσφορά στήν ἀξία καί στή σημασία τοῦ διαλόγου (στόν ὅποιο εἶναι ἀφιερωμένο τό τεῦχος αύτό), δημοσιεύουμε ἐπίσης τό ἄρθρο τοῦ κ.Φ.Κλούτζνικ, πού ἀναφέρεται στό διάλογο μεταξύ Μουσουλμάνων καί Ἰσραηλιτῶν.

ΙΣΩΣ οἱ ἀπόψεις πού διατυπώνονται στό ἄρθρο τοῦ κ.Κωνσταντέλου νά μή μᾶς βρίσκουν ἀπόλυτα σύμφωνους. Αύτό δέν ἔχει καμμία σημασία. Σημασία ἔχει ὅτι οἱ ἀπόψεις αύτές ἀνοίγουν τήν πόρτα καί βοηθοῦν στό διάλογο τῆς φιλίας, τῆς ἀλληλοκατανοήσεως, τῆς συνεργασίας, τῆς ἐπί ἐπιστημονικῆς βάσεως ἀντιμετωπίσεως τῶν θεμάτων. Καί σάν τέτοιες τίς καλοδεχόμαστε πάντα στό περιοδικό μας...

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Χάρτης της Κωνσταντινούπολεως, δεύτερο ήμισυ του 15ου αιώνα. Αύτό το σχέδιο της Κωνσταντινούπολεως είναι άπο το Liber Insularum Archipelagi (1427) τοῦ Cristoforo Buondelmonti. «Porta Judeca» ('Εβραική Πύλη), πού άνοιγε στο Golden Horn δείχνει την τοποθεσία του έβραικού τμήματος, πού βρισκόταν στο χώρο αυτό μέχρι τα μέσα του 11ου αιώνα.

(Παρισι, 'Εθνική Βιβλιοθήκη, Cod. lat. 4825, fol. 37v).

Τόν Ιανουάριο του 1972 έλαβε χώρα στη Νέα - Ύόρκη τό πρώτο Παναμερικανικό Συμπόσιο έπι των 'Ελληνορθοδόξων - Ιουδαϊκών σχέσεων, με τή συμμετοχή διακεκριμένων Έλληνορθοδόξων καί Ισραηλίτων θεολόγων καί έπιστημόνων.

Οι σημαντικώτερες έργασίες τού Συμποσίου έξεδόθησαν στο «Περιοδικό Οικουμενικών Μελετών» (Journal of Ecumenical Studies, Fall 1976, Vol. 13, Num. 4), τοῦ Temple University. Τήν έκδοση έπιμελήθηκαν διά Αίδ. Δρ. Νομικός Μιχαήλ Βαπόρης καί διά Ραββίνος Marc H. Tanenbaum. Τήν συνάντηση χαρέτησε καί διά Άρχιεπίσκοπος Βορείου καί Νοτίου Αμερικής κ. Ιάκωβος, διόποιος, μεταξύ των δλλων, είπε:

«...αύτή ή «μοναδική δια - θρησκευτική συνδιάλλαγή» ... δις άνωφει στίς καρδιές μας τήν έπιθυμία νά άλληλογνωρισθούμε καί νά γνωρίσουμε τής άντιστοιχεις θεολογικές μας θέσεις μέ ξανα βαθύτερο καί άμοιβαίο αισθήμα κατανοήσεως...

«Τόσο οι Χριστιανοί όσο καί οι Ισραηλίτες άνατράφηκαν μέσα σέ μια παράδοση δυσπιστίας πού φθάνει μέχρι τόν άντισημιτισμό ή τόν άντιχριστιανι-

ζμό. Κατά τά τέλη τού αιώνος καί ειδικώτερα μετά τίς μαζικές θηριωδίες καί σφαγές τών Ισραηλίτων άπό τόν Χίτλερ, αίσθανθήκαμε έμεις, οι Χριστιανοί τής Δύσεως, διτι φέρουμε μίαν άντιστοιχη εύθύνη διότι, μέχρι τής έποχής έκείνης άποδίδαμε τή σταύρωση τού Ιησού στούς Ισραηλίτες...

«Σάν Χριστιανοί πού είμαστε έμμενουμε σέ πίστεις καί παραδόσεις πού δέν είναι άποδεκτές σέ σάς: άπ' τήν άλλη πλευρά, η προσήλωση καί η πίστη σας στίς δικές σας παραδόσεις, δείχνει διτι άποδέχεσθε τής διαφορές πού μᾶς χωρίζουν. Αύτό πού θά περίμενα, άπό αύτή τήν πρώτη συνδιαλλαγή, καί τή συνέχειά της, είναι ή δυνατότητα νά άλληλογνωρισθούμε στενότερα καί, έτσι, νά άλληλοδιδαχθούμε διχι μόνο πάνω σέ θέματα ιστορίας, δόγματος καί έθιμων, άλλα νά διδαχθούμε νά υπομένουμε, διά τού έλεους τού Παντοδύναμου, μιά δυναμική, σύγχρονη μαρτυρία τών διδασκαλιών τού Ένός Θεού...»

Τό δρόμο τού Δρ. Δημητρίου I. Κωνσταντέλου, πού άκολουθει σέ μετάφραση, δημοσιεύεται στά «Χρονικά» μέ τήν άδεια καί τή συγκατάθεση τών έκδοτών, τούς διόποιους εύχαριστούμε.

Τό 1935 κάποιο κρατικό πανεπιστήμιο τής βορείου - δυτικής Αμερικής άναζητούσε έναν ιστορικό γιά νά διδάξει άρχαία ιστορία καί τήν ιστορία τής Αμερικανικής Δύσεως. «Όταν τό Τμήμα Ιστορίας τού University of Wisconsin ύπεδειξε τό

όνομα ένός νέου Έλληνοαμερικανού έπιστημονος, διόποιος διέθετε τά προσόντα, ή άπαντηση ήταν: «ή θέση είναι κλειστή γιά ολονήποτε έλληνικής ή Ισραηλιτικής καταγωγής». Τό έπεισσόδιο αυτό μᾶς δείχνει πώς καί οι Ισραηλίτες έχουν πιεί ά-

πό τό ίδιο ποτήρι τής προκαταλήψεως καί, άκομη, τού διωγμού. Τά έλληνικά καί τά ισραηλιτικά δύναμα τα έχουν, βέβαια, συνδεθει πολλές φορές στήν ιστορία τού Δυτικού πολιτισμού γιά καλό ή γιά κακό. Ή 'Αθηνά καί ή 'Ιερουσαλήμ ή, έάν έ-

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

πιθυμείτε, ή 'Ιερουσαλήμ καί ή 'Αθήνα, μαζί μέ τήν μεταγενέστερη έμφανισθεῖσα Ρώμη, ἀπετέλεσαν τόν τρίποδα τῆς δομῆς τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ. ἐπὶ τοῦ ὅποιου αὐτὸς στηρίχθηκε για πολλούς αἰώνες. Ἀκόμα καί ὁ Χριστιανισμός, ἔνας ἀπό τοὺς κυριώτερους θεσμούς τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ἀποτελεῖ μία συγχώνευση ιουδαϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν ιδεῶν καὶ παραδόσεων. Εἶναι ἔνα τρίπτυχο μὲ μιά ιουδαϊκὴ ψυχή, ἔναν Ἑλληνικὸν νοῦ καὶ ἔνα ρωμαϊκό σῶμα.

"Ἄν καὶ οἱ Ἰσραηλίτες καὶ οἱ Ἑλληνες ἔχουν ἀπό κοινοῦ γνωρίσει τή διώξη καὶ τήν προκατάληψη, τό ἑρώτημα πού ἔχουμε μπροστά μας εἶναι: ποιές ἦταν οι σχέσεις μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν λαῶν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐπιπέδου; "Ἐργο μου, λοιπὸν τά εἶναι νά ἔξετάσω πῶς ἔζησαν οἱ Ἰσραηλίτες μέσα στήν Ἑλληνορθόδοξην κοινωνία κατά τόν Μεσαίωνα.

Προτιθεμαὶ νά ἔξετάσω τά ἔξης θέματα, πού ἀπονται μέ τίς Ἑλληνορθόδοξες – ιουδαϊκές σχέσεις. Κατ' ἄρχην μιά ἔξεταση τῆς θρησκευτικῆς φύσεως τοῦ Μεσαίωνικοῦ Ἑλληνορθόδοξου κράτους εἶναι πολύ σημαντική, ἀν θέλουμε νά κατανοήσουμε τή θεση τοῦ ιουδαισμοῦ μέσα σ' αὐτό. Μαζί μέ τό ἑρώτημα, ἀν τό Βυζαντίον ὑπῆρξε ἔνα ἀνεκτικό ή μή - ἀνεκτικό κράτος, θά πρέπει νά ἔξετάσουμε τό θρησκευτικό ἔκεινο φαινόμενο πού θα μπορούσε νά δύνομασθε ἀντισημιτική ἐκκλησιαστική νομοθεσία: 'Ἐπι αὐτῆς τῆς βάσεως θά είμαστε σέ θέση νά ἔκτιμησουμε τίς Ἑλληνορθόδοξες – ιουδαϊκές σχέσεις. Γενικά, πιστεύουμε ὅτι οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν δύο ἀθνικῶν καί θρησκευτικῶν ὄμάδων ὑπῆρχαν, μέ δρισμένες ἔξιρέσεις, ἀνεκτικές καί, ἀν δέν ὑπῆρχαν φιλικές, συνυπήρξαν ἀρμονικά. Τούτο εἶναι τό συμπέρασμα πολλῶν ιστορικῶν μελετῶν. 'Ἐπικρατεῖ δέ δύμωναί ὅτι ἡ διαμάχη μεταξύ τοῦ ιουδαισμοῦ καί τῆς Ἑλληνιστικῆς μοναρχίας τῶν Σελευκίδῶν, κατά τόν δεύτερο π.Χ. αἰώνα,

ἀποτελεῖ μία ἔξαίρεση παρά τόν κανόνα. Εἶναι ἐνδιαφέρον νά θυμηθούμε ὅτι οἱ Μακκαβαῖοι, πού ἔξεγέρθηκαν κατά τοῦ Ἀντίοχου Δ', ἔχουν ταξινομηθεῖ μεταξύ τῶν ἀγίων τῆς Ἐλληνορθόδοξης Ἐκκλησίας. 'Η στάση ὅλων τῶν Ἑλληνιστικῶν βασιλιάδων ἀπό τόν Ἀλέξανδρο – ἐκτός τοῦ Ἀντίοχου Δ', – καὶ μετέπειτα, ἀπέναντι τῆς ιουδαϊκῆς θρησκείας, ἦταν μία στάση ἀνεκτική.

'Η ἑκτίμησή μας τῶν Ἑλληνορθόδοξων – ιουδαϊκῶν σχέσεων κατά τόν Μεσαίωνα, καὶ ἔκτοτε, ἔχει ἀλλαξεῖ αισθητά ἀπό τίς ἀρχές τοῦ πρώτου τέταρτου αὐτοῦ τοῦ αἰώνος. Οι ἀπόψεις τοῦ Samuel Krauss, πού ἀντίπροσωπεύουν τήν ιουδαϊκή ἀποψη, διάνοιξαν καινούργιους δρίζοντες καὶ ὑποστηρίχθηκαν ἀπό ἀλλούς ἐπιστήμονες, συμπεριλαμβάνομενου τοῦ Ἀνδρέα Ἀνδρέαδη, ὁ διόποιος ἔκαμψε πολλές ἔρευνες ἀπό τήν Ἑλληνική πλευρά. 'Οταν τό 1939 ὁ Joshua Starr ἔξέδωσε τή μονογραφία του περί τῶν Ἰσραηλίτων στήν Βυζαντινή Αύτοκρατορία, προσπάθησε νά τροποποιήσει τίς ἀπόψεις τοῦ Krauss, τονίζοντας τήν ἔλλειψη ἀνεκτικότητος σέ διάφορες περιόδους τῆς ιστορίας τοῦ Βυζαντίου. Τά συμπεράσματά του, όμως, δέν τά ἀποδέχθηκαν δλοι οι Βυζαντινολόγοι. 'Ο σπουδαῖος Bélygos ιστορικός Henri Gregoire ζήτησε τήν ἀναθεώρηση τοῦ βιβλίου τοῦ Starr, τό ὅποιο συγκεντρώνει τήν προσοχή του πάνω στά καταπιεστικά διατάγματα τοῦ Ἡράκλειου, τοῦ Λέοντος Γ', τοῦ Βασιλείου Α' καί τοῦ Ἰωάννη Τσιμισκή. Αύτες οι πράξεις ἔχουν σήμερα ἔξετασθεῖ κάτω ἀπό διαφορετικό πρίσμα ἀπό τόν Andrew Sharf, τοῦ Bar - Ilan University τοῦ Ἰσραήλ, ὁ διόποιος ἔχει γράψει ἐπί τοῦ θέματος μιά καλή μελέτη. 'Άλλα οι ἀπόψεις μας σήμερα, περί τῶν Ἑλληνο - ιουδαικῶν σχέσεων, εἶναι περισσότερο Ισορροπημένες σάν ἀποτέλεσμα μιᾶς, ἐπίσης, ἐπανεξετάσεως τοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καί θρησκευτικοῦ χαρακτήρος τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Γιά νά ἀκριβολογοῦμε ἡ Βυζαντινή Αύτοκρατορία ὑπῆρξε μά κοινοπολιτεία, ἔνα πολυ - φυλετικό καί πολυ - σχισματικό κράτος. Ἡταν, δύμως, μιά Ἑλληνική κοινοπολιτεία: ἡ γλώσσα ἦταν ἡ Ἑλληνική, ἡ παιδεία ἦ οι ἑκπαιδευτικοί θεσμοί καί ἡ φιλοσοφία ἦταν Ἑλληνική, τά ιδρύματά της ἦσαν Ἑλληνικά ἡ Ἑλληνικής καταγωγῆς, ἡ θρησκεία της ἀποτελούσε μία σύνθεση ιουδαϊκῶν καί Ἑλληνικῶν στοιχείων καί ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ της Ἠσαν "Ἑλληνες, ἐνώ οι ὑπόλοιποι είχαν ἔξελληνισθεῖ ἦ Ἠσαν ἀρκετά ἔξελληνισμένοι. Παρόλον ὅτι ἡ γλώσσα, ἡ θρησκεία, ἡ θένικότης καί τού κύριο ἐκπαιδευτικά καί πολιτιστικά ιδρύματα Ἠσαν Ἑλληνικά, ὑπῆρχαν ἀρκετές μή - Ἑλληνικές μειονότητες καί πολλά θρησκευτικά δόγματα. "Ἐνα πλουραλιστικό κράτος δέν μπορεῖ νά ἐπιζησει ἐπί μακρόν χωρίς δρισμένες βασικές ἀρχές πού ἐνώνουν τόν λαό σε μιά ἀρμονική κοινωνία. Ἡ Βυζαντινή Αύτοκρατορία θά πρέπει νά είχε ἐπιύχει κάποια Ισορροπία στήν κοινωνική της δομή, διότι ἐπέζησε ἐπί ἔντεκα αἰώνες.

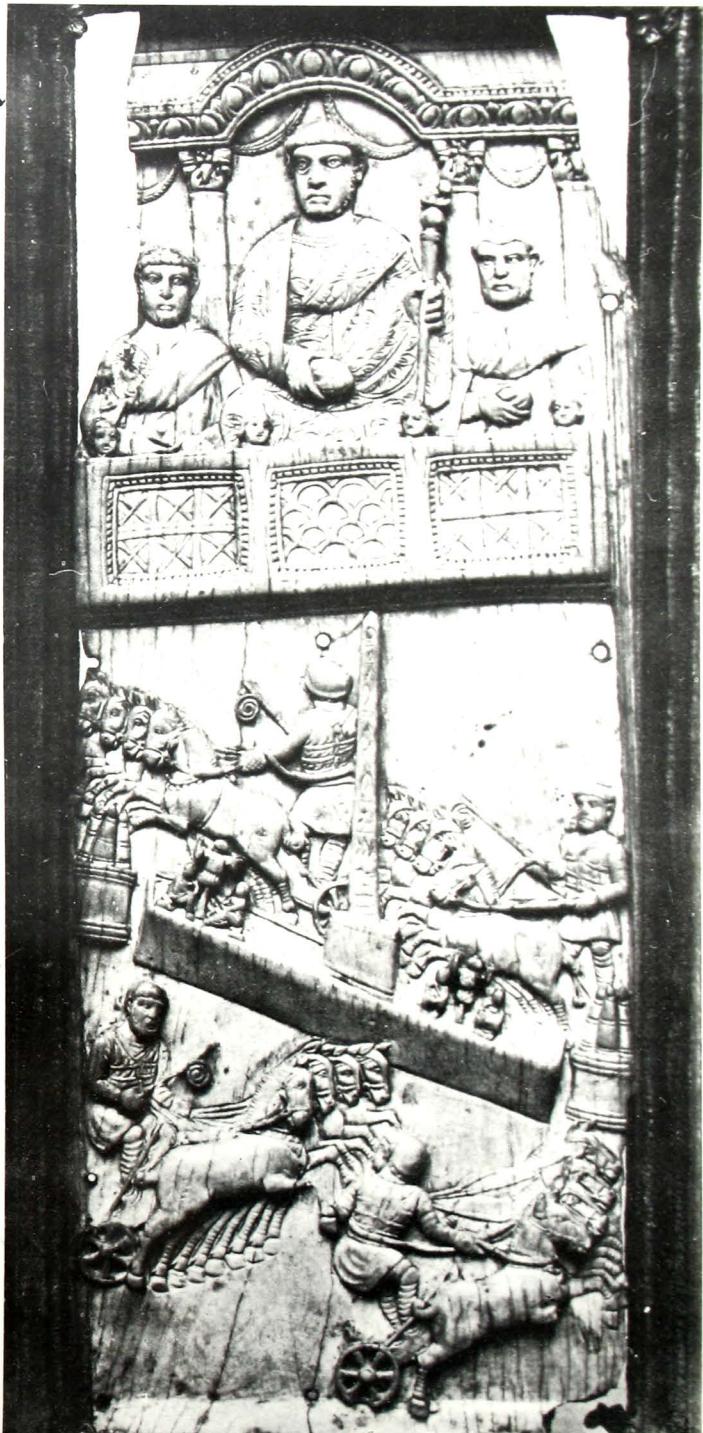
Παρά τήν κυριάρχη θέση τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἡ Ἑλληνική Αύτοκρατορία ἦταν ἔνα πολυποίκιλα σχισματικό κράτος. Γνωρίζουμε δύναμιστικά περί τίς τριάντα πέντε θρησκευτικές μειονότητες πού ὑπῆρχαν τήν ἐποχή τοῦ Ιουστινιανοῦ. Τό πρώτο τέταρτο τοῦ διγούσου αἰώνος, σέ μιά ἀλληλογραφία μεταξύ τοῦ Αύτοκράτορα Λέοντος Γ' καί τοῦ Χαλίφη 'Ομάρ Β', πληροφορούμεθα ὅτι ὑπῆρχαν ἐβδομήντα περίπου θρησκευτικά δόγματα. "Ἐνα πολυποίκιλα φυλετικό καί πολυποίκιλα σχισματικό κράτος δέν ἔχει τή δυνατότητα νά τρέφει προκαταλήψεις ἐναντίον τημηάτων τοῦ πληθυσμοῦ του, δν κ' αὐτό, σίγουρα, ἔξαρταται ἀπό τό μέγεθος καί τή δύναμη αὐτῶν τῶν μειονοτήτων ξεχωριστά ἡ συλλογικά. 'Ο φανατισμός καί οι προστριβές προκαλοῦν ταραχές καί ἐμφύλιο πόλεμο καί δόγμοιν στήν παρακμή τοῦ κράτους. Παρόλες τίς πολλές μειο-

Αρματοδρομία στόν Ίπποδρομό της Κωνσταντινούπολεως, πρώτο ήμισυ του 5ου αιώνα. Σκάλισμα σέ ελεφαντόδοντο, τό όνομαζόμενο Δίπυχο του Llampadii. Οι διάφορες φατρίες του πλήθους στην Κωνσταντινούπολη βασίζονταν σέ πολιτικές διαφορές και άριθμούσαν και Έβραίους μεταξύ τους. (Brescia, Museo Civico Cristiano. Φωτογραφία Giraudon).

νότητες και τά θρησκευτικά σχίσματα, ή Ελληνική Αύτοκρατορία γνώρισε πολύ λίγες φυλετικές διαμάχες, κατά τή διάρκεια τών έντεκα αιώνων της ζωής της.

Υπήρχε άνεκτικότης και έμπορικές και πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ τών μειονοτήτων. Μέ έξαιρεση τόν διωμό των Σαμαρειτών άπό τόν Ιουστινιανό και τών Παυλικανών - Βογόμιλων άπό τόν Άλεξιο Κομνηνό, δέν ύπηρξε κανένας σημαντικός διωγμός έναντίον μεγάλων μειονοτήτων. Ο Joshua Starr γράφει ότι άπό τό 641 μέχρι τό 1204 οι Ισραηλίτες υπέστησαν μόνο τρεις γενικούς διωγμούς. Τόνισε, έπισης, ο Starr ότι τά άντι - ιουδαϊκά μέτρα που είσθιαγε δ Λέων Γ' ήσαν ίδιατερα αύστηρα. "Άλλοι, δημως, ιστορικοί τόνισαν τά λάθη τού Starr. Κατάρχην δέν είναι σίγουρη ή άντι - ιουδαϊκή πολιτεία τού Λέοντος. Ο Henri Gregoire, στήν κριτική τού βιβλίου τού Starr, γράφει ότι δήν τά συμπεράσματα τού Starr «άναθεωρηθούν ποτέ, θά είναι ύπέρ τής άποψεως τής άπολυτης άνεκτικότητος». Ο καθηγητής Πέτρος Χαράνης, σέ μία έργασία σχετική μέν τούς Ισραηλίτες στήν Βυζαντινή Αύτοκρατορία ύπό τόν πρώτο Παλαιολόγο, γράφει ότι, οι Ισραηλίτες έχαιραν ένός «άξιοσημείωτου βαθμού άνοχης».

Άκομη καί ή παλιά άντιληψη ότι οι Ισραηλίτες καί οι μή Όρθδοξοι Χριστιανοί ήσαν περιορισμένοι μέσα σέ γκέπτο έχει άναθεωρηθεῖ. Γνωρίζουμε σήμερα ότι αιρετικοί, όπως οι Παυλικανοί καί οι Βογόμιλοι, καθώς καί τά άτομα δλλων θρησκευτικών δογμάτων, ύπηρχαν σέ δλες τής τάξεις τού λαοῦ καί κατοικούσαν σέ πολλές πόλεις καί κωμοπόλεις. Οι Ισραηλίτες μόνο δέν θά μπορούσαν νά κλεισθούν σέ άπομονωμένα γκέπτο, παρόλον ότι βρίσκουμε ισραηλιτικές συνοικίες στήν Κωνσταντινούπολη καί τή Θεσσαλονίκη. Ή πεποίθηση ότι οι θρησκευτικές μειονότητες ήσαν άποδενωμένες καί καταπιέζονταν σέ κλειστά γκέπτα στηρίζεται στήσ -

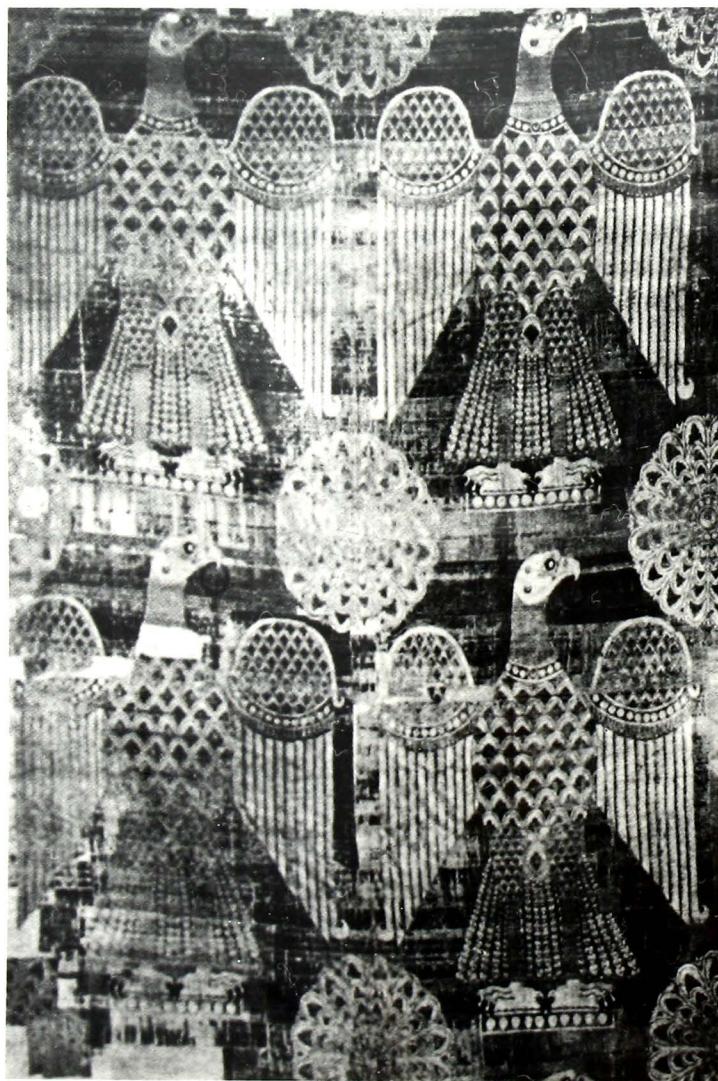

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

παντήσεις πού έδωσαν διάφοροι ιεράρχες, σχετικά μέ τίς θρησκευτικές μειονότητες. Παραδείγματος χάριν, δηλαδή της Μητροπολίτης Κίτρου Ιωάννης, (τέλη δωδεκάτου αιώνος) έγραψε μιά ἐπιστολή πρός τὸν ἀρχιεπίσκοπο Δυρραχίου Κωνσταντίνο Καμπάσιλα, δηλαδή ρωτούσε νά μάθει ἄν οἱ Ἀρμένιοι ἡσαν ἐλεύθεροι νά ἀνέγειρουν δικές τους ἐκκλησίες στὶς πόλεις ὅπου ζῶσαν. Ο Ἰωάννης ἀπάντησε: «Λαοί ξένων γλωσσῶν, δοξασιῶν δῆπος οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰσμαηλίτες, οἱ Ἀγαρίτες καὶ ἄλλοι σάν αὐτούς, τοὺς ἐπιτρέπεται ἀπό παλιά νά κατοικοῦν σέ χριστιανικές χώρες καί πόλεις μόνο πρέπει νά ζοῦν χωριστά καί δχι μαζί μέ τούς Χριστιανούς. Γί' αὐτὸν τὸ λόγο ὑπάρχουν συνοικίες, πού βρίσκονται εἴτε ἐντός εἴτε ἔκτός τῶν πόλεων, καί πού προορίζονται γιά κάθε μιά ἀπό αὐτές τίς δμάδες, ὥστε νά περιορίζονται σ' αὐτές τίς συνοικίες καί νά μήν ἐπεκτείνουν τὴν κατοικία τους πέρα αὐτῶν».

Γιά ἄλλη μιά φορά πρέπει νά παρατηρήσουμε πώς ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἰωάννη ἀναφερόταν στή συνήθεια τοῦ παρελθόντος καί δέν ἀνταποκρίνεται, ἀπαραιτήτως, στή σύγχρονη πραγματικότητα. Κατά περιόδους, ἐκκλησιαστικοί ἡγέτες διαμαρτυρήθηκαν γιά τὴν ἀνοχή πού ἔδειχνε τὸ κράτος ἀπέναντι σέ αιρετικές δμάδες ἡ τίς μή - χριστιανικές μειονότητες. Ἐπί παραδείγματι, δηλαδή αὐτηρός Πατριάρχης Ἀθανάσιος (δέκατος τρίτος αιώνας) έγραψε μιά ἐπιστολή διαμαρτυρίας στὸν Ἀνδρόνικο Β', ἔξαιτιας τῆς ἀνοχῆς τοῦ Αὐτοκράτορος ἀπέναντι στούς Ἰσραηλίτες, τούς Ἀρμένιους, τούς Τούρκους καί ἄλλους μή - χριστιανούς ἢ χριστιανούς σχισματικούς, οἱ δόποι ήσαν ἐλεύθεροι νά οἰκοδομοῦν τεμένη καί οἶκους λατρείας μεταξύ τοῦ χώρου τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν. Ο Ἀθανάσιος κατηγόρησε ἔναν κρατικό λειτουργό, δηλαδή παραχώρησε «μεγάλη δύναμη» στούς Ἰσραηλίτες. Ἐν ἀντιθέσει, δμως, πρός τὸν Ἀθα-

Μεταξωτό, Κωνσταντινούπολη, τέλος τοῦ 10ου αιώνα. Μεταξωτό ἀπό τὸν τάφο τοῦ St Germain, πού καταγόταν ἀπό τὴν Κωνσταντινούπολη. Οι δέοι καὶ οἱ χρυσές ροζέτες εἶναι κεντημένοι σέ πορφυρό μεταξωτό. Πολλοὶ Ἐβραῖοι ἐργάζονταν σ' αὐτή τῇ βιομηχανίᾳ, ἡ ὁποία κατευθυνόταν προσεκτικά ἀπό τὸ Κράτος. (Auxerre, Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Εύσεβιου. Φωτογραφία Lauros - Giraudon).

νάσιο ύπηρξαν δλλοι Πατριάρχες που ύπερασπίσθηκαν τά δικαιώματα τών Ισραηλιτών καί κατέβαλαν κάθε προσπάθεια γιά νά ἀποτρέψουν οιονδήποτε διωγμό. Ἐπί παραδείγματι, ὅταν οι Ισραηλίτες τῆς Κρήτης διαμαρτυρήθηκαν στὸν Πατριάρχη κατά τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν, οι δόποι οι τούς ἐνοχλοῦσαν, διὰ Οἰκουμενικού Πατριάρχης Μητροφάνης ἐκυκλοφόρησε τὸ 1568 ἔγκυλο, ὅπου προέτρεπε τούς κατοίκους τῆς Κρήτης νά ἀπόσχουν ἀπό ὕβρεις κατά τῶν Ισραηλιτῶν ἡ ἀπό δίδικες κατηγορίες. Συγκεκριμένα, τόνιζε διὰ Πατριάρχης, ὅτι ἑκεῖνοι οι δόποι οι σηκώνουν τά χέρια κατά τῶν Ισραηλιτῶν ἡ τούς βρίζουν, θά ἀνάθεματίζονται, θά ἀφορίζονται καί θά καταδικάζονται σέ αἰνιανά τιμωρία.

Γιά νά ἀκριβολογοῦμε, ἐκδόθηκαν κανόνες κατά τῶν Ισραηλιτῶν, καθώς καί κατ' ἄλλων θρησκευτικῶν μειονοτήτων. Θά πρέπει νά θυμόμαστε, δημος, ὅτι αὐτοί οι κανόνες ἔπειδη συνέβησαν μέσα ἀπό πραγματικές κοινωνικές ἀνάγκες καί ἀπεικονίζουν τίς ὑπάρχουσες συνθῆκες. Οι κανόνες δέν ἀπεικονίζουν προκατειλημένες θεολογικές καί θρησκευτικές ἀπόψεις καίτοι, ὅταν ἔξεδόθησαν, ἔστρητον πάνω σέ πίστεις καί σέ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας καί δέν ἀφοροῦσαν συγκεκριμένες πράξεις ἀτόμων. Οι συναλλαγές μεταξύ Χριστιανῶν καί Ισραηλιτῶν θά πρέπει νά ἔσαν πολύ ἀνεπιγμένες, σέ σημείο, ὥστε, νά ἀνησυχήσει ἡ Ἐκκλησία μήπως οι Ισραηλίτες ἐπιδράσουν ἀρνητικά πάνω στὸν χριστιανικό ποίμνιο. Γιά τό ίδιο λόγο ἡ Ἐκκλησία, κατά τὴν Σύνοδο τῆς Τρουλλοῦ, ἔξεδωσε κανόνες κατά τῶν συνθειεῦν ἀρχαίας ἐλληνικῆς καταγωγῆς. Οι ίδιοι οι Ισραηλίτες μπορεῖ νά ὑποκίνησαν καί νά προκάλεσαν τήν ἔκδοση τῶν ἀντι - σημιτικῶν κανόνων καί νόμων, καθόδον αὐτοί δέν ἔσαν παθητικοί πολίτες, ἀλλά ἀσκοῦσαν ἐπιρροή στὸ ἐμπόριο, τίς συναλλαγές, τήν πολιτική, τή μάθηση καί τή θρησκεία. Κατά διαφόρους περιόδους ὑπῆρχε μεγάλο ἐνδιαφέρον

γιά τὸν Ἰουδαϊσμό. Συγκεκριμένα, γύρω στά 1066 ὁ Ἀνδρέας, Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μπάρι, ἐνδιαφέρετο τόσο πολύ γιά τὸν Ἰουδαϊσμό, ὥστε, τελικά, ἀφήσει τὸ ιερατεῖο καί ἀσπάσθηκε τὸν Ἰουδαϊσμό. Ὕπηρξαν δέ περισσότερες τῆς μιᾶς προσηλυτίσεως ἀπό τὸν Χριστιανισμό στὸν Ἰουδαϊσμό, καί ἀντιστρόφως.

Οι Ισραηλίτες ἔξαγωγες καί ἔμποροι προδόθευαν καί οἱ οἰκονομικές εὔκαιριες γιά τὸν Ισραηλίτη μικρέμπορο ἥσαν ἔξισον πολλές.

Ἡ μοίρα τῶν Ισραηλιτῶν στὸ Βυζάντιο ἦταν πολύ καλύτερη ἀπό ἑκείνη τῶν Σαμαρειῶν, Μανιχαίων, Μοντανιστῶν, Τασκοδρουγιῶν, Βορβοριτῶν, Ὁφιτῶν, Παυλικανῶν, Βογόμιλων καί ἀρκετῶν ἄλλων θρησκευτικῶν μειονοτήτων. Τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, πού ἀφοροῦσε τούς Ισραηλίτες, ἀσχολεῖτο μέ κοινωνικά θέματα. Κανένας Ισραηλίτης, παραδείγματος χάριν, δέν μποροῦσε νά ἔχει γιά οἰκιακό ὑπηρέτη ἔναν Χριστιανό. Κάθε Ισραηλίτης πού θά προσπαθοῦσε νά κάνει περιοριμή σὲ Χριστιανό, ὑπόκειτο σέ δέσμευση τῆς περιουσίας καί σέ ἔξορια. Γάμοι μεταξύ Ισραηλιτῶν καί Χριστιανῶν ἀπαγορεύοντο. Πέρα ἀπ' αὐτούς τούς περιορισμούς, οι Ισραηλίτες ἔχαιραν κάθε ἐλεύθερίας πού ἔσχε γιά τούς ὑπόλοιπους πολίτες καί ἡ πίστη τους κατοχυρώνετο ἀπό τὴν νομοθεσία.

Ἡ καταπάτηση τῶν Ιουδαϊκῶν συναγωγῶν ἔτιμωρείτο. Ἐπί παραδείγματι, διὰ τους Ιουστινιανός διατήρησε ἔναν παλιότερο νόμο πού προστάτευε τό ἀπαραβίαστο τῆς συναγωγῆς. Οι Ισραηλίτες μποροῦσαν νά προσεύχονται καί νά ἀσκοῦν τὴν πίστη τους. Ἀπαγορεύετο νά ἐνοχλοῦν κατά τὸ Σάββατο, νά παρενοχλοῦν τίς τελετές τους ἡ νά τούς ἀναγκάζουν νά παρουσιασθοῦν στὰ δικαστήρια κατά τὴν ἡμέρα τοῦ Σαμπάτ. Ὁταν ἡ νομοθεσία τούς ἀπαγόρευε νά ὑπηρετοῦν σέ δημόσιες θέσεις καί τὸν στρατό, τοῦτο δέν ὀφειλόταν στὴν ὑπαρξη διακρίσεων ἀποκλειστικά κατά τῶν Ισραηλιτῶν. Ἡ νομοθεσία αὐτῆ

στρεφόταν ἔναντίον δλων τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων γιά λόγους ἀσφαλείας. Πράγματι, ὅταν συγκρίνεται ἡ συμπεριφορά πρός τὸν Ἰουδαϊσμό ἔναντι ἑκείνης πρός τά ἄλλα δόγματα, διὰ Ἰουδαϊσμός βρίσκεται σέ πολύ εύνοϊκώτερη θέση.

Ἄξιζει νά σημειωθεῖ ὅτι ο "Ἐλληνες ἥσαν, τουλάχιστο θεωρητικά, αὐτοτρόπεροι πρός τούς Χριστιανούς αἱρετικούς καί σχισματικούς ἀπό ὅσον μέ τούς πιστούς τῶν μη - χριστιανικῶν δογμάτων. Μερικές φορές πού ὑπῆρξαν διωγμοί, τούτοι οὐπῆρξαν τό ἀποτέλεσμα τῆς Ισραηλίτικῆς δραστηριότητος εἴτε κατά τοῦ Κράτους εἴτε κατά τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπί παραδείγματι, διὰ διωγμός τοῦ 634 προκλήθηκε ἔξαιτίας τῆς συνεργασίας τῶν Ισραηλιτῶν μέ τοὺς Πέρσες, οι δόποι μέ τὴν κατάκτηση τῆς Ἱερουσαλήμ τό 614, σκότωσαν περὶ τούς 60.000 - 90.000 Χριστιανούς. Ἐξαιτίας αὐτοῦ τό Κράτος δέν τούς ἐμπιστεύαν. Πολλοί Ισραηλίτες συμμετεῖχαν σέ θανάτους Χριστιανῶν. Ἀρκετά χρόνια νωρίτερα, δταν διὰ Βελισσάριος πολιόρκησε τὴν πόλη τῆς Νεαπόλεως (536) καί τά στρατεύματα τοῦ Βυζαντίου κατέλαβαν μέ ἔφοδο τὴν πόλη, οι Ισραηλίτες τῆς Νεαπόλεως ὑποστήριξαν τούς Οστρογότθους: Ισραηλίτες στρατιώτες, πού φύλαγαν ἔνα τρῆμα τῶν τειχῶν, ἀντιστάθκαν σκληρά. Ἡ Ισραηλίτική ἀντίσταση ἐπέρρεσε τὴν πολιτική τοῦ Ιουστινιανοῦ κατά τῶν θρησκευτικῶν διαφωνούντων.

Αύτά τά δύο παραδείγματα δείχνουν ὅτι οι ίδιοι οι Ισραηλίτες εἴτε γιά λόγους τῆς ίδικῆς τους πολιτικῆς εἴτε γιά ἄλλους λόγους, προκάλεσαν ἀντί - σημιτικά αἰσθήματα καί ἐπέσυραν διωγμούς κατά τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ὁ George Ostrogorsky ἔγιγε τήν ἀντί - σημιτική πολιτική τοῦ Λέοντος Γ', τόν δγδοι αἰώνα, ἐπί τῆς βάσεως τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ κατά τήν ἐποχή ἑκείνη. Αύτος γράφει: «Ο διωγμός τῶν Ισραηλιτῶν ἀπό τὸν Λέοντα Γ', ἔννας ἀπό τούς σχετικά σπάνιους διωγμούς στή βυζαντινή ιστορία, θά

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

πρέπει νά θεωρηθεῖ περισσότερο σάν μαρτυρία μιᾶς αύξανομένης ιστραπλικής ἐπιρροής κατά τήν ἐποχή ἑκείνη.

Παρομοίως, δ' ἀντί - σημιτισμός τοῦ Ἀλέξιου Κομνηνοῦ προκλήθηκε ἀπό τοὺς Ἰσραηλίτες. Ὁ Ἀλέξιος διέταξε δραστικά μέτρα κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴ Χερσώνη διότι ἔνας ἡ πολλοὶ Ἰσραηλίτες σταύρωσαν ἔνα δούλο, τὸν μοναχὸν Εὐστράτιο, καθώς καὶ τὸν τοπικό ἐπαρχο, ἔναν προσήλυτο ἀπό τὸν Ἰουδαϊσμό, ὅπως ἐπίσης διότι οἱ Ἰσραηλίτες ἔλαχαν παραβιάσει τὴν κρατική καὶ τὴν ἑκκλησιαστική νομοθεσία καὶ κατείχαν Χριστιανούς δούλους.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Gregoire περὶ «ἀπόλυτης ἀνοχῆς» δέν μπορούν νά γίνουν ἀπόδεκτές καθ' ὀλοκληρίαν, διότι γνωρίζουμε ὅτι ὑπῆρξαν σποραδικοί διωγμοί καὶ ἀντί - σημιτικές νομοθεσίες καὶ ἐνέργειες. Ὕπηρχαν καὶ ἄλλοι λόγοι πού συνέδραμαν στὸν ἀντισημιτισμό. «Ολοὶ γνωρίζουμε ὅτι ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἦταν ἰουδαϊκὴ καὶ ὅτι σύντομα ἀντιμετώπισε δύο μεγάλους ἀντίπαλους: τὴν ἰουδαϊκὴν συναγωγὴν καὶ τὸν ἑλληνικὸν ναό. Ἡδη ἀπό τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων, ἡ συναγωγὴ καταδίκασθηκε ἀπό τοὺς Χριστιανούς, συγγραφῆς. Ἡ καταδίκη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἀπό τὴν Ἐκκλησία τῶν πρώτων ἄλλα καὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων ἐστηρίζετο πάνω σὲ Παλαιοδιαθηκικές προφητείες καὶ ἐρμηνείες. Οἱ ἑκκλησιαστικοὶ Πατέρες καὶ οἱ Χριστιανοὶ Ἀπολογητές βρήκαν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη προφητικές καταγγελίες κατά τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους πού εἶχε στρέψει τὴν προσοχὴ του στὸ ἔξωτερικό περίβλημα τῆς Θρησκείας, περιορίζοντας τὸν ἔαυτὸν του στὴν τήρηση τῶν ἔορτῶν καὶ τῶν τελετῶν. Ἡ ἀποκλειστικότης τῶν Ἰσραηλιτῶν (περὶ «περιουσίου Λαοῦ») θεωρήθηκε ἐπίσης σάν μισανθρωπισμός καὶ σάν ἀντικοινωνική ἡ ἔχθρική πρός τοὺς μῆτ - Ἰσραηλίτες.

Γιά νά ακριβολογοῦμε ὑπῆρχε ἀντισημιτισμός στά γραπτά τῶν

ἑκκλησιαστικῶν Πατέρων, ὅπως στὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο καὶ τὸν Φώτιο, καὶ ὑπῆρχαν ἀντισημιτικοί κανόνες. Θά πρέπει νά θυμόμαστε, δημος, ὅτι ἡ νομοθεσία τῶν κανόνων δέν ξεχώριζε μόνο τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπευθυνόταν κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν, κατά τῶν «Ἐλλήνων» («Ἐλληνες εἰδωλολάτρες») καὶ κατά τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν. Ἐπί παραδείγματι, ὅ δέκατος - τετάρτος κανόνας τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἀπαγόρευε τὸ γάμο μεταξύ εἰδωλολάτρων ἡ «Ἐλλήνων» καὶ Χριστιανῶν, ἐκτός ἂν ὑπῆρχε σαφῆς ὑπόσχεση ὅτι ὁ μῆτ Χριστιανός θά ἔβαπτίζετο.

Οἱ ὅγδοις κανόνας τῆς Ἐβδομῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου δείχνει ὅτι ὑπῆρχαν Ἰσραηλίτες πού ἀσπάσθηκαν τὸν Χριστιανισμό μέ μισή καρδιά (ἴσως σάν ἀποτέλεσμα τῆς καταπιεστικῆς νομοθεσίας τοῦ Λέοντος Γ'). Ὁ κανόνας αὐτὸς δέν ἐκδόθηκε γιά νά κάνει διακρίσεις κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλά στρεφόταν κατά τῆς ὑποκριτισάς δρισμένων ἀτόμων. Οἱ ἀνθρωποι ἐπρεπε νά είναι σαφῶς ἡ Χριστιανοὶ ἡ Ἰσραηλίτες.

Οἱ ἐνδέκατος κανόνας τῆς Πενθέκτης ἡ τῆς Συνόδου τῆς Trullo ἐίναι πράγματι αὐστηρός κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν πού ἀσκοῦσαν τὸ ἱατρικὸ ἐπάγγελμα. Παρέμενε, δημος, ἔνα νεκρό γράμμα, καθόσον γνωρίζουμε ὅτι οἱ Ἰσραηλίτες γιατροί ἀσκησαν τὸ ἐπάγγελμά τους χωρὶς δυσκολία. Δέν ὑπάρχει μαρτυρία δι λαϊκού ἀφορίσθηκαν ἡ ὅτι ιερεῖς καθηρέθησαν ἐπειδή ἐλούζοντο ἡ συναναστρέφοντο μέ τον Ἰσραηλίτες. Οἱ κανόνες ἀποκαλύπτουν αὐτὸ πού πράγματι γινόταν καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς Ἐκκλησίας νά βάλει ἔνα τέλος στὶς συνήθειες, πού κατά τὴν ἀποψη τῶν ἑκκλησιαστικῶν Πατέρων, ἥσαν παράνομες. «Ομως, ἡ ἑλληνική Ἀνατολή δέν γνώρισε τὸν θεσμό τῶν auctoritas. Οἱ κανόνες παρεβιάζοντο συχνά καὶ ὑπάρχουν σαφεῖς μαρτυρίες πού ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀποψη ὅτι ἡ κανονική νομοθεσία ὑπῆρξε ἀπό τίς λιγώτερο δημο-

φιλεῖς διδασκαλίες στή ζωή της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Γενικά, οἱ Ἰσραηλίτες προσαρμόσθηκαν στὴν Αὐτοκρατορία, τὴν ὅποια θεώρησαν σπίτι τους καὶ πατρίδα τους. Ἔζησαν μά φυσιολογική ζωή, συμμετέχοντες στὴν πολιτική, τὴν ἀνάπτυξη καὶ τίς λαϊκές ἔξεγέρσεις. Ἡ διώξη πού ὑπέστησαν ἦταν μᾶλλον σποραδική καὶ, μέ διλίγες ἔξαιρέσεις, ἔζησαν ἡσυχα - τουλάχιστο μέχρι τὴν Τετάρτη Σταυροφορία, πού ἐσήμανε τὴν ἀπαρχή μᾶς περιόδου περιπτειῶν, τόσο γιά τοὺς Ἰσραηλίτες. Ἀκόμη καὶ ὁ Joshua Starr δημολογεῖ ὅτι τὸ ἐννεανήτα τοὺς ἐκατό τῆς περιόδου 641 - 1204, ἦταν ἀπελευθερωμένο ἀπό γενικούς καὶ σοβαρούς διωγμούς.

«Ομως, ἀκόμη καὶ οἱ διωγμοί τοῦ Ἡράκλειου, τοῦ Λέοντος Γ' καὶ τοῦ Βασίλειου Α', δέν ἀπευθύνοντο μόνον κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἀντιμετώπισαν μέ το αὐτό, ἃν όχι βαρύτερο μέτρο σκληρότητος, ἀλλά στρεφόταν κατά τῆς ὑποκριτισάς δρισμένων ἀτόμων. Οἱ ἀνθρωποι ἐπρεπε νά είναι σαφῶς ἡ Χριστιανοὶ ἡ Ἰσραηλίτες. Οἱ ἐνδέκατος κανόνας τῆς Πενθέκτης ἡ τῆς Συνόδου τῆς Trullo ἐίναι πράγματι αὐστηρός κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν πού ἀσκοῦσαν τὸ ἱατρικὸ ἐπάγγελμα. Παρέμενε, δημος, ὅτες οἱ μειονότητες ἔχαιρον ἐνός μεγάλου ποσοστοῦ ἀνοχῆς καὶ, ἀκόμη, προόδευσαν. Ἐπί παραδείγματι, οἱ Ἰσραηλίτες Καραΐτες ἰδρυσαν πολλά πλούσια καὶ πνευματικά δημιουργικά κέντρα στὸ ἑλληνορθόδοξο κράτος τοῦ Βυζαντίου. Ἀντιθέτως, ὑπό τὸν Δυτικό Χριστιανισμό, παρόλο ὅτι προόδευσαν, ποτέ δέν ἐπέτυχαν νά ἐγκαθιδρύσουν κέντρα. Παρά τὸ γεγονός δέ ὅτι ἡ ἀπαράμιλλος ἀνάπτυξη τοῦ Καραΐσμου» στὸ Βυζαντίο τὸν δέκατο αἰώνα, μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ σὲ ἔωτερικές δυνάμεις, δημος παρατηρεῖ δι καθηγητής Ankori, θά πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ πρόσδοσης μᾶς μειονότητος σέ δημοιαδήποτε χώρα, ἀπαιτεῖ εὔνοικές ἐσωτερικές συνθήκες καὶ εύμενεῖς καταστάσεις γιά τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐξάπλωσή της. Ἡ ἀνοχή καὶ ἡ ἀποδοχή της ἀπό μέρους τοῦ κράτους καὶ τῶν πολιτῶν, ἀποτελοῦν βασικά στοιχεῖα γιά τὴν ἀνάπτυξη

Η γραφική Ναζαρέτ στή Γαλιλαία, με τήν έκκλησία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

μιᾶς μειονότητος.

Έπιπλέον, τό γεγονός και μόνον ότι κατά τά πρώτα χρόνια τοῦ ἐνδέκατου αἰώνος σημειώνεται ἔνα μεταναστευτικό κύμα ἀπό τή μουσουλμανική Αίγυπτο, ἔξαιτις τῶν ἔκει διωγμῶν ὑπό τόν Caliph al-Hakim (καὶ ἔνα «ἐνθουσιώδες μεταναστευτικό κύμα» Ἰσραηλιτῶν τόν δωδέκατο αἰώνα) ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Ἑλληνική Αύτοκρατορία ἔχαιρε καλῆς φήμης γιά διαφωνοῦντες και γιά θρησκευτικές μειονότητες. Εἶναι ἀλήθεια πώς δὲ Βενιαμίν ἀπό τήν Τουδέλα, δ ὅποῖς στά 1168 ἐπισκέφθηκε πολλές ἑλληνικές πόλεις, γράφει ὅτι κατά τό ταξίδι του συνάντησε μίσος κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν. Παρόλον ὅτι τό μίσος και ἡ βία δέν ἐπιδέχονται καμμά δικαιολογία, ἡ ἀλλαγή τῆς ἑλληνικῆς στάσεως ἀπέναντι στούς Ἰσραηλίτες κατά τόν δωδέκατο αἰώνα και μετέπειτα, ἔχει ἀποδοθεῖ στίς ἀλλαγές και τίς ἐπιδράσεις τῶν Σταυροφόρων ἐπί τῆς ἑλληνικῆς ἀνεκτικότητος. Οι Ἑλληνες ἀναγκάσθηκαν νά μισήσουν κάθε τό ξένο, μία τάση πού κατέληξε στούς διωγμούς τοῦ 1182 ἐναντίον δλων τῶν ξένων, συμπεριλαμβανομένων και τῶν Ἰσραηλιτῶν.

“Ομως, οι ἐπίσημοι διωγμοί ἡ τά διατάγματα κατά τῶν μη - Χριστιανῶν τοῦ Λέοντος Γ’ ἢ τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ είχαν ἐλάχιστο ἀντίκτυπο πάνω στίς καθημερινές σχέσεις Ἰσραηλιτῶν και Ἐλλήνων, οι σχέσεις τῶν δύο πόλεων ὑπῆρχαν εἰρηνικές ἀν δχι φιλικές.

Στή μεσαιωνική Ἑλληνική Αύτοκρατορία ὑπῆρχαν πολλές Ἰσραηλιτικές κοινότητες σέ πόλεις ὅπως ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ Νίκαια, ἡ Ἀβιδος, τό Ἀμόριον, ἡ Ἔφεσος, ἡ Σύνναδος, ἡ Χῶναι, ἡ Σελεύκεια, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Καστοριά, ἡ Θήβα, ἡ Κόρινθος, ἡ Σπάρτη, στήν ἑλληνική Ἰταλία (Siponto, Bari, Oria, Otranto, Rossano, Tarento και Venosa) καθώς σέ μικρότερες πόλεις και

σέ νησιά ὅπως: Πάτρα, Ναύπακτος, Κέρκυρα, Χίος και Σάμος.

Τό σύνολο τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ πληθυσμοῦ κατά τήν περίοδο τῆς ἀκμῆς τῆς Αύτοκρατορίας, διεσπαρμένου σέ 1000 περίποιο κοινότητες, ἔχει ὑπολογισθεῖ ἀπό τόν δείμνηστο καθηγητή Α’. Ἀνδρέαδη σέ 15.000 μέ 20.000. Οι ὑπολογισμοί του βασίζονται στήν ἀφήγηση τοῦ Βενιαμίν ἀπό τήν Τουδέλα και σέ δλλους μεσαιωνικούς ταξιδιώτες. “Ἄλλοι, συμπεριλαμβανομένου τοῦ καθηγητή Απκορι, ἀνεβάζουν τόν ἀριθμό σέ 45.000 μέ 85.000 δημοτα.

Πέρα ἀπό τόν θεωρητικό ἀντί - σημιτισμό τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἡ τῆς νομοθεσίας, δέν ὑπῆρξαν ὄχλωδεις βιασιοπραγίες, συστηματικοί διωγμοί, δημεύεταις περιουσιῶν ἡ μαζικές ἀπλάσεις. Οι ἀντί - σημιτικοί κανόνες και οι διατάξεις θά πρέπει νά θεωρηθοῦν ἀπό τή θρησκευτική σκοπιά. Και ἡ Ἐκκλησία και διά Αύτοκράτορας, σάν ἀντίβασιλιάς τοῦ Θεοῦ πάνω στή Γῆ, ἐνδιαφέροντο γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς τῶν ὑπόκοπων τους. Συνεπώς, ὅταν ἐνέργοῦσαν κατά τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων, ὑπεστήριζαν ὅτι ἐνέργοῦσαν στό δονομά τῆς ἀγάπης και τοῦ ἐνδιαφέροντος γιά τή σωτηρία τῶν ὑπόκοπών τους.

‘Αναφορικά μέ τό λαό, οι ἀνθρώποι, συχνά, ἀρνοῦντο νά συμμορφωθοῦν πρός τήν νομοθεσία είτε τῆς Ἐκκλησίας είτε τῆς αύτοκρατορικῆς Αύλης. ‘Επι παραδεί-

γματι, ἡ Ἐκκλησία είχε ἀπαγορεύει στούς πιστούς νά ἐπισκέπτονται Ἰσραηλίτες γιατρούς, δημος δ κανόνας δέν είσακούσθηκε. Ἀκόμα, ὑπῆρξαν αύτοκράτορες ἡ μέλη τῆς αύτοκρατορικῆς οἰκογένειας πού παρακολουθοῦντο ἀπό Ἰσραηλίτες γιατρούς, δημος δ Αύτοκράτορας Ιουστίνος Β’. ‘Οταν δ περιφήμος ιεραπόστολος Νίκων δ Μετανοεῖτε ζήτησε, τόν δέκατο αἴώνα, τήν ἐκδίωξη τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπό τή Σπάρτη, σάν δρο γιά τήν ἔκει μετάβασή του, οι Σπαρτιάτες ἀρνήθηκαν νά ἀποδεχθοῦν τούς δρους τοῦ Νίκωνος. Τουναντίον, πληροφορούμαστε ὅτι ὑπῆρχε ἀληθινή συμπάθεια και φιλία μεταξύ Σπαρτιατῶν και Ἰσραηλιτῶν στή Λακωνία.

‘Υπῆρξαν Αύτοκράτορες πού δέν ἀκολούθησαν τήν ἀντί - σημιτική πολιτική τῶν προκατόχων τους. ‘Ο Κωνσταντίνος Ε’ είχε κατηγορηθεῖ ως «ίουσδιαφρων», και δ Μιχαήλ Β’ (ὁ Τραυλός) σάν φίλος τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐπειδή διάκειτο εύμενώς ἀπέναντι στούς Ἰσραηλίτες και ἡταν ἀνεκτικός πρός δλες, τίς αἱρέσεις (‘Αθίγγανοι, Σαμπεταῖτες, και δλλοι). ‘Αργότερα, κατά τόν 13 αἰώνα, δ Μιχαήλ Παλαιολόγος ἔγινε φίλος τῶν Σημιτῶν, ἐνώ δ γιός του Ἀνδρόνικος Β’ ἀπαγόρευσε κάθε διάκριση μεταξύ Χριστιανῶν και Ἰσραηλιτῶν. Διέταξε, ἐπί παραδείγματι, δημος οι Ἰσραηλίτες τῶν Ιωαννίνων είναι ἐλεύθεροι και ἀνε-

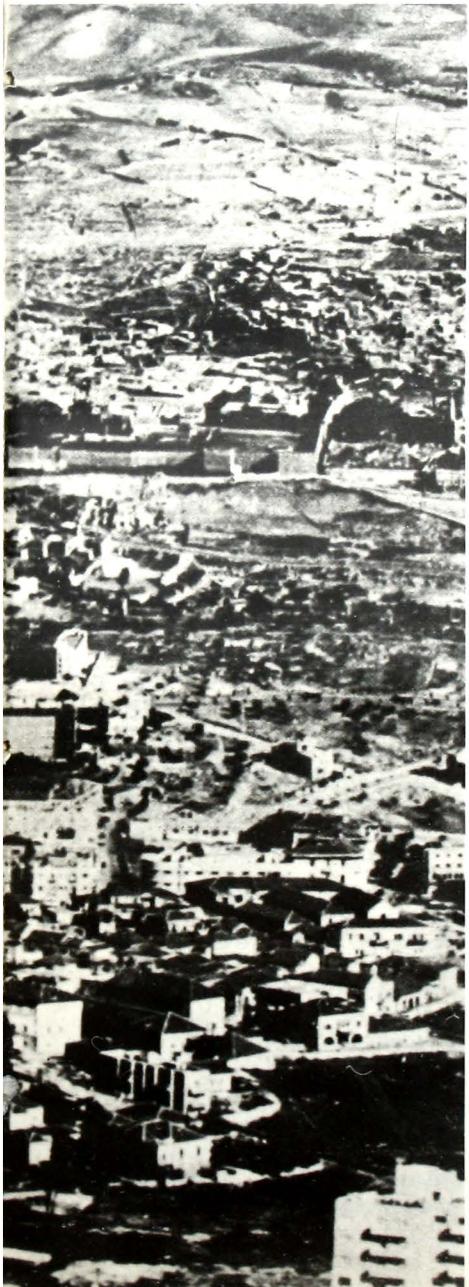
ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ

© 2013 Pearson Education, Inc.

· Ιερουσαλήμ: Ὅποις τῆς συγχρόνου πόλεως.

Μιά έπειγουσα προτεραιότητα

(Τό παρακάτω άρθρο τοῦ κ. **Φιλίπ Κλούτζνικ**, Προέδρου τοῦ Παγκοσμίου Έβραικοῦ Συνεδρίου, δημοσιεύθηκε στὸ *Christian Science Monitor*. Στή συνέχεια δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικό *News and Views*, τοῦ Παγκοσμίου Έβραικοῦ Συνεδρίου, ἀπό δόπου καὶ γίνεται ἡ ἀναδημοσίευση).

Πολλοί ἀνθρωποι σκέπτονται τὴν «εἰρήνη» μὲ τρόπο πολιτικό – κάτι πού στοχάζονται οἱ πολιτικοὶ καὶ πού τὸ πραγματοποιοῦν μὲ διπλωματία.

Πάντως ἡ «εἰρήνη» στήν ἀληθινή της ἔννοια εἶναι ἡ ἐκπλήρωση μιᾶς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς διαδικασίας ἀνθρώπινων ἐνεργειῶν, συνδυασμένων καὶ ἐπιτυχμένων. Εἶναι μιά ὀντίληψη βαθιά ριζωμένη στίς παραδόσεις καὶ τίς ἀξίες τῶν μεγάλων θρησκειῶν καὶ τῶν μεγάλων παγκόσμιων φιλοσοφιῶν.

Τά ἔθνη, καὶ στούς κόλπους τῶν ἔθνων οἱ θρησκευτικές δημάδες, δείχνουν τήν ἔχθρότητά τους καὶ συγκρούονται ὅταν αἰσθάνονται ἀπειλή, κακομεταχείριση ἢ ἀπογυμνωμένα. Καὶ δῆμως αὐτά τά συναισθήματα τῆς στιγμῆς ἔχουν ἀποδειχθεῖ πολύ συχνά σάν ιστορικά λαθεμένα. Τά κλάματα καὶ ἡ κακομοιρία εἶναι μάταια. Πολύ συχνά κυττάμε πρός τὰ πίσω μὲ λύπη καὶ θλίψη.

«Ἐνα ἀπό τά μεγαλύτερα καὶ ὥραιότερα τζαμιά εἶναι τό ἔλ - Ζάλ-ζαρ στήν Ἀκρα, πού χτίσθηκε τό 1781.

Έβραιοι και Μουσουλμάνοι έχουν ζήσει, κατά τό μεγαλύτερο μέρος αύτού του αίώνα, ένα ίδιαίτερο τρόπο άλλοτριασης. Μιά Θρησκευτική κληρονομιά άναλογη, ένας κοινός πατριάρχης, δ' Άβραάμ, και κοινές σημιτικές ρίζες δέν μπόρεσαν νά ξεπεράσουν τίς πολιτικές τάσεις πού παρουσιάζονται σάν άνταγνωστικές.

Η σύγκρουση πού άναπτύχθηκε μεταξύ του σιωνισμού και του άραβικού έθνικισμού, άργότερα μεταξύ του Ισραήλ και τών άραβικών κρατών, διαπότισε όλο τό πλέγμα τών ιουδαϊκών - ισλαμικών σχέσεων, σέ δλο τόν κόσμο. Τό σχίσμα πήρε διαστάσεις τόσο παράλογες, πού οι ήγετές τών άδελφών Μουσουλμάνων στήν Αίγυπτο - άντιδρωντας έν μέρει μέ τή σύγχυση πού προκάλεσε τό πάθος στήν πρόσφατη αίγυπτο - Ισραηλινή συνθήκη - δήλωσαν δτι «Μουσουλμάνοι και Ισραηλινοί δέν μπορούν ποτέ νά συνυπάρξουν».

Αύτό είναι ένα δόγμα άπελπισίας και ήπιτοπάθειας. Έχουν χάσει τή συνείδηση δτι έμεις, Μουσουλμάνοι και Έβραιοι, μαζί μέ τούς Χριστιανούς, είμαστε δλοι «δ Λαός τής Βίβλου».

Η είρωνεία είναι δτι οι Θρησκευτικοί έξτρεμιστές τών δύο μερών άφηνουν νά δόδηγηθούν άπο έρμηνεις τών ιερών τους βιβλίων, τόσα λαθεμένες, πού έχουν μετατρέψει τήν άνθρωπιστική διδασκαλία τής πνευματικής τους κληρονομιάς σ' ένα ξεστράτισμα σημαδεμένο άπο μιά σωβινιστική ψευτοευλάβεια και ένα μηδενισμό.

Και θυμάς ή άληθινή έβραική παράδυση είναι γεμάτη έκφρασεις άνθρωπηνς δέλελφοσύνης και κοινωνικής είρηνης. Στήν πραγματεία Gittin τού Ταλμούδ (61 A) μᾶς δίνεται ή προτροπή «νά βοηθούμε τόν φτωχό έθνικό σάν φτωχό έβραιο, νά έπισκεπτόμαστε τόν άρρωστο έθνικό σάν τόν έβραιο άρρωστο και νά θάβουμε τόν πεθαμένο έθνικό μέ τόν έβραιο πεθαμένο, χάριν τής είρηνης».

Στόν Μεσαίωνα, ή περίοδος τής πνευματικής δραστηριότητος έδωσε άφορμή νά δημιουργηθούν έργα πνευματικά και Θρησκευτικά όμοια και συμπληρωματικά. Ύπηρχε ή συνεργασία μεταξύ του Ισλάμ και τού Ιουδαισμού. Ό Μαϊμονίδης και ή Άλφαραμπή Θεωρούνται συχνά άπο τούς δυτικούς δτι άνηκουν στήν ίδια παράδοση.

Ο σοφός Ραββίνος Johan de Geeronde, στό Iggeret Techouvah (έπιστολή Μετανοίας), δίνει μιά άποψη τέλεια προσάρμοσμένη στής σημερινές άναγκες. Δίδασκε: «Και οι Έβραιοι πρέπει νά διαλέξουν άνθρωπους πού θά έπιβάλουν τήν είρηνη, πού θά είναι ίκανοι

Ό τάφος τοῦ Βασιλέα Δαυίδ στό Όρος Σιών τιμάται άπο τούς Έβραιούς και τούς Μωαρεμέθανούς.

νά δώσουν και νά ένισχύσουν τήν είρηνη άνάμεσα στούς άνθρωπους. «Και αύτοι οι διαλεκτοί άνθρωποι πρέπει νά είναι σε Θέση νά φέρουν τήν κατανόηση και τή συμφιλίωση στούς άνθρωπους και νά έπιβάλουν τήν είρηνη».

Ο Πρόεδρος Σαντάτ μᾶς έκανε νά δούμε δλα άσα τό κουράγιο και ή ένατένιστη τοῦ μέλλοντος, δποιεσδήποτε και άν είναι οι Θρησκευτικές πεποιθήσεις, έχουν σημασία δταν έφαρμοζούνται γιά τήν πολιτική συμφιλίωση και τήν εύτυχια τών άνθρωπων. Ή άπαντηση τοῦ πρωθυπουργού Μεναχέμ Μπεγκίν μᾶς άπέδειξε δτι καταστάσεις, πού στό παρελθόν είχαν φτάσει σε άδιέσοδο, μπορούν νά λυθούν. Και δ πρόεδρος Κάρτερ έδωσε άποδειξεις τών πιό υψηλών παραδόσεων πίστεως στήν πορεία πού χάραξε γιά τήν άναζήτηση τής είρηνης.

Ο πολιτικός διάλογος μεταξύ του Ισραήλ και τών Άραβων, πρός τό παρόν σε έμβρυαν κατάσταση, δποιεσδήποτε και άν είναι οι προσδοκίες, σχετικά μέ τή συμμετοχή και τόν έπικιωκόμενο σκοπό, έχει άναγκη τήν έφαρμογή μιάς μοντέρνας πνευματικής έκπιμπσεως μεταξύ Μουσουλμάνων και Έβραιών. Κάνοντας αύτή τήν έκκληση δέν έχω τήν πρόθεση νά συνταυτισθώ μέ αύτήν ή έκεινή τήν άποψη, σχετικά μέ αύτό πού άπαιτει «ή είρηνη» στήν Έγγυς Ανατολή ή μέ αύτήν ή έκεινή τήν στρατηγική γιά νά έπιτευχθεί. Ακόμα περισσότερο πού δέν θέλω νά άσχοληθώ έδω μέ τό έξαιρετικά σπουδαίο έργο νά καθορίσω τής νομοθετικές σχέσεις πού θά πρέπει νά δημιουργήθουν γιά νά έπιτευχθεί αύτός δ σκοπός

τού έβραιο - μουσουλμανικού διαλόγου.

Άπλυς περιορίζομαι νά συμβουλεύω δτι έπι Έβραιοι και Μουσουλμάνοι πρέπει νά προσφύγουν στή διαίσθηση τους γιά νά ύπαρξει άμοιβασιος σεβασμός. Ξεκινώντας δπό αύτό τό σημείο μπορούμε νά φτάσουμε στήν κατανόηση και τήν παραδοχή.

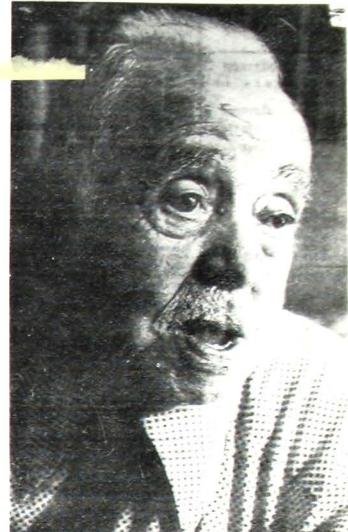
Στή διάρκεια τής τελευταίας δεκαετίας, τό Παγκόσμιο Έβραιϊκό Συνέδριο άκολουθσε ένα διάλογο ζωντανού και καρποφόρο μέ τόν χριστιανικό κόσμο. Συνεργαζόμενοι μέ τό Οικουμενικό Συμβούλιο τών Εκκλησιών, οι Έβραιοι και οι Χριστιανοί Ιθύνοντες έμαθαν νά νοιώθουν τούς φόβους και τής έπιθυμίες δ ένας τού δλλου, νά σέβονται τής ήθικές δξεις τού δλλου και νά έκτιμούν τούς βαθείς δεσμούς πού ύπαρχουν μεταξύ τους.

Πρίν λιγό καιρό ήγήθηκα μιάς άντιπροσωπείας είκοσι περίπου Έβραιών ήγετες, πού είχε μιά ιστορική άκροση δπό τόν Πάπα Ιωάννη - Παύλο II - μάρι μετανάστη πού συμβόλιζε τό νέο τύπο σχέσεων πού μπόρεσαν νά άποκατασταθούν χάρις στής ένωμένες προσπάθειες τού Βατικανού και τής έβραιϊκης κοινότητας. (Σημ. Βλέπε «Χρονικά», Ιουνίου 1979).

«Ενας διάλογος άνάμεσα στούς ήγετες τού Ισλάμ και τού παγκόσμιου Έβραιϊσμού θά πρέπει νά άποτελέσει άντικείμενο έπειγουσας προτεραιότητος. Έχουμε άναγκη νά ξαναδημιουργήσουμε τούς δεσμούς πού ύπηρχαν κάποτε. Και ή «σφαιρική είρηνη», γιά τήν δποία μιλούν οι πολιτικοί, άπαιτει μιά στέρεη βάση, σάν και αύτή, γιά νά μπορέσει νά πραγματοποιηθεί.

ΜΠΕΝΑΡΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΙΩΝΙΣΜΟΣ

‘Ο ιστοριοδίφης κ. Ιακώβ Σιμπή, πού έργαζεται στό Πανεπιστήμιο τῆς Ιερουσαλήμ, μᾶς ξέστειλε τήν παρακάτω διευκρίνηση γιά τίς σχέσεις τοῦ πρωτοπόρου συνδικαλιστοῦ Ἀβραάμ Μπεναρόγια μέ τόν Σιωνισμό:

Σέ ώρασιο ἄρθρο, μέ θέμα «Ἀ-
βραάμ Μπεναρόγια: 'Ο ἀνθρωπος
πού ἔγραψε ιστορία στό συνδικαλι-
σμό τῆς Ἐλλάδος», πού δημοσιεύ-
θηκε στήν ἐφημερίδα «Βῆμα» (τῆς
18/5/79) καί ἀναδημοσιεύθηκε στό
περιοδικό «Χρονικά» (τεῦχος Ιου-
νίου 1979), ὑπῆρχε μιά ιστορική ἀ-
νακρίβεια πού πρέπει νά διορθωθῇ.

Γράφει δ συγγραφέας στό ἄρ-
θρο του: **«Μετά τήν ἀπελευθέρω-
ση, συνδέθηκε (δε Μπεναρόγια)
στενά μέ τό Νίκο Καζαντζάκη καί
μαζί μέ τό Σβάλο Ίδρυσαν τό
«ΣΚΕΛΔ». Συνεπής ἀντισιωνιστής
μέχρι τό θάνατο του («ἡ ἑθνική βά-
ση τῆς κοινωνίας είναι καπιταλιστι-
κή βάση»), μέ τήν ίδρυση τοῦ
'Ισραήλ ἀρνήθηκε νά ἐγκατασταθεῖ
ἐκεῖ, μή θέλοντας νά ἐπιδοκιμάσει
(έστω καί σιωπηρά) τήν ἐπιτυχία
μιᾶς πολιτικῆς πού σ' ὅλη τή ζωή
τόν είχε βρει ἀντίθετο».**

Είναι ἀλήθεια δτι δ Ἀβραάμ
Μπεναρόγια, προσκολλημένος καί
αὐτός, δίχως καμμιά κριτική, στά¹
μαρξιστικά ίδεώδη, ἥταν ἐνάντιος
στό σιωνιστικό κίνημα, στή σιωνι-
στική ίδεα καί τήν ἑθνική της βάση.

Αύτόν τόν ἔσωτερικό του πόλε-
μο μεταξύ τοῦ Σιωνισμοῦ καί τοῦ
Μαρξιστικοῦ Ούνιβερσαλισμοῦ, ἀ-
ναλύει σε μιά δήλωση πού σφραγί-
ζει ἄρθρο του¹ γιά τίς ἀρχές τοῦ
σοσιαλιστικοῦ κινήματος στούς
Ἐβραίους τῆς Θεσσαλονίκης:

«Πάντα είχα τό Θάρρος νά ἀγω-
νίζομαι γιά τίς ίδεες μου καί ἐπίσης
νά παραδέχομαι τά λάθη μου δtan
έλάθευα. Πάντα χτυποῦσε στήν
καρδιά μου τό ἐβραϊκό αἰσθημα καί
τό ίουδαικό πρόβλημα μέ ἀπασχό-
λησε δλη μου τή ζωή.

Τό 1907 δημοσίευσα στή βουλ-
γαρική γλώσσα μιά φυλλάδα μέ θέ-
μα «Τό ίουδαικό πρόβλημα καί τό
σοσιαλ - δημοκρατικό κίνημα»,
στήν δποία πρότεινα τήν **πνευματι-
κή ἀνάμιξη** σάν λύση τοῦ ίουδαικοῦ
προβλήματος.

Ἐπίσης κάθε μου ἐνέργεια στή
Θεσσαλονίκη ἐβασίζετο στήν πίστη
μου, δτι δ Μαρξιστικός - Σοσιαλι-
στός θά φέρει τή λύση τοῦ ίουδαι-
κοῦ προβλήματος.

Βρισκόμουν πάντα σέ ἀγαθές
σχέσεις μέ τό κίνημα «Ποαλέ -
Σιών» (Σιωνιστικό ἐργατικό κίνημα),
καί οι σχέσεις μου αὐτές μέ σύνδε-
σαν φιλικά μέ τόν Ἰτσχάν Μπεν -
Τσβή. «Ομως ποτέ δέν πίστεψα δτι
μπορεῖ νά ίδρυθῇ **Ιουδαικό κράτος**
καί εἰδικά στή Γή τῶν Πατέρων.
Ποτέ δέν πίστεψα στήν Ἄνασταση
τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσας, καί **ποτέ**
δέν πίστεψα δτι μπορεῖ νά δημιουρ-
γηθεῖ μιά διεθνής κονιουκτούρα
πού θά ἐπιτρέψει τήν ύπαρξη ἐνός
ίουδαικοῦ κράτους. Πάντα είχα ἐμ-
πιποτούνη στόν ἑαυτό μου, στήσ ί-
δεες μου καί στήν πίστη μου.

‘Ο Β’ Παγκόσμιος Πόλεμος καί

τά δποτρόπαια ἐγκλήματα τοῦ Φα-
σισμοῦ καί τοῦ Χιτλερισμοῦ, μοῦ δ-
νοιξαν τά μάτια καί μοῦ ἔδειξαν δτι
είχα λάθος.

Μοῦ φαίνεται δτι ήμουν δ μόνος
“Ελληνας σοσιαλιστής πού ἐγκατα-
στάθηκε στό Ισραήλ ἀπό τό 1952.
Ήλθα τότε στό Ισραήλ μέ δική μου
θέληση νά δω ἀπό κοντά τό θαύμα
τοῦ Παλαιού - Νέου Κράτους. Ἐπέ-
στρεψα στό Ισραήλ τόν Αύγουστο
1953 γιά νά ἐγκατασταθῶ ἐκεὶ μο-
νίμως.

“Έκανα αύτό μου τό βήμα διότι
είδα μέ τά μάτια μου τό κράτος πού
δέν **πίστεψα** στήν Ἄναστασή του
καί ἀκουσα μέ τά αὐτιά μου τούς ἤ-
χους τῆς παλιᾶς γλώσσας πού νομί-
ζαμε νεκρή.

‘Η μετανάστευσή μου στό
Ισραήλ ἤταν καί κάτι σάν ἐπανά-
σταση ἐναντίον τῶν προτέρων μου
ιδεῶν. Ἀπογοητεύτηκα ἀπό τόν ἔξ-
τρεμιστικό σοσιαλισμό τῆς Ρωσίας
καί ἀπό τόν Παγκόσμιο Ούμανιστι-
κό Πολιτισμό.

Γί αύτό ἐπέστρεψα στόν Σιωνι-
στικό Σοσιαλισμό τοῦ Hess, Brou-
choff, Brenner, Ben - Zvi καί Ben -
Gourion.

Μετανάστευσα στό Ισραήλ σάν
“Ἀνθρωπος πού ἐπιστρέφει στήν
πρώτη του Ἀγάπη - τό Σιωνιστικό
Σοσιαλισμό». ●

1. Ζιχρόν Σαλονίκη, Τέλ - Ἀβίζ, 1972,
σελ. 320.

Η Άννα Φράνκ.

Νεοναζί έναντιον της Άννας Φράνκ! ΔΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ»

«Σέ τί χρειάζεται λοιπόν αύτος δόπλεμος; Γιατί οι άνθρωποι δέν μπορούν νά ζήσουν είρηνικά; Γιατί τούτη ή έρήμωση;... Πραγματικά, γιατί κατασκευάζουν στήν Αγγλία όλοένα καί πιό μεγάλα δέροπλάνα, καί μαζί μ' αύτά, πολυκατοικίες γιά νά έγκαταστήσουν τούς διστεγους πού δημιούργησαν οι βομβαρδισμοί; Γιατί ξοδεύουν κάθε μέρα έκατομμύρια γιά τόν πόλεμο καί δέν διοθέτουν ούτε μιά δεκάρα γιά τήν ιατρική, τούς καλλιτέχνες, τούς φτωχούς;».

(Άπο τό ήμερολόγιο της Άννας Φράνκ).

Σέ ήλικια 90 έτῶν, δό Όττο Φράνκ δηλώνει ότι έξακολουθεῖ νά δίνει δικαστικές μάχες γιά νά προστατεύεται τή μνήμη τής κόρης του. Η κόρη του ήταν ή Άννα Φράνκ, της δύοιας τό «Ημερολόγιο», δημοπράφει πᾶς ή οίκογένειά της είχε κρυφθεῖ γιά νά άπαφύγει τή σύλληψη άπο τούς Ναζιστές στήν κατεχόμενη Όλλανδία, στή διάρκεια τού Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, δημοσιεύθηκε μετά τό θάνατό της, τό 1945 καί άπο τότε έχει γίνει ένα μόνιμο «μπέστ σέλλερ».

«Τή στιγμή αύτή γίνονται τέσσερις δίκες στή Διυτική Γερμανία, δύο στό Άμβούργο καί δύο στή Φρανκφούρτη, σχετικά μέ ίσχυρισμούς δρισμένων ότι τό «Ημερολόγιο» τής Άννας Φράνκ «είναι πλαστό», δήλωσε δό Όττο Φράνκ σέ δημοσιογράφο πού τόν έπισκεψθηκε.

«Άγωνίσθηκα έναντιον τοῦ ίδιου ίσχυρισμοῦ τό 1961 καί κέρδισα τή δίκη έκείνη, άλλα οι ίσχυρισμοί αύτοι διατυπώνονται συνεχῶς καί είμαι άναγκασμένος νά άγωνίζομαι γιά νά προστατεύσω τή μνήμη τής Άννας».

Ό κ. Φράνκ, πού ζῆ μέ πικρές άναμνήσεις στή Βασιλεία τής Έλβετίας, πήγε στό Λονδίνο γιά νά παραβρεθεῖ σέ μιά συναυλία καί άναγνωση άποσπασμάτων άπο τό «Ημερολόγιο» τής Άννας Φράνκ, πού έγιναν στή μνήμη τής μικρής Έβραιοπούλας πού έχει συγκινήσει δόλοκληρον τόν κόσμο μέ τήν άπλη, άλλα τόσο τραγική περιπέτειά της.

Ό Φράνκ είπε ότι συνήθως οι Νεοναζιστές καί έκεινοι πού συμπαθοῦν τό φασισμό σέ διάφορες χώρες τοῦ κόσμου, αισθάνονται τήν ύποχρέωση νά άποδείξουν ότι τό «Ημερολόγιο» τής Άννας είναι πλαστό, γιά νά μειώσουν τήν έντύπωση πού προκαλεῖ στόν άναγνώστη ή τό θεατή στό θέατρο. Οι νεοφασίστες μοιράζουν, συνήθως, προκρυπούεις έχω άπο τά θέατρα δημοπράφεις πού παίζεται ή θεατρική μορφή τοῦ «Ημερολογίου» γιά νά «προειδοποιήσουν τούς θεατές» ότι «αύτό πού θά δοῦν είναι καθαρή φαντασία καί ποτέ δέν έγινε στήν πραγματικότητα».

Ό Φράνκ τονίζει ότι υπέρεια άπο τίς έπισημες έρευνες πού έχουν γίνει γιά νά διαπιστωθεῖ — θπατούς καί διαπιστώθηκε, πέρα άπο κάθε άμφιβολία — ότι τό «Ημερολόγιο» είναι γνήσιο καί γράφητη άπο τήν Άννα, δέν έπρεπε νά υπάρχουν πιά άμφισβητήσεις.

«Άλλα οι Ναζιστές δέν μποροῦν νά άνεχθούν τή μαρτυρία αύτή τών φοβερών άμαρτημάτων τους».

Σέ μιά δίκη πού έγινε στή Λυβέκκη, τής Γερμανίας, τό δικαστήριο διέταξε νά γίνουν έρευνες γιά τό «Ημερολόγιο». «Έγιναν συγκρίσεις τού γραφικού χαρακτήρα τής Άννας — σέ έπιστολές πού έχε γράψει στόν πατέρα της — μέ τό γραφικό χαρακτήρα τού προσώπου πού έγραψε τό Ήμερολόγιο. Ή σχετική έκθεση τών ειδικών, πού άποτελεῖται άπο 36 σελίδες, υπογραμμίζει ότι «δέν πρέπει νά υπάρχει καμιά άμφιβολία ότι τό «Ημερολόγιο» τό είχε γράψει ή Άννα Φράνκ».

«Όλα αύτά, δύμας, δέν πείθουν δσους δέν θέλουν ή φοβούνται νά πεισθοῦν. Σήμερα, βέβαια, ή Γερμανία είναι πολύ διαφορετική. Πάντως, έξακολουθῶ νά νιώθω άνατριχίλα, όταν βλέπω στό περίπτερο τής γειτονιάς μου, στή Βασιλεία, κρεμασμένη μιά έφημερίδα τών νεοναζιστών. Ξέρω καλά ότι δέν έχει πεθάνει. Γι αυτό οι έλευθεροι άνθρωποι σέ δόλοκληρο τόν κόσμο πρέπει νά άγρυπνον...»

1. ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ

«Έλευθερος Κόσμος»: Στή στήλη του ό «Σοφιστής», δημοσιεύει έπιστολή τοῦ θεολόγου Άθ. Πραγκαστῆ ὅπου, μεταξύ ἄλλων, ἀναφέρει: «Στὴν Ἱερουσαλήμ ὑπάρχει ἔνας τοῖχος μὲ χοντρές πέτρες, δεμένες χωρὶς ἀσβέστη. Πάνω ψηλά οἱ πέτρες εἶναι χορταρισμένες. Μά κάτω, ὅσο ποὺ φθάνουν τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, οἱ πέτρες ἔχουν φαγωθῆ ἀπ' τὸ ἄγγιματα, ἀπό τὸ φιλιά κὶ ἀπό τὸ χάδια τῶν Ἐβραίων. Χιλιάδες χρόνια, αἰώνες αἰώνων, γενεές γενεῶν Ἐβραίων ἐθρήνησαν ἑκεῖ τὴν χαμένη Πατρίδα. Εἶναι δὲ τοῖχος τῶν Θρήνων. «Ἐνα ἀπὸ τὰ καλύτερα μουσικά δημιουργήματα τοῦ κόσμου, ὁ Ναμπούκο τοῦ Βέρντι, εἶναι δὲ θρήνος τῶν Ἐβραίων γιά τὴν προσφυγιά, γιά τὸν ρημαγμένο Ναό καὶ τὴν χαμένη Πατρίδα, γιά τὴν ἀτίμωση καὶ τὶς σφαγές. Νά ξεραθῆ τὸ δεξιὸν μου χερὶ ἔαν σέ ξεχάσω, Ἱερουσαλήμ, νά κολλήσῃ ἡ γλώσσα μου στὸν λάρυγγά μου, ἔαν δέν σέ θυμηθῶ».

«Οἰκογενειακός Θησαυρός»: Μέ τὴν εὐκαιρία τῶν γενεθλίων (ἔγινε 85 ἑτῶν) τοῦ Ροῦντολφ «Ἐξ δημοσιεύει τὸ ἄρθρο τοῦ Δρ. Χιοῦ Τόμας, σύμφωνα μὲ τὸ ὄποιο δὲ φυλακισμένος δέν εἶναι δὲ πραγματικός «Ἐξ» (4/9)

«Νέα»: Σημαδεύοντας τὰ 40 χρόνια ἀπό τὴν ἔναρξη τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ὀργάνωθηκε στὴ Δυτικὴ Γερμανία, ἔκθεσι 150 σχεδίων καμωμένων ἀπό ἔγκλειστους στὸ φριχτὸ στρατόπεδο τοῦ «Αουσβίτς» (ὅπου, θυμίζουμε, πέθαναν 4.000.000 ἀνθρώπων — κυρίως Ἐβραίοι — στὰ κρεματόρια). «Ἡ ἔκθεσι θά κάνη τὸ γύρο τῶν Μουσείων τῆς Γερμανίας ὡς περίπου τὸ τέλος τοῦ 1980. (1/9)

«Νέα»: Τὴν ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ἐμφανίστηκε στούς δρόμους τῆς Ἀθήνας ἄνδρας μὲ χιτλερικό περιβραχίονι (1/9).

«Ἐλευθεροτυπία»: «Ο N. Βρεττάκος σέ ἀρθρο τοῦ μέ τίτλο «Δέν ἔπιασε τόσο τὸ μεγάλο μάθημα», ἀναφερόμενος στὸν παγκόσμιο πόλεμο, σημειώνει: «Ἀκόμη καὶ ἡ εὐρεία προβολὴ τοῦ «Ολοκαυτώματος», τοῦ ἀνατριχιαστικοῦ φίλμ πού ἀφοροῦσε τὴν τραγωδία τοῦ Ἐβραϊκοῦ λαοῦ, καὶ πού ἔγινε μόλις χτές, ὑπῆρξε μιὰ πράξη πού ὑπαγορεύτηκε καὶ αὐτῇ ἀπό τὸν ἰσχύοντα ἀκόμη νόμο τῆς ζούγκλας. «Υπῆρξε ἔνα εἰδός δίσκου ἐπαίτειας πού οἱ Ἀμερικανοί ἔβγαλαν σ' ὅλο τὸν κόσμο. Μοναδικό εἶδος πού ἦθελαν νά ριζουμε σ' αὐτόν, ἥταν ἡ συμπάθεια πρὸς τὸ Ἰσραήλ, πού ὑστερα ἀπό τὴν χωρὶς προηγούμενο συμφορά τοῦ στὰ ναζιστικά στρατόπεδα, μπορεῖ νά τοῦ συγχωρεθῆτι τὸ νά συμπεριφέρεται καὶ αὐτὸς ὁ Χίτλερ. Νά σεβόμαστε δηλαδή τὴν μνήμη τῶν χιλιάδων βρεφῶν του πού τὰ ἔξοντωσαν οἱ Ναζί στὸ Τερεζίν, δηπως τὴ σεβόμαστε, καὶ ταυτόχρονα νά ἀδιαφοροῦμε γιά τὴν ἔξοντωση τῶν παιδιῶν τῶν Παλαιστινίων, πού ἀν καὶ ἴσαριθμοι μὲ αὐτό, δέν δικαιοῦνται τῆς ἴδιας μοίρας κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, δηπως θά ἤταν μία πατρίδα» (5/9).

«Βῆμα»: «Ο δολοφόνος τοῦ Ρόμπερτ Κέννεντυ Σιρχάν περιμένοντας — σίγουρος — τὴν ἀποφυλάκισί του (τὸν Νοέμβριο τοῦ 1984), ἐπαναλαμβάνει δὲτη ἔκανε τὴ δολοφονία γιατὶ εἶναι Παλαιστίνιος καὶ ἐπειδή δὲ Κέννεντυ ὑπεράσπιζε τὸ Ἰσραήλ. «Ηδη, ὅμως, δηλώνει δὲτη ἔχει «ειρηνέψει μὲ τὸν ἑαυτό του, τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ Θεό ἀκόμη καὶ τοὺς Ἐβραίους» (2/9).

«Οικονομικός Ταχυδρόμος»: Δύο Γάλλοι δημοσιογράφοι καὶ ἔνας Ἰρανός οἰκονομολόγος σέ συνομιλία μέ τὸν Α. Παπανδρόπουλο, γιά τὴ «Φρικτὴ τραγωδία στὴν όποια ἔξειλήθηκε ἡ καταπληκτικώτερη ἐπανάσταση τοῦ αἰώνα μας», ἀνέφεραν καὶ τὸ πονγκρόμ ἐναντίον τῶν Ἐβραίων καὶ τῶν Ἀρμενίων, πού ἔγινε στὸ Ἰράν κι ἔξηγησαν πώς οἱ αὐτοκαλούμενοι «ἐπαναστατικοί φρουροί βιάζουν, λεηλατοῦν, σκοτώνουν, κάνουν λαθρεμπόριο καὶ ἐμπορεύονται τὸ κάθε τι πού περνάει ἀπό τὸ χέρι τους». (6/9)

«Νέα»: Σε συνέντευξι τῶν κ. κ. Χαρδαβέλλα καὶ Α. Σκιαδόπούλου μέ τούς Γενικό καὶ Αν. Γεν. Δ/ντή τῆς EPT κ.κ. Χόνδρο καὶ Βαλληνδρᾶ ἐτέθη καὶ τὸ ἔχης ἐρώτημα:

— Γιατὶ δέν δεχθήκατε νά προβάλετε τὸ «Ολοκαύτωμα» ἐσεῖς, μ' ἀποτέλεσμα νά τὸ πάρει ἡ ΥΕΝΕΔ; Μιά παγκόσμια ἐπιτυχίᾳ τὴν ἀπορρίψατε· μέ ποιό τηλεοπτικό κριτήριο;

κ. Βαλληνδρᾶς: «Ήταν καὶ αὐτὸ μέσα στὰ λάθη πού σᾶς εἴπα προηγουμένως.

κ. Χόνδρος: Θά σᾶς ἀπαντήσω τὸ ἔχης. Μέσα στὴ διαδικασία τῶν διαφόρων πραγμάτων πού γίνονταν τὸν καιρό ἐκεῖνον δέν ξέρω ἀν είμαστε καν ἐμεῖς ὑπεύθυνοι δὲν τὸ διαλέξανε ἐπειδή — αὐτοί πού δέν τὸ διαλέξανε — νομίζανε δὲτη ἡ κυβερνητική πολιτική δέν πρέπει νά είναι δὲν είναι φιλοεβραϊκή ὅλλα φιλοαραβική. Γ' αὐτό δέν τὸ είσηγηθήκανε. Δέν ἥταν πάντως μιὰ ἀπόφαση «ὑψηλοῦ τραπεζιοῦ δὲς πούμε.

κ. Βαλληνδρᾶς: Καὶ πρός Θεοῦ, ὅπωσδήποτε δχι κυβερνητική, μᾶς καὶ τὴν ἔβγαλε ἡ ΥΕΝΕΔ. (4/9).

«Βῆμα»: Στήν Ιστορική σειρά τοῦ Β. Μαθιόπουλου γιά τὸ Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δημοσιεύθηκαν καὶ τὰ παρακάτω:

«Τήν ὅλη αὐτή είκόνα τῆς Ιστορίας κατοχῆς τῶν σοβιετικῶν περιοχῶν ἀπό τὶς χιτλερικὲς δυνάμεις, συμπληρώνει ἡ «έβραική πολιτική», πού ἐφάρμοσε δὲ Ρόζεμπεργκ. Σάν ύπουργός γιά τὶς ἀνατολικές περιοχές, διέταξε τὴ σύλληψη ὅλων τῶν Ἐβραίων, πού ἥταν ἔγκατεστημένοι στὶς περιοχές, πού θά περιέρχονταν κάτω ἀπό γερμανική διοίκηση.

Στήν πρώτη φάση, τούς συλλαμβανόμενους Ἐβραίους, ἔκλειναν σέ γκέτο. Ἀργότερα, ὅταν μετά τὸ '42 οἱ πρώτες ἥπτες ὅρχισαν νά προδιαγράφουν τὴν καμπή τοῦ πολέμου, στήν περίφημη σύσκεψη τῆς Βάνζες τοῦ Βερολίνου, τῆς 21 Λανουαρίου τοῦ '42, ἀποφασίστηκε, μέ είσηγηση τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Γκεστάπο Χαΐντριχ, «ἡ τελική λύση» — δηλαδή

ή έξολόθρευση — τῶν Ἐβραίων. Αύτή ή τελική λύση δδήγησε στά κρεματόρια τοῦ "Αουσβιτς καί τῆς Τρεμπλίνκα καί στούς Θάλαμους ἀερίων, μέ τούς δοπίους δολοφονήθηκαν ἔξι ἐκατομμύρια Ἐβραῖοι ἀπ' ὅλη τὴν Εύρωπη, μεταξύ τῶν δοπίουν καί περίπου ἐβδομήντα χιλιάδες Ἑλληνες πολίτες.

"Ηδη, τοὺς πρώτους μήνες μετά τὴν ἐπίθεση τοῦ Χίτλερ κατά τῆς Σοβιετικῆς Ἔνώσεως, συνελήφθησαν στά Βαλτικά Κράτη 180 χιλιάδες Ἐβραῖοι, ὑποχρεώθηκαν νά φορέσουν τό ἀστέρι τοῦ Δαβίδ - διακριτικό πού σύμφωνα μέ τούς νόμους «προστασίας τῆς πολιτείας» τοῦ Νυρεμβέργης τοῦ '35, τούς ἀπαγορευόταν κάθε ἐπικοινωνία μέ τούς «Ἄριους». Τούς ἀνάγκασαν νά συγκεντρωθοῦν στά εἰδικά στρατόπεδα «γκέτο». "Οποιος φοροῦσε τό ἀστέρι, δέν εἶχε δικαιώματα νά ἐπισκέπτεται ἐκπολιτιστικά κέντρα, θέατρα, σχολεῖα, βιβλιοθήκες καί κάθε πνευματική ἐκδήλωση. 'Υπῆρχαν εἰδικά λεωφορεῖα γι' αὐτούς καί εἰδικά καταστήματα τροφίμων. Φυσικά, τούς ἀπαγορευόταν κάθε εἰδους ἐργασία.

Στὴν περιοχή τῆς Λευκορωσίας ζοῦσαν τή στιγμή τῆς γερμανικῆς εισβολῆς 850 χιλιάδες Ἐβραῖοι. Στό τέλος τοῦ '41, είχαν μείνει δάσυλληπτοι, μόνο τὸ ἄντρα τρίτο. Στὴν περιοχή τῆς Ούκρανίας ἔπεσαν στά χέρια τῆς Γκεστάπο 568 χιλιάδες Ἐβραῖοι. Τέλος, στὶς ἀκτές τῆς Μαύρης Θάλασσας, τὴν Κριμαία καί τὸ Καύκασο συνελήφθηκαν 175 χιλιάδες Ἐβραῖοι. "Ολοι αὐτοὶ χρησιμοποιήθηκαν γιά ἀρκετούς μῆνες σάν ἐργάτες στὴν πολεμική βιομηχανία, πού στήθησαν στὰ μετόπισθεν τοῦ ἀνατολικοῦ μετώπου ἀπό τίς γερμανικές Ἀρχές. Οι ἡλικιωμένοι καί τά παιδιά δδηγήθηκαν εἴτε στά γκέτο εἴτε σέ στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Τό τέλος ἦταν δρόμος πού ἔδειξε φέτος τό γνωστό ἀμερικάνικο φίλμ «Ολοκαύτωμα», δρόμος δηλαδή, πού δδηγοῦσε στό "Αουσβιτς". (5/9)

«Βῆμα: Μέ τίτλο «Ἀνθρωπιδες βραβεῖο», γράφει: «Οι ἀρχαῖοι Ἐλληνες τὴν εἶχαν περί πολλοῦ. Στά συμπόσια οι φθόγγοι τη̄ ἦταν δάσπαραίτοσ συνοδος τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου. Πρόκειται φυσικά γιά τή μουσική, πού πράνει ταραγμένες ψυχές καί ἔξημερωνεί ἀκόμα κι ἄγρια ἥθη. Σύγχρονος ἑκφραστής τῆς εὐεργετικῆς στὸν ἀνθρωπο θεσπέτας ἀρμονίας διεισδύνει Μενουχίν θά τιμηθεῖ τόν ἄλλο μήνα στὴ Φρανκφούρτη μέ τό βραβεῖο Ειρήνης τῶν Ἐκδοτικῶν Οἰκων τῆς Δ. Γερμανίας. Σύμφωνα μέ τό σκεπτικό τῆς ἀποφάσεως, διαγόμασια φήμης βιολιστής βραβεύεται γιατί «σάν μεγάλος ἐρμηνευτής νοιώθει τή μουσική σάν μέσο καί εύκαιρια γιά τό ἀπλωμα τῆς ειρήνης στό κόσμο». Ο βιρτουόζος τοῦ βιολοιού (63 χρονῶν σήμερα), ἦταν ἀπό τούς πρώτους Ἐβραίους μουσικούς πού διέπρεψαν στή Γερμανία, ύστερα ἀπό τὸν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο. "Εχει δώσει ἀπειρα κοντσέρτα, χαρίζοντας τίς εισπράξεις γιά τήν ἀνακούφιση τοῦ ἀνθρώπινου πόνου καί, δπως λένε δσοι τὸν ξέρουν ἀπό κοντά, ή ἀνθρωπιά του ξεπερνά τό ταλέντο του». (9/9)

«Μακεδονία: Ό Ρώσος ταξιαρχος τῶν τεθωρακισμένων Ντ. Ντραγκούνσκυ, σέ ἄρθρο του στήν «Πράβδα», ἀναφέρει δτι δι Ναζισμός καί δι Σιωνισμός είναι παρόμοιες ἰδεολογίες καί εύθύνονται γιά τό θάνατο τῶν 6.000.000 Ἐβραίων, μιά καί οι σιωνιστές συνεργάστηκαν μέ τόν Χίτλερ καί τόν Μουσσολίνι. (7/9).

«Νέα: Σέ συνέντευξι τοῦ Γ. Λιανή μέ τόν σκηνοθέτη Μ. Κακογιάννη, γιά τό ἀνέβασμα τοῦ «Ἀντώνιος και Κλεοπάτρα», ἀναφέρεται καί ή ἔχης στιχομυθία:

— Κύριε Κακογιάννη, δι ειθνής ἐπιτυχία καί ή ἀναγγώριση τοῦ ἔργου σας, κυρίως στό ἔξωτερικό, συχνά ἀποδίδεται στίς μεγάλες δργανωτικές σας Ικανότητες καί στίς ἀκόμα μεγαλύτερες πολιτικές σας διασυνδέσεις. "Εχω ἀκούσει γιά σᾶς δτι σᾶς ἐπιβάλλει δι ειθνής Σιωνισμός...

— 'Ἐβραῖος δέν είμαι, χωρίς αὐτό νά σημαίνει πώς ὑποτιμώ τό δαιμόνιο πνεύμα αύτοῦ τοῦ λαοῦ. Διασυνδέσεις δέν είχα ποτέ... Ούτε ταιριάζει στόν χαρακτήρα μου.

"Οσοι μέ γνωρίζουν βλέπουν πώς δέν ἔχω ούτε ἔναν ἀνθρωπο γιά τίς δημόσιες σχέσεις μου... "Αν δι Σιωνισμός ἀπλώνεται σ' δλες τίς χώρες τοῦ Κόσμου, σ' Ἀνατολή καί Δύση, στήν Ιαπωνία καί τή Νότιο Αμερική, δπου τά ἔργα μου συναντάνε τεράστια ἀπήχηση, τότε ἐν ἀγνοίᾳ μου μέ υποστηρίζει κι αὐτός δπως καί οι λαοί πού σᾶς ἀνάφερα. Τό ἔρωτημα είναι γιατί θά μέ υποστήριζαν οι σιωνιστές. Δέ θυμάμαι ποτέ νά πηρα κάποια θέση στά πολιτικά τους προβλήματα..." Άλλα ή Κάλλας γιατί είχε διεθνή ἐπιτυχία; Τήν υποστήριζαν κι αύτήν οι 'Ἐβραίοι'; (11/9)

«Φαντάζιο: Σέ ἄρθρο του ἔχηγε τή διαφορά μεταξύ 'Ισραηλίτου καί 'Ισραηλινοῦ (11/8).

«Μακεδονικά Θέματα: Σέ ἄρθρο τοῦ Δ. Κ. Βαρδουνιώτη, μέ τίτλο «Πύργοι: 'Η νέα παράλιος καί λαμπρά συνοικία τῆς Θεσ/νίκης», (πού έδημοσιεύθη στό ήμερολόγιο τοῦ Σκόκου, τό 1894) ἀναφέρονται στοιχεία γιά τή ζωή τῶν Ἐβραίων στή συμπρωτεύουσα, τό 1890. (Μάιος 1979).

«Βῆμα: Ό διάσημος Σοβιετικός ('Ἐβραῖος τό θρήσκευμα) σκηνοθέτης Μ. Ντονσάκοι, σέ συνέντευξι του ἀναφέρει δτι «'Η ἀρχή τῶν πάντων βρίσκεται στήν 'Ελλάδα». 'Ο Β. Ραφαηλίδης, πού τοῦ πήρε τή συνέντευξι, σημειώνει: «Ξέρω δτι είναι 'Ἐβραῖος. "Ομως ξέρω ἀκόμα πώς δι συμπεριφορά του ἦταν πάντα δλοκληρωτικά καί ἀπόλυτα σλαυική. Τοῦτο δι παράξενος 'Ἐβραῖος είναι Ρώσος μέχρι μυελοῦ δστέων. Πράγμα καθόλου παράδοξο γιά ἔναν ἀνθρωπο μέ μιά ζωή κι ἔνα σποχάσμα πούναι τό παράδοξο καθεαυτό» (16/9)

«Ἀκρόπολις: Στή σειρά τῶν δημοσιευμάτων μέ τίτλο: «'Ες - 'Ες: 'Ο τρόμος τῆς Εύρωπης - Τό κλάμπ 1.000.000 δολαρίων», παρουσιάζει τό ἐβραϊκό θέμα στή Γερμανία, τονίζοντας δτι στά 'Ες - 'Ες υπῆρχε διάχυτος ἔντονος ἀντισημιτισμός. Ένδιαφέροντα δρθα γιά τήν τραγωδία τῶν Ἐβραίων στά φύλλα τῆς 22, 23, 25 Σεπτεμβρίου.

2. ΠΕΡΙ ΙΣΡΑΗΛ

Τόν Ιούλιο οι ἐφημερίδες ἀσχολήθησαν μέ τίς παραστάσεις τοῦ «Ἀμφιθεάτρου», τοῦ Σπύρου Εύαγγε-

Ιουδαικά Θέματα

ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ

**Τό παρακάτω άρθρο είναι τό κείμενο της δημιλίας τού Σοφ. Ραββίνου Άθηνών κ. Ιακώβ Άραρ, ἐπ' εὐ-
καιρία τού Ρώς - Άσανά:**

‘Η γιορτή τού Ρώς - Άσανά καθιερώθηκε ἀπό τόν Δημιουργό μας και ὁρίσθηκε ως ἐπέτειος ὅχι τῆς Δημιουργίας γενικά, ἀλλά εἰδικά ως αὐτή τῆς Δημιουργίας τού ἀνθρώπου, διευκρίνηση πού ἔχει σίγουρα μία ιδιαίτερη σημασία καί βαρύτατα.

‘Η δημιουργία τού ἀνθρώπου δέν ὑπῆρξε ὁ ἐπίλογος ἀ-
πλῶς τῆς δημιουργίας στό τέλος τῶν ἔξι ἡμερῶν τῆς Γένε-
σης, είναι κάτι πολυε πο σημαντικό μά και ἔφερε τήν δη-
μιουργία στό ἀπώτερο σημεῖο τῆς τελειότητας.

Μέ τήν δημιουργία τού ἀνθρώπου τό σύμπαν ἔγγιζει
τήν πληρότητα, δχι μόνο γιατί τό τελευταίο κατ’ ἔσχον ἀ-
νώτερο δημιούργημα κάνει τήν ἔψαντί του στήν παγκό-
σμια σκηνή, ἀλλά κυρίως γιατί δ ἀνθρωπος είναι τό μονα-
δικό αὐτό δημιούργημα πού μπορεῖ και πρέπει στόν κατάλ-
ληλο χρόνο νά δόγμησει σίγουρα ὅλα τά ἀλλα δημιουργή-
ματα στήν ἀπώτερη και διολκηρωτική τελειοποίησή των.
Αὐτό βέβαια θά συμβεῖ ὅταν δ ἀνθρωπος μάθει νά χρησι-
μοποιεῖ σωστά ὅλες - τόσο τίς δικές του ικανότητες σοσ
καί νά ἀξιοποιεῖ δλες τίς ἀπόθεματικές δυνάμεις τῆς φύ-
σεως ζωϊκές - φυτικές και ὄρκτές γιά το καλό πάντα, τό
ώρασιο καί τήν ἀγίστη. ‘Ἐτσι μόνο κάθε δν ξεχωριστά καί
ἡ δημιουργία γενικά θά προχωρήσουν στήν τέλεια ἀρμο-
νία μέ τήν θέληση τού Δημιουργοῦ.

‘Ἐνας ἀπό τούς ξεχωριστούς χαρακτῆρες τῆς δημιουρ-
γίας τού ἀνθρώπου συνίσταται ἀναμφισβήτητα στό γεγο-
νός δτι ὁ ἀνθρωπος δημιουργήθηκε ἔνας και μοναδικός
στό εἶδος, σέ ἀντίθεση μέ τά ἀλλα εἰδη πού φτιάχτηκαν
μαζικά και γενικά χωρίς ιδιαίτερη φροντίδα και εἰδικό μέ-
λημα. Αὐτό μᾶς δεῖχνει δτι ἔνα δν - τό μοναδικό δμως - δ
ἀνθρωπος είναι ικανό νά ἐπιφέρει τήν τελειοποίηση σ’ δλη
γενικά τήν δημιουργία.

Στήν «Μισνά» οι σοφοί μᾶς διδάσκουν δτι ὁ Ἄδαμ,
ὁ πρωτόπλαστος ἀνθρωπος, ὑπῆρξε τό πρωτότυπο και τό
παράδειγμα γιά κάθε κατοπινό δμοιό του. ‘Ἄν δ Ἄδαμ πλά-
στηκε μοναδικός στό εἶδος του, αὐτό ἔγινε γιά νά μᾶς δι-
δάχει δτι ἔνα και μόνο ἀπόμενο ισόδυναμει μέ ἔνα διόλκητρο
κόσμο, πράγμα πού σημαίνει δτι κάθε ἀνθρωπος γενικά
και εἰδικά κάθε Ισαραήλιτς - ώς λήπτης τής Βίβλου - ἔχει
παντού και πάντα τήν ικανότητα - ἀνεξάρτητη θέσεως και
οίκονομικής καταστάσεως - συνάμα δμως και τήν ύπο-
χρεωση νά ἀρθει και νά πετύχει τήν τελειότητα στόν πιό
ψηλό βαθμό της και νά ἀκολουθεῖ ἀδιάκοπα τό στόχο τῆς
δημιουργίας στό σύνολο της.

Τό Ρώς - Άσανά λοιπόν, ἡ ἐπέτειος τῆς δημιουργίας τού
πρώτου και μοναδικοῦ ἀνθρώπου δντος, αὐτή κυρίως
τήν ύποχρέωση ύπενθυμίζει στόν καθένα μας. Τό Ρώς
- Άσανά ἀπόρριπτε τίς προφάσεις ἔκείνων πού δέν ἐκπλη-
ρώνουν τό καθήκον τους και δέν δραστηριοποιούνται, δι-
καιολογούμενοι δτι μόνοι τους δέν μποροῦν νά ἀλλάξουν
τά πράγματα και τόν κόσμο δτι ὅτι οι γονεῖς τους δέν τούς ἔ-
δωσαν τήν ἀπαιτούμενη μόρφωση και τήν κατάλληλη
προετοιμασία δτι τέλος, δ κόσμος είναι τόσο μεγάλος, ἔ-
νω δ ἀνθρωπος είναι τόσο μικρός δσο και ἀδύνατος. Πώς
πράγματι θά μπορούσαμε νά ἐπιχειρήσουμε και νά πρα-
γματοποιήσουμε δι.τιδηποτε μέ παρόμοιες σκέψεις; Τό Ρώς
- Άσανά μᾶς δίνει τίς ἀπαιτούμενες δυνάμεις και γνώσεις
γιά νά ἐπιχειρήσουμε θαρρετά δποιαδήποτε πραγματο-
ποίηση, μά πού σήμερα δημιουργία διόλκητρη ἀνανεώ-
νεται. ‘Ἐνας καινούργιος χρόνος ἔρχεται μέ ἀνανεωμένες
δυνατότητες ἀκριβώς όπως τήν ήμέρα τού πρώτου Ρώς -
Άσανά. Και ἡ ἀναγέννηση αὐτή ἐπιτυχάνεται μέ τήν βοή-
θεία τῶν προσευχῶν πού δ καθένας μας προφέρει βράδυ -
πρωί και ἀπόγευμα αὐτής τῆς γιορτῆς λέγοντας: «Κραταίω-
σε Κύριε τήν βασιλεία σου στόν Κόσμο...»

«Μελόχ αλ Κόλ αολάμ Κουλό μπιχβοντάβ. Βεγιαβίν
κόλ γετσούρ κι ατά γιατσάρτα». ▶

**Λάτου, στό ρωμαϊκό θέατρο τῆς Καισαρείας στήν Γιαλαιστίνη (21 - 23 'Ιουλίου), παρουσία, μεταξύ τῶν δλ-
λων, καί τού Προέδρου τού Ισαραήλ κ. Ναβόν. Ἐπίσης δσχολήθησαν μέ τήν ἐπίσκεψη τῆς τραγουδιστρίας
Ἐλπίδας σάν «πρέσιαλ γκέστ - στάρ», στό Φεστιβάλ Ισαραήλιον τραγουδιοῦ (23 - 25 'Ιουλίου). Τέλος ὀνε-
φέρθησαν στό 5ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ψυχοσωματικής Ιατρικής, πού ἔγινε στήν Ηερουσαλήμ (9 - 15 Σε-
πτεμβρίου) κι ἔλαβαν μέρος μέλη τῆς Ἑλληνικής Έταιρείας Ψυχοσωματικής Ιατρικής.**

«Ἀκρόπολις»: Χαριστική βολή στήν λευχαιμία: Στό ἐπιστημονικό ίνστιτούτο Βάισμαν τού Ρεχοβότ, στό Ισαραήλ, δέν
περνά σχεδόν μήνας χωρίς νά ἀνακοινωθῇ κάποια σημαντική ἀνακάλυψι, σέ ἔνα ἀπό τούς πολυάριθμους τομεῖς τῆς ἐ-
πιστημονικῆς ἔρευνας.

Σήμερα, ἐπιστήμονες τῆς μοριακῆς βιολογίας ἀσχολούνται μέ τήν παραγωγή συνθετικῶν ἀντισωμάτων γιά τήν κα-
ταπολέμηση τῶν λίν, βιτανολόγοι μέ τήν ἀνακάλυψι νέων τύπων ζιζανιοκτόνων, χημικοί μέ τή διαπίστωσι τού γιατί τά
ἡλικιωμένα ἀτομα δέν κατορθώνουν νά ἀπορροφήσουν τήν βιταμίνη D κατά τόν μεταβολισμό τους, γεωλόγοι μέ έτετά-
ζουν μερικές παράξενες ἀντιδράσεις πού γίνονται ἀνάμεσα στά διάφορα χημικά στρώματα τῆς Νεκρᾶς Θάλασσας και
δ κατάλογος αὐτός συνεχίζεται, ἀτελείωτος και ἐντυπωσιακός.

‘Η πού σημαντική ἵσως πρόσδος ἔχει γίνει στό Τμήμα Γενετικῆς ἀπό μία δμάδα ἐρευνητῶν, ὑπό τήν διεύθυνση τού
καθηγητού κ. Λέο Σάκς, πού, δπως ἀναφέρεται, μέ τήν ριζική ἀντιμετώπιση τῆς θεραπείας ώρισμένων μορφῶν λευχαι-
μίας, ἔχει πλησιάσει πολύ στήν λύσι τού προβλήματος τῆς θεραπείας τῆς έξαιρετικά θανατηφόρου αὐτῆς μορφῆς καρ-
κίνου. (19/9).

«Βραδυνή»: Η λογοκρισία τῆς Άν Γερμανίας ἀπόγρευε τήν προβολή ἀπό τήν τηλεόραση τῆς ταινίας «Ολοκαύτωμα». “Οπις δ δή-
λωσε δ ύψηπουργός Πολιτισμοῦ Κλ. Πότικ: «Μολονότι η σειρά παρουσιάζει ἀπόψεις τῶν ναζιστικῶν ἔγκλημάτων ιδιαίτερα ἐναν-
τίον τῶν Εβραίων, πιστεύουμε δτι παραλείπει πολλές ἀλλες ἀπόψεις τῶν ναζιστικῶν ἔγκλημάτων». (25 / 9).

Καί ἄς ἀντιληφθεῖ κάθε δι τού ἔκανες μέ ἔνα σκοπό.

Τό γεγονός διτὶ δι καθένας μας προσεύχεται γιά τήν ἀνάγνωριση τῆς θεϊκῆς κυριαρχίας καί τήν συνειδητοποίηση τῆς ταυτότητος καί τῆς σχέσεως τοῦ κάθε δημιουργήματος μέ τὸν Δημιουργὸν Του, δείχνει διτὶ δι στόχους μπορεῖ ἐπίσης νά ἐπιτευχθεῖ ἀπό τὸν καθένα μας χωριστά.

Ὑπῆρξαν περίοδοι κατὰ τήν διάρκεια τῶν ὅποιων αὐτῆς ή ιδέα – καὶ μιλᾶμε πάντα γιά τήν δυνατότητα τοῦ ἐνός καί μόνο ἀπόμου νά ἀλλάξει τήν ψηφὴ τοῦ Κόσμου – γινόταν δεκτῇ μέ πολὺ σκεπτικισμό γιά τήν ἐλλειψη δῆθεν ἀποδείξεων καί ἀλλων.

Στήν ἐποχὴ μας δέν χρειάζεται ἀλλοίμονο νά ψάουμε μακριά καί νά πεισθοῦμε γι' αὐτήν τήν δυνατότητα.

Οι περισσότεροι ἀπό μᾶς εἰδαμε δυστυχῶς πῶς ἔνα καί μόνο ἀτομο – παρανοϊκό – κατόρθωσε νά παρασύρει τὸν κόσμο διο στὸ χείλος τῆς ἀβύσσου καί τήν ἀνθρωπότητα ὅλη στήν καταστροφή καί τήν δυστυχία. Καὶ ἂν ἔτσι ἔγινε γιά ἔνα ἀπάνθρωπο σκοπό, καὶ γιά τό κακὸ γενικά, φαντασθεῖτε πόσο ἀπίθανα μεγαλύτερη εἶναι ἡ Ιαχύς τοῦ ἀνθρώπου γιά νά ἐπιτυχάνει ἔναν εὐγενικό σκοπό γιά τό καλό καί τό ὠραῖο. Μποροῦμε λοιπόν καί μόνοι, φθάνει νά τό θελήσουμε, ὅπως ἔλεγε καί κάποιος ἄλλος πρίν ἀπό μᾶς καί δικαιώθηκε.

Είθε δι Κύριος νά κάνει τόν καθένα μας – ἀνδρα ἢ γυναίκα – νά συνειδητοποιήσει ἔγκαιρα τήν σημασία τῆς σημερινῆς γιορτῆς στήν διοκληρωτική τῆς ἔκφραση, ὅπως τήν προαναφέραμε καί νά πάρει σθεναρή ἀπόφαση τῆς υποταγῆς καί ἔξαρτησης στόν Θεό – δημιουργὸν διποσ απόρρει ἀπό τήν σχέση δημιουργήματος πρός Δημιουργὸν καί μέ γνώμονα τήν ἀλήθεια αὐτή νά ζήσουμε – ὑπό οιεσδήποτε συνθῆκες – ὅλες τίς μέρες τοῦ ἀρέξαμενου ἔτους τηρώντας τής ἔντολές τῆς Τορά, διακηρύζοντας παντοῦ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ καί γνωστοποιώντας ἀδιάκοπο τήν θέληση του.

Δέν είναι τυχαίο πού ή σημερινή ἀκδήλωση φέρει τό δόνομα Ρώς – ‘Ασανά, πού σημαίνει στήν κυριολεξία κεφάλι τοῦ χρόνου. Είναι ἀνάλογη μέ τό κεφάλι τοῦ σώματός μας. ‘Οπως τό κεφάλι ρυθμίζει τίς κινήσεις, τίς ἐνέργειες καί τίς ἀντιδράσεις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν μελῶν τοῦ σώματός μας. ἔται καί τό Ρώς – ‘Ασανά πρέπει ἀνάλογα νά καθορίζει ὅλες τίς ἀκδήλωσεις, τίς εὐεργετικές ἐνέργειες καί τίς σωτές ἀποφάσεις γιά ὅλες τίς μέρες τοῦ Νέου ‘Ἐτους 5740 καί κάθε ἔτους.

Μέ τίς σκέψεις αὐτές εὔχομαι ὅπως δι Πανάγαθος, πού σημερα καθορίζει τίς τύχες τῶν ἀνθρώπων, νά σᾶς γράψει ὅλους γενικά καί τόν καθένα ξεχωριστά στό βιβλίο τῆς ζωῆς, τῆς υγείας, τῆς εύτυχίας καί τής προκοπῆς.

● ●

‘Από τή ζωή τῶν Κοινοτήτων

Πρόγραμμα ἀκδηλώσεων τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Κοινότητος Ἀθηνῶν

Κατά τήν προσεχῆ περίοδο στό Πνευματικό Κέντρο τῆς Κοινότητος Ἀθηνῶν (Βησσαρίωνος 9, τηλ. 3608.896) θά γίνουν οι παρακάτω ἀκδηλώσεις:

18

Δευτέρα 15 Ὁκτώβρη, δημιλία τοῦ κ. Ἰάκωβου Φριζῆ μέ θέμα «Τό καθηκον τῶν Ἐβραίων τῆς Διασπορᾶς».

Τετάρτη 17 Ὁκτώβρη, Γενική Συνέλευση Ε.Ν.Α., καί σέ περίπτωση μή ἀπαρτίας, θά γίνη τήν Κυριακή 21 Ὁκτώβρη.

Κυριακή 21 Ὁκτώβρη, πιθανή Γ. Συνέλευση Ε.Ν.Α.

Τετάρτη 24 Ὁκτώβρη, ἑορτασμός 28ης Ὁκτωβρίου. ‘Οργάνωση Ε.Ν.Α.

Πέμπτη - Παρασκευή 25 - 26 Ὁκτώβρη, διήμερη ἐκδρομή στά Γιάννενα καί στό Καλπάκι, ἐπ’ εύκαιρια τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ συν/χη Μ. Φριζῆ.

Σάββατο 3 Νοέμβρη, Χορός Ε.Ν.Α.

Κυριακή 4 Νοέμβρη, ‘Εκλογές Ε.Ν.Α.

Τετάρτη 7 Νοέμβρη, ἡ καθιερωμένη 150θήμερη ἀνοικτή συζήτηση μέ τούς Ραββίνους.

Παρασκευή 16 Νοέμβρη, Καμπαλάτ Σαμπάτ Ε.Ν.Α.

Σάββατο 24 Νοέμβρη, Χορός AVIV, γιά δλους ὄσους ἐπιθυμοῦν.

Κυριακή 25 Νοέμβρη, ‘Εκδρομή Ε.Ν.Α.

Κυριακή 2 Δεκέμβρη, Ἀφιέρωμα στή μνήμη τῆς Ἀννας Φράνκ. Θά προβληθῇ ἀπό βίντεο τό χορόδραμα ‘Αννα Φράνκ. Τήν ἀκδήλωση ὄργανώνει ἡ Ε.Ν.Α. καί εἶναι γιά δλα τά μέλη τοῦ Κοινού. Κέντρου.

Παρασκευή 21 Δεκέμβρη, Καμπαλάτ Σαμπάτ ἐπ’ εύκαιρια τοῦ Χανουκᾶ. Γιά δλα τά μέλη τοῦ Κ. Κέντρου, τό όργανώνει ἡ Ε.Ν.Α.

● ●

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μηνιαίον ὄργανον τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ

συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος

Γραφεῖα: Πειραιῶς 46, Ἀθῆναι (106) - Τηλέφ.

52.29.153

‘Εκδότης: τρ. Κ.Ι.Σ. ἐκπροσωπούμενον ὑπό τοῦ Προέδρου τοῦ κ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ, δ ὅποιος εἶναι καί ὑπεύθυνος συμφώνως τῷ νόμῳ (Πειραιῶς 46 - Ἀθῆναι).

‘Επιμέλεια ἀκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.

‘Υπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνης
ΕΠΕ Σπ. Δοντᾶ 10, Ἀθῆναι

ΤΕΥΧΟΣ 22 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1979 • ΤΙΣΡΙ 5740

● ‘Η ἀναδημοσίευσις κειμένων εἶναι ἐλευθέρα, μέ τήν προύπόθεσι διτὶ δι στόχους μπορεῖται ἡ πηγή: Περιοδικό ‘Χρονικά’, Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου.

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

♦ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 9

νόχλητοι, όπως συνέβαινε και γιά τούς ύπόλοιπους από τούς κατοίκους.

Τό γεγονός διτί οι Ισραηλίτες στήν Βυζαντινή Αύτοκρατορία έχαιραν έλευθερίας, μαρτυρεῖται και από μή "Έλληνες συγγραφεῖς. Ό 'Ελισσα από τή Nisibi έμεινε κατάπληκτος από τήν έλευθερία τών Ισραηλίτων στήν Βυζαντινή Αύτοκρατορία: «Οι Ρωμαίοι ("Έλληνες) δένχονται πολλούς Ισραηλίτες πού ζοῦν στά έδαφο τους, τούς προφύλασσουν, τούς έπιτρέπουν νά τε λοῦν έλευθερος τής θρησκευτικής τελετές τους και νά οικοδομούν. Σ' αύτό τό κράτος οι Ισραηλίτες υπορούν έλευθερα νά διακηρύξουν: «Είμαι Ισραηλίτης». Καθένας είναι έλευθερος νά άκολουθησε τή θρησκεία του, νά προσεύχεται άκομη σέ δημόσιο χώρο, χωρίς κανέναν φόβο», γράφει.

Οι Ισραηλίτες διέφεραν από τόν ύπόλοιπο πληθυσμό μόνο κατά τό θρήσκευμα. Πολλοί είχαν υιοθετήσει έλληνικά όντομα, συμπεριλαμβανομένων όντομάτων τής έλληνικής άρχαιότητος, όπως, π.χ., 'Ηρακλῆς'. Ό Krauss γράφει: «Πουθενά στήν Εύρώπη, συμπεριλαμβανομένης τής Ισπανίας και τής Ιταλίας, δέν αισθάνοντο οι Ισραηλίτες τόσο άνετα μέ τούς γηγενεῖς, τή γλώσσα και τόν πολιτισμό τού τόπου, όπως στό Βυζάντιο. Καμιμά άλλη χώρα δέν άφορε τόσο έντονες έπιδράσεις πάνω στή γλώσσα, τήν ποίηση, τίς λειτουργίες τής ραββινικής λεγοτεχνίας, δόσο ή μεσαιωνική Κωνσταντινούπολη».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Είναι γεγονός διτί ύπάρχει άντι - σημιτισμός στά γραπτά όρισμένων έκκλησιαστικών Πατέρων και σέ λειτουργικά βιβλία, και ύπηρχαν νόμοι και κανόνες κατά τών Ισραηλίτων. "Οτι, έπισης, κατά περιόδους κατέστησαν οι Ισραηλίτες οι απόδιοπτοι τράγοι, δταν δ χριστιανικός πληθυσμός προσπάθησε νά

έξηγήσει κάποια έπιδημία ή μία φυσική καταστροφή. Όμως, ένα μεγάλο μέρος, τού πατερικού ή λειτουργικού άντι - σημιτισμού ήταν άπλο ρητορικό και ούτε ή 'Έκκλησια ούτε τό Κράτος τόνισαν ποτέ τά νομοθετήματα τού 'Ηράκλειου, τής Συνόδου τής Τρουσλλό, ή διλων Αύτοκρατορών. Οι Ισραηλίτες άποτελούσαν ένα άδιαίρετο τμήμα τού διλού πληθυσμού και ταυτίσθηκαν μέ τήν άυτοκρατορία. "Όταν έκδιδοντο διάφορα νομοθετήματα και κανόνες κατά τών θρησκευτικών μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων τών Ισραηλίτων, άπεβλεπαν στή διαφύλαξη και τήν άσφαλεια τής άυτοκρατορίας και στήν ένισχυση τής άυτοκρατορικής έξουσίας διά τής έκμηδενίσεως τών κινδύνων τών θρησκευτικών διαφωνιών. "Έτσι, τά άντι - σημιτικά νομοθετήματα σπανίως έπιβάλλονταν και ή ισχύς τους και οι συνέπειές τους ήσαν πολύ περιορισμένες. "Όταν οι Ισραηλίτες ύπέφεραν έξαιτιας σποραδικών ταραχών, ύπέφεραν συνήθως 'γιά τή συμμετοχή τους σέ κάποιο γενικό κίνημα κατά τών 'Αρχών».

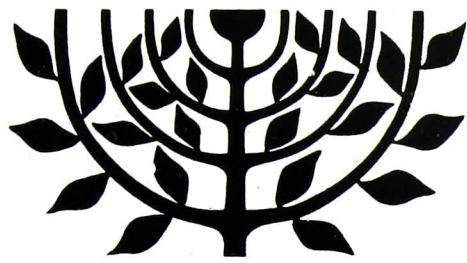
Κατά κανόνα τέ ξεσπόματα τής μισαλλοδοξίας άποτελούσαν μᾶλλον παροξυσμούς παρά τήν συνήθη συμπεριφορά τών Έλλήνων. Μερικές φορές ή μή άνεκτικότης τους άποτελούσε μία άντιδραση, όπως ή πολιτική τού 'Ηράκλειου κατά τών Ισραηλίτων, οι διποίοι συνεργασθήκαν μέ τούς Πέρσες ή μέ τούς 'Αραβες κατά τόν δγδοο αιώνα. Γιά λόγους αύτονότους οι ντόπιοι Ισραηλίτες ύπεστησαν τίς γενικές συνέπειες. Είναι ένδιαφέρον νά σημειώσουμε διτί ύπηρχαν κάποιοι παραλληλοιμοι στήν πολιτική τού 'Αντίοχου Δ', τού 'Ηράκλειου, τού Λέοντος Γ' και τού Βασιλείου Α'. Ή πολιτική τού έξελληνισμού ή τού βίσιου βαπτίσματος, τήν διποία είχαν υιοθετήσει, άποτελούσε ένα μέσον γιά νά καταστήσουν τούς ύποδουλους πληθυσμούς περισσότερο διμοιγενεῖς και περισσότερο πιστούς.

Οι έπαφές μεταξύ τού Ισραηλίτη

και τού 'Έλληνα 'Ορθόδοξου ήσαν στενές, διν δικαιούτης φιλικές. Οι συναλαγές μέ τούς Ισραηλίτες ήσαν φυσιολογικές, διν δέν ένθαρρυντο. Οι Ισραηλίτες δέν ήσαν ένοιας πάσχολούσαν τά ένδιαφέροντα τού Κράτους ή, άκομη, τής Έκκλησίας και έχαιραν τής ίδιας έλευθερίας κινήσεως μέ διλους τούς πολίτες της έντος τής αύτοκρατορίας. 'Ο Ισραηλίτης μπορούσε νά διακηρύξει άφοβα, σέ διποιαδήποτε έλληνική πόλη: «Είμαι Ισραηλίτης». Οι Ισραηλίτες έζησαν πολύ καλύτερα στήν έλληνο - χριστιανική 'Ανατολή από δόσο στή Δυτική Εύρωπη και ύπο πολύ καλύτερες συνθήκες.

'Η πολιτική άνεκτικότητος τού μεσαιωνικού έλληνικού Κράτους, συνεχίσθηκε από τό σύγχρονο έλληνικό 'Εθνος. Τό έλληνικό σύνταγμα διασφαλίζει τόσο τά διοικά δόσο και τά συλλογικά δικαιώματα τού 'Έλληνο - 'Έβραϊσμού. Είναι ένω από τό θέμα μας ή άπόδειξη τού ένδιαφέροντος τών Έλλήνων 'Ορθοδόξων γιά τή διάσωση τών Ισραηλίτων κατά τό 1940, οι διποίοι έδιωκοντο από τούς «πολιτισμένους νεο - βαρβάρους» τής Δυτικής Εύρωπης.

Μέσα στό πνεύμα αύτών τών πλατειών και άνεκτικών έλληνορθόδοξων - Ιουδαϊκών σχέσεων, θά ήθελα νά διλοκληρώσω τονίζοντας διτί τό παρελθόν άνήκει στό παρελθόν και δέν μπορεί νά ξαναγυρίσει γιά νά διορθωθούν τά κακά και οι άτελειές του. 'Ομως, θά πρέπει νά άτενίζουμε πρός τά έμπρος διότι, άμφότεροι, 'Έλληνες και Ισραηλίτες, είναι κληρονόμοι αιώνων άξιων και μιάς κληρονομίας πού μπορεί νά έμπλουτίσει τή σύγχρονη άνθρωπότητα. 'Εάν οι σύγχρονοι 'Έλληνες και Ισραηλίτες δέν μπορούν νά άλληλαγαπηθούν μέσα από τήν καρδιά (extenos), όπως γράφει ένας Ιουδαίο - Χριστιανός τού πρώτου μ.Χ. αιώνα (Πέτ. Α', 1:22), θά πρέπει νάν άνέχονται άλληλους μέ άγαπη», όπως γράφει ένας σπουδαίος έξελληνισμένος Ιουδαίος από τήν Ελληνική πολη τής 'Εφέσου, στή Μικρά 'Ασία, κατά τόν πρώτο μ.Χ. αιώνα, ('Έφεσ. 4:2). Μιά είλικρινής κατανόηση μεταξύ 'Έλληνορθόδοξων και Ισραηλίτων θεολόγων μπορεί νά διανοίξει τό δρόμο γιά διλες χριστιανικές και μή - χριστιανικές συζητήσεις. Τίποτε, στήν σύγχρονη Ιστορία, δέν είναι πιό σπουδαίο από έναν είλικρινή και περιεκτικό σέ σκέψεις διάλογο.

עַל חַיּוֹת הַיָּא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...

(Παροιμ. 3:18)